

Delt bosted – når utfordringene blir for store.

En studie av livssituasjonen til barn som ukentlig flytter mellom mor og far. Hvilke helsemessige, faglige og sosiale konsekvenser registreres hos barna.

ST306L

Ingvild Elise Aas
40 stp

Masteroppgave i tilpassa opplæring

6/2013

ISBN 978-82-7314-717-2
ISSN 1890-4998

Førord

Da jeg startet på masterstudiet i tilpasset opplæring, spesialundervisning høsten 2011 var bakgrunnen først og fremst at jeg i mitt arbeid i PP-tjenesten hadde kjent på et behov for større utredningskompetanse. Så ble disse to årene ved universitetet så mye mer enn det jeg hadde sett for meg i utgangspunktet. Ja, det ble mer slitsomt og frustrerende enn jeg trodde. Men det ble også betydelig mer lærerikt, spennende og utviklende! Oppgaveskriving og eksamener i kombinasjon med full jobb har vært krevende, men gleden har vært stor for hver gang jeg kom i mål.

Masterprosjektet har naturlig nok preget begge disse årene, og det er med glede og vemod jeg nå kan anse meg som ferdig og sette et siste punktum for arbeidet. Kunne jeg skrevet noe annerledes? Burde jeg tatt med...? Spørsmålene har kvernet dag og natt de siste månedene og vil sikkert fortsette med det lenge etter at oppgaven er levert. Kanskje blir den aldri helt ferdig i mitt hode, og kanskje bør den ikke det? Erfaringer og innsikt jeg har fått gjennom dette arbeidet skal brukes i møter med nye barn og nye foreldre i mitt daglige virke. I så måte har jeg et stort ønske om at kunnskapen både vokser og modnes i meg i årene som kommer.

Følgende utsagn av Greta Skau har vært til stor inspirasjon disse to årene med studier, og vil fortsatt stå som en ledestjerne i mitt videre arbeid:

Menneskelig vekst og modning er en uutømmelig kilde til profesjonell kvalitetsheving, en kilde vi kan og bør nyttiggjøre oss for å øke den samlede verdien av det vi har å tilby i vårt samspill med andre. (Skau, 2003 s.18)

En stor takk til mine foreldreinformanter som sa ja til å dele så mye av sitt og barnas private liv, følelser og utfordringer. Det var ingen selvfølge, og jeg er svært takknemlig over den raushet og åpenhet jeg har blitt møtt med.

Takk også til fagfolkene i hjelpeapparatet som tok seg tid til å dele erfaringer og kunnskap i en ellers hektisk hverdag. Det ble mange timers spennende og interessante samtaler og diskusjoner. Deres tilbakemeldinger og interesse for problemstillingen har vært til stor inspirasjon for meg.

Takk til min veileder Jarle Sjøvoll for god tilgjengelighet, raske og direkte tilbakemeldinger og oppmuntring underveis.

Takk til min bror Vigeik Aas for korrekturlesning og nyttige tilbakemeldinger.

Sist, men ikke minst takk til min venninne Britt Moen Møllersen som har fulgt alle opp og nedturer gjennom skriveprosessen. Hun har trøstet og oppmuntret når skrivesperre og motløshet var i ferd med å feste grepet. Hun har gledet seg med hvert gjennombrudd uten annet igjen enn nettopp det: Delt glede. Aldri mer enn en telefon unna – til alle døgnets tider. Slike venner er ubetalelige. Takk for at du trodde på at jeg skulle komme i mål!

Bodø 2.mai 2013

Ingvild Aas

Sammendrag

Barns oppvekstvilkår i Norge har de siste 30 årene vært gjennom store endringer på flere plan. Pr. i dag opplever ca 50 % av barna at foreldrene går fra hverandre og familiene organiseres på nytt på ulike måter. Et bostedsalternativ som er under sterk fremvekst er delt bosted, hvor barna ukentlig flytter mellom mors og fars hjem. Jeg har gjennom mitt arbeid i skolen og PP-tjenesten ofte møter med barn og foreldre som opplever boformen som utfordrende, og har derfor tatt spesiell interesse for disse familienes livssituasjon. Med dette som bakgrunn ønsket jeg gjennom masterprosjektet å gå dypere inn i temaet «Delt bosted – når utfordringene blir for store».

Prosjektet er en empirisk studie av livssituasjonen til barn som flytter mellom mor og far, og der dette ikke oppleves å være til barnets beste.

Problemstillingen for undersøkelsen er: Hvilke helsemessige, sosiale og faglige konsekvenser registres hos disse barna?

Prosjektet er en empirisk studie og den metodiske tilnærmingen er kvalitative metoder med åpne og semistrukturerte intervjuer. Datamaterialet som prosjektet bygger på er hentet fra følgende utvalg: Fire foreldreinformanter og ni fagpersoner fra følgende etater: skole, helsesøstertjenesten, familievernet, barnevernet, barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP), og Barneombudet.

Studien baserer seg på samfunnsmessige og politiske endringer, nyere forskning og undersøkelser innenfor mestring og utvikling hos barn knyttet opp mot skillsmisseproblematikk generelt, og utfordringer i forhold til å leve med delt bosted spesielt.

Resultater og funn i datamaterialet fra foreldreinformantene drøftes opp mot utviklingsteori, tidligere forskning, og erfaringene informantene fra hjelpeapparatet har fra familier i tilsvarende situasjon.

Funn fra undersøkelsen kan i korte trekk beskrives ved følgende punkter:

- Delt bosted kan for noen barn oppleves svært krevende. For noen barn er utfordringene så store at det påvirker både barnets psykiske helse og sosiale liv.
- En søskenflokk bør ikke vurderes som en enhet. Hvert barn bør sees individuelt i forhold til selvstendighet, sårbarhet og spesielle behov når det skal vurderes hva som er gode bostedsordninger for barna etter et samlivsbrudd.

- Foreldre har behov for mer kunnskap og hjelp enn det de får i dag. Dette gjelder spesielt det første året etter samlivsbruddet.
- Tilbud fra hjelpeapparatet er for fragmentert. En mer helhetlig tenkning er nødvendig.

Summary

Children's upbringing in Norway over the past 30 years has been through major changes at several levels. As of today about 50% of the children experience that their parents get divorced and families are organized in new ways. A residential option which is under strong emergence is shared custody, where children weekly moves between mother's and father's home. In my daily work I often meet with children and parents who experience the living arrangements as challenging, and I have therefore taken a special interest in these families' circumstances. With this as background, I wanted through the master project to go deeper into the theme of "Shared residence - when the challenges are too great."

The project is an empirical study of the lives of children who move between mother and father, and where this is not perceived to be best for the child.

The problem of the study is: Which health, social and professional consequences are registered for these children?

The project is an empirical study and the methodological approach is qualitative methods of open and semi-structured interviews. The data on which the project is based are taken from the following selection: Four parent informants, and nine professionals from the following agencies: Education, nursing services, family counseling, child welfare, children and adolescent psychiatric outpatient clinic (BUP) and the Ombudsman for children.

The study relied on the social and political changes, recent research / surveys in coping and development in children related to divorce issues in general, and challenges related to living with shared residence in particular.

Results and findings in the data from parent informants are discussed against development theory, previous research and the experiences the interviewees from the support system have from families in similar situations.

Findings from this study can be briefly described by the following points:

- Shared residence can be experienced as very demanding for some children. For some children, the challenges are so great that it affects both the child's mental health and social life.
- Siblings should not be considered as a unit. Every child should be considered individually in relation to independence, vulnerability and special needs when determining what are good residency programs for children after a divorce.
- Parents need more knowledge and more help than they get today. The first year after the termination of the marriage is especially important.
- What the support system offers is too fragmented. A more holistic view is needed.

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Innledning	10
1.1 Bakgrunn og temavalg.....	10
1.2 Formålet med oppgaven	12
1.3 Problemområde og problemstilling	13
1.4 Delt bosted – begrepsavklaringer	13
1.5 Oppbygging av oppgaven.....	15
Kapittel 2: Samfunnsbaserte endringer og forventninger	16
2.1 Kildesituasjon.....	16
2.2 Lovendringer og rettspraksis	18
2.3 Hvem velger delt bosted for barna	20
2.4 Suksessfaktorer og risikofaktorer ved delt bosted.....	21
2.5 Samfunnsansvar og familiepolitikk	23
Kapittel 3: Vitenskapsteoretisk forankring og metode	26
3.1 En empirisk studie	26
3.2 Kvalitativ metode	27
3.3 Utvalg	28
3.3.1 Barn som informanter.....	28
3.3.2 Foreldreinformanter.....	29
3.3.3 Fagfolk som informanter	30
3.4 Intervjuforberedelser	30
3.5 Gjennomføringen av intervjuene	32
3.6 Analyse.....	32
3.7 Etske refleksjoner.....	36
3.8 Forskningsprosjektets troverdighet	37
Kapittel 4: Resultater	39
4.1 Reaksjoner hos barna.....	39
4.1.1 Psykiske påkjenninger og somatiske plager	39
4.1.2 Sosiale utfordringer	41
4.1.3 Fagvansker.....	42
4.1.4 Ulike normer og krav.....	42
4.1.5 Foreldreutfordringer	44
4.2 Erfaringer fra hjelpeapparat og skole	45
4.2.1 Helsesøsters erfaringer	45

4.2.2	Betraktninger fra BUP	47
4.2.3	Perspektiver fra Familievernet	48
4.2.4	Barnevernets erfaringer	50
4.2.5	Konsekvenser i skolen	50
4.2.6	Synspunkter fra Barneombudet	51
4.3	Familiens møte med hjelpeapparatet	53
Kapittel 5: Drøftinger		57
5.1	Helsemessige konsekvenser	57
5.1.1	Den vanskelige, men lindrende samtalen	61
5.1.2	Sosiale utfordringer	62
5.1.3	Fagvansker	63
5.2	Foreldreutfordringer	64
5.2.1	Delt bosted = Delt ansvar?	64
5.2.2	Manglende hverdagskommunikasjon	66
5.2.3	Press fra nettverk og trender	68
5.3	Et hjelpeapparat til nytte eller belastning?	69
5.3.1	Manglende helhetstenkning	69
5.3.2	Første hjelpeinstans – Familievernkontoret	70
5.3.3	Helsesøster - samtalepartner og veileder	73
5.3.4	BUP og Barnevern	75
5.3.5	Stort kunnskapsbehov	76
Kapittel 6: Oppsummering		78
6.1	Funn	78
6.1.1	Delt bosted kan bli for krevende	79
6.1.2	Individuell vurdering viktig	79
6.1.3	Behov for kunnskap og saklig informasjon	80
6.1.4	Helhetlig tenkning nødvendig	81
6.2	Nye forskningsprosjekter	81
6.3	Avslutning	82
Litteraturliste		83
Vedlegg		86
Vedlegg 1:	Intervjuguide Foreldreinformanter	86
Vedlegg 2:	Intervjuguide – helsesøster	87
Vedlegg 3:	Intervjuguide – Familievernkontoret	89

Vedlegg 4: Intervjuguide – gruppeintervju med 3 lærere	91
Vedlegg 5: Intervjuguide BUP.....	92
Vedlegg 6: Intervjuguide Barnevernet	94
Vedlegg 7: Intervjuguide Barneombudet	96

Kapittel 1: Innledning

Barns oppvekstvilkår i Norge har de siste 30 årene vært gjennom store endringer på flere plan. Ulike familieformer har vokst frem som alternativ til den tradisjonelle kjernefamilie bestående av mor, far og barn. På den politiske arena har det blitt lagt føringer for å fremme utviklingen i bestemte retninger. Men trolig er endringer i arbeidslivet, økonomiske behov og en forholdsvis omfattende generell holdningsendring i det norske folk også medvirkende faktorer som i stor grad har vært med å bidra til fremvekst av nye familiekonstellasjoner (Skjørten, Barlindhaug, Lindén, 2007).

Ved samlivsbrudd har flertallet av foreldre valgt fast bosted hos den ene forelderen for barna, og samværsordning hos den andre. Dette har vært den tradisjonelle «skilsmissefamilien». Det siste tiåret har det imidlertid vært en sterk økende tendens til at det velges delt bosted for barna, og mor og far deler ansvaret likt mellom seg. Forskning viser at for ca 70-75 % fungerer dette godt, mens det for 25-30 % oppleves som vanskelig og utfordrende (Ibid).

Jeg har i denne masterstudien sett på konsekvenser og resultater av denne boformen som stadig øker i samfunnet vårt, da med spesielt blikk for barn og foreldre som opplever dette som en krevende. Dette er en empirisk studie med tittelen: «Delt bosted – når utfordringene blir for store».

1.1 Bakgrunn og temavalg

Utgangspunktet for mitt valg av tema til masterprosjektet er utfordringer jeg har møtt i mitt daglige virke som saksbehandler i PPT, og som samtalepartner til både elever, lærere og foreldre. De siste 5-6 årene har jeg sett en økende tendens av konsentrasjonsvansker, spiseforstyrrelser, engstelse og depresjoner hos stadig yngre elever. For noen av disse barna har en ved utredning i liten grad kunnet relatere problematikken til spesifikke vansker hos barnet selv. Også barne- og ungdomspsykiatrien har registrert endringer, og knytter i større grad enn tidligere problematikken opp mot familierelasjoner. Jon Tomas Finnsson, leder ved Nordlandssykehusets barne- og ungdomspsykiatriske poliklinikk, uttrykte i Avisa Nordland 23.02.2012 bekymring for at barn av foreldre som krangler etter samlivsbrudd kan bli feildiagnostisert på grunn av symptomene de blir bærere av (Storholm, 2012). I samme artikkel problematiserer avdelingsleder Per Willy Antonsen 50/50 delingen blant foreldre.

Han mener denne kan være rettferdig på papiret, og sikkert bra for mange, mens det for andre oppleves belastende. Han mener mange ikke tar innover seg hvor kompleks barnas hverdag er med to ulike familier, steforeldre og stesøsken. Han påpeker at det ikke nødvendigvis oppleves som bra for barna selv om mor og far er blitt enige om hvor man skal bo. Han avslutter sitt innlegg med følgende kommentar:

Hvis vi tenker oss om kan vi ikke forvente at barn skal takle disse krisene uten at det vises på dem. Og for noen er reaksjonene sterkere og lengre (Storholm, 2012 s.6).

Jeg har fattet spesiell interesse for livssituasjonen til nettopp disse barna som vi ser har sterke og langvarige reaksjoner. Dette er barn som regelmessig flytter mellom mor og far og som gir uttrykk for at pendlingen mellom de to hjemmene kan være stressende. De har utfordringer på ulike områder og hverdagen kan oppleves krevende. Sakene jeg har jobbet med har hatt en del fellesfaktorer; både mor og far har vært ressurssterke og har hatt god omsorg for barnet. De ser barnets behov for å ha kontakt med begge foreldrene, og sett utenfra har de begge hatt forutsetningene for å ta vare på et barn på en adekvat og god måte.

Når utgangspunktet tilsynelatende er godt, hvorfor blir da situasjonen så vanskelig og utfordrende for noen av disse familiene, og for enkelte barn? Hva er normale reaksjoner hos barna, og hva kan karakteriseres som bekymringsverdige reaksjoner? Er de negative konsekvensene av en ukentlig flytting, og det å leve på to ulike arenaer større for noen barn enn for andre?

Problemstillingen er gjeldende for mange barn i landet vårt da det årlig er ca 23000 barn som opplever at foreldrene går fra hverandre (Statistisk sentralbyrå, 2011). I dag velger ca 25 % av foreldrene delt bosted for barna (Midling, 2012).

Min opplevelse er at det er et sensitivt tema å snakke om, både for hjelpeapparat og for foreldrene. Å sette spørsmålstegn ved situasjonen rører ved følelser som kan være vanskelig å håndtere, og mange opplever temaet som tabu. Lærere som møter barnet i det daglige, kvier seg for å blande seg inn i det de anser å være familiens private sfære. Foreldre jeg har hatt kontakt med formidler stor frustrasjon over at de ikke får den hjelp de har behov for. De opplever det som vanskelig å endre på de rammene som ble satt umiddelbart etter skilsmissen, og som de etter en tid mener er svært uheldige for barnet. Mange kjenner også på følelser av skyld, skam eller maktesløshet fordi valg de selv har gjort får så store konsekvenser for barna.

Tendensen til å velge delt bosted for barna etter samlivsbrudd har vært sterkt økende de siste årene (Midling, 2012). Jeg har undret meg over hvilke konsekvenser et slikt valg gir for barnets utvikling faglig, sosialt og helsemessig. Er noen barn mer sårbare enn andre i forhold til utfordringene ved en slik boform blir for store for dem, eller er det andre årsaker til problematikken som enkelte barn utvikler?

1.2. Formålet med oppgaven

Jeg hadde et ønske om at jeg ved å se nærmere på fenomenet delt bosted, knyttet opp mot familier og barn der denne boformen oppleves utfordrende, kunne få større innsikt i hvordan disse barna har det, og hvordan dette påvirker deres utvikling faglig, sosialt og helsemessig. Økt kunnskap vil gi meg bedre forutsetninger til å veilede både lærere og foreldre som kontakter PP-tjenesten i forhold til denne problematikken, og ikke minst møte barna selv på en god og adekvat måte i samtaler. Jeg mener at arbeidet med masteroppgaven har gitt meg kunnskap og erfaringer fra et område som pr. i dag er nokså «upløyd mark».

I tillegg til å øke min egen kompetanse og gjennom dette forbedre egen praksis, mener jeg arbeidet kan bidra med kunnskap til fagfolk som møter de samme barna på andre arenaer. Jeg har også et ønske om at arbeidet kan være med å skape større åpenhet rundt problematikken. Dette er et viktig tema som bør kunne få fokus uten at det knyttes opp mot skyld, og følelsen av å mislykkes.

Ruud (2011) påpeker at det ofte kan være en vanskelig balansegang å være støttende til det barnet uttrykker, uten at man påfører foreldrene dårlig samvittighet og ytterligere belastninger i forhold til en avgjørelse som for dem var nødvendig. Spørsmålet blir da hvilke hensyn som bør tillegges størst vekt. Kan det å tørre å stille de vanskelige spørsmålene føre oss et stykke videre og være til hjelp, også for foreldrene, selv om det også kan oppleves tøft? Skau (2003) hevder at synliggjøring av et problem er en nødvendighet for å kunne gjøre noe med det. Jeg har selv en sterk tro på at bevisstgjøring og god informasjon til foreldre er hensiktsmessig. Å kjenne til hvilke utfordringer som kan oppstå for noen barn som lever med delt bosted, øker foreldrenes kompetanse. Det vil styrke deres vurderingsevne i en beslutningsprosess som er svært viktig både for dem selv og barna.

1.3. Problemområde og problemstilling

I den forskningen som allerede foreligger pekes det på at delt bosted fungerer bra for 70-75 prosent av barna. Forskningen har i hovedsak rettet fokus mot de positive sidene ved delt bosted, og hva som kjennetegner de familiene som får dette til å fungere godt. Det er imidlertid 25-30 prosent av barna som opplever sin livssituasjon som vanskelig og utfordrende (Skjørten et al., 2007). Denne studien har fokus på barn som tilhører denne siste kategorien. Oppgaven er altså begrenset til å gjelde familier som har valgt delt omsorg for barna, og der utfordringene med denne bostedsformen oppleves som store.

Ut fra en helhetlig vurdering der også ressursbruk og tidsramme for arbeidet ble tatt hensyn til kom jeg fram til følgende tittel for prosjektet: *Delt bosted – når utfordringene blir for store.*

Undersøkelsen er en studie av livssituasjonen for barn som flytter mellom mor og far der dette ikke oppleves å være til barnets beste.

Undersøkelsen har følgende hovedproblemstilling: *Hvilke helsemessige, sosiale og faglige konsekvenser registreres hos disse barna?*

I forhold til dette har jeg følgende forskningsspørsmål:

- *Hvilke reaksjoner og utfordringer opplever foreldrene at barna har – og på hvilken måte gir boformen dem selv utfordringer i forhold til å møte barnas behov?*
- *Hvilke konsekvenser og utfordringer opplever man i skole og hjelpeapparat at boformen gir barna?*
- *Får familier som opplever dette som utfordrende den hjelp de har behov for?*

Denne problemstillingen setter fokus på et felt jeg er svært interessert i, og ivaretar i stor grad formålet jeg har med prosjektet.

1.4. Delt bosted – begrepsavklaringer

Begrepene «når utfordringene blir for store» og «til barnets beste» er sentrale begrep knyttet til problemstillingen. Disse får betydning for vinklingen av prosjektet og for utvalget av informanter. Det er derfor viktig å få formidlet hvordan jeg definerer og avgrenser begrepene.

Alle mennesker vil i løpet av livet møte situasjoner som oppleves som vanskelige og krevende. Hva som defineres som utfordringer, og hvordan disse håndteres vil være avhengig av det enkelte individs forutsetninger og tidligere erfaringer. Skilsmisse og samlivsbrudd er blitt et vanlig fenomen. De fleste barn opplever prosessen etter samlivsbrudd som vond og vanskelig, men at livet etter hvert faller på plass og blir forutsigbart og greit igjen. Når jeg i min studie bruker begrepet ”utfordringene blir for store” ser jeg bort fra det som litteraturen anser som normale reaksjonsmønstre umiddelbart etter en skilsmisse. Studien handler om mennesker som over tid opplever at samlivsbruddet, og det å ha valgt delt bosted, medfører store vansker for ett eller flere av barna. I dette legger jeg at situasjonen medfører enten psykiske eller somatiske plager hos barna som for eksempel skolevegring, angst, depresjon, vondt i magen. Det kan også handle om større atferdsendringer som økt aggressivitet eller sosial isolasjon. Omfanget er av en slik karakter at foreldrene opplever dette som en alvorlig bekymring. Jeg legger ikke som en forutsetning at barn og begge foreldrene må oppleve situasjonen likt, eller at alle parter opplever den som like alvorlig. I «for store utfordringer» ligger også at foreldrene selv kan føle at foreldresamarbeid eller praktiske løsninger blir uhåndterlige, og derfor påvirker barnets livssituasjon negativt. Det ligger implisitt i dette at de er i en situasjon som de ønsker endret, og som de som foreldre ikke har klart å finne en akseptabel løsning på. Kriterier som er satt i forbindelse med utvalget at informanter vil sikre at foreldrenes beskrivelser ikke handler om forbigående reaksjoner i forbindelse med selve skilsmissen. Dette vil bli beskrevet nærmere under punkt 3.3.2.

I forhold til mine øvrige informanter, fra skole og ulike hjelpeinstanser som BUP, barnevern, helsesøster, familievernkontor og Barneombudet, ble det presisert før intervjuene at studien avgrenses til barn som lever med delt bosted, og som opplever dette som vanskelig. Det ble tydelig avklart at det ikke var deres generelle erfaringer fra skilsmissebarn som en stor enhetlig gruppe jeg ønsket informasjon om, men en avgrenset gruppe som fylte de beskrevne kriterier.

Artikkel 3 i barnekonvensjonens grunnprinsipper sier at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle saker (FNs konvensjon om barns rettigheter, 2003 s.9). I rapporten «*Barnas stemme stilner i stormen*» påpekes imidlertid en del dilemmaer i forhold til dette. Begrepet «barns beste» gir rom for skjønn, og det er nærmest umulig å uforme en definisjon om hva begrepet innebærer. Kunnskap om hva som er bra for barn er i stadig utvikling parallelt med samfunnets utvikling, og «barns beste» vil ha ulikt innhold for barn ut

fra alder, kultur, og livssituasjon. I så måte vil man være nødt til å utvise skjønn i den enkelte sak (Barneombudet, 2012).

I Norge står foreldrenes rett til å ta avgjørelser på vegne av barna svært sterkt (Forskningsrådet.no). Det er en allmenn oppfattelse at mor og far kjenner barna best og vil sitt eget barn vel, og det forutsettes at noen grunnleggende faktorer som vil være av betydning for barnets utvikling blir ivaretatt. Jeg tenker da på trygg tilknytning, god omsorg både følelsesmessig og materielt samt muligheter til å utvikle seg optimalt ut fra evner og anlegg. Dette er da også mitt utgangspunkt i denne forskningsstudien. Foreldreinformantene er omsorgsfulle og kompetente foreldre. Det er **deres** vurdering og opplevelse at barnets situasjon med delt bosted slik det fungerer pr. i dag, ikke er til barnets beste. Det betyr ikke at informantene definerer «barnets beste» likt, verken med hverandre eller meg. De har imidlertid registrert en problematikk hos barnet, eller opplever foreldresamarbeidet som så belastende at det får negative konsekvenser for barnets utvikling.

1.5 Oppbygging av oppgaven

I kapittel 1 gir jeg en kort innføring i tema for oppgaven, bakgrunn for temavalg og problemstilling. I kapittel 2 redegjør jeg for samfunnsbaserte endringer og forventninger som har vært medvirkende til at delt bosted for barn er en stadig økende trend i samfunnet vårt. Jeg viser også til tidligere forskning i forhold til hvilke faktorer som er utfordrende, og hvilke som gjør en slik bostedsløsning vellykket. I kapittel 3 begrunnes valg av forskningsdesign og forskningsmetode. Videre beskrives kriterier for valg av informanter, gjennomføringen av undersøkelsen, analysekriterier, etiske vurderinger og prosjektets troverdighet. I kapittel 4 presenteres funn fra undersøkelsen. I kapittel 5 drøftes resultatene opp mot teori og hjelpeapparatets erfaringer med delt bosted. I kapittel 6 oppsummeres arbeidet. Jeg viser også til områder som jeg, ut fra funn i dette prosjektet, tenker kan være interessant å forske videre på.

Kapittel 2: Samfunnsbaserte endringer og forventninger

God kjennskap til aktuell teori og relevant forskning i forhold til tema som jeg skulle dreie forskningen mot var viktig for å bygge en god teoretisk grunnmur for forskningsprosjektet. Solid teoretisk innsikt får betydning i forhold til utvalg, relevante intervjuguider og bedre fokus gjennom hele prosessen. Dalen (2008) sier det ganske tydelig:

For å få innsikt i hvordan foreldrene opplever hverdagen, må vi få dem til å fortelle om sine opplevelser og erfaringer. Men dette forutsetter kjennskap til hvilke områder det er viktig å fokusere på under intervjuet (s.17).

Hun er videre klar på at det ikke er noe motsetningsforhold i det å ha gjort et grundig forarbeid og opparbeidet seg solid kunnskap i forhold til eget tema, og det å møte informantene på en åpen og forutsetningsløs måte.

Jeg vil i det følgende vise til funn fra tidligere forskning og momenter fra faglitteratur innenfor temaet delt bosted. Jeg vil også peke på hvordan ytre rammer som samfunnsutvikling og endrede lovverk de siste tiårene har bidratt til sterk økning av delt bosted for barn etter samlivsbrudd.

2.1 Kildesituasjon

Som jeg tidligere har påpekt er delt bosted et forholdsvis nytt fenomen i Norge. Det finnes svært lite forskning på hvordan boformen fungerer for barna, og hvilke konsekvenser den har i et langsiktig perspektiv. Den største undersøkelsen som foreligger er gjennomført av Skjørten, Barlindhaug og Lindén og ble utgitt i bokform med tittelen «Delt bosted for barn» i 2007. Undersøkelsen er gjort på bestilling fra Barne – og likestillingsdepartementet og er basert på en større spørreskjemaundersøkelse blant foreldre, samt intervjuer av barn.

Jeg har valgt å benytte funn i denne undersøkelsen både som bakgrunnsmateriale og som sammenligningsgrunnlag for egen undersøkelse. Prosjektet baserer seg på et utvalg på 500 foreldrepar og har fokus på både positive og negative sider i forhold til hvordan en slik tohjemstilværelse oppleves. Jeg registrerer at svært mange som skriver artikler som omhandler ulike perspektiver i forhold til skilsmisse og bostedsproblematikk henviser til

denne undersøkelsen, og benytter også det statistiske materiale som er et resultat av studien. Jeg er imidlertid oppmerksom på at foreldreinformantene ikke er hentet fra et tilfeldig utvalg blant de som praktiserer delt bosted. Forskerne viser til at de har benyttet Rikstrygdeverkets register over foreldre som deler barnetrygden for å finne sine informanter. De har valgt dette registeret framfor bidragsregisteret med den antakelse at deling av barnetrygd i mindre grad er forbundet med konflikter mellom foreldrene enn offentlig fastsetting av bidrag for den gruppen som har delt bosted. Jeg benytter deres statistikk som tilsier at 70-75 % opplever bostedsformen som positiv og at 25-30 % opplever den som vanskelig, men tar høyde for at fordelingen muligens kunne vært annerledes dersom utvalget eksempelvis hadde vært hentet fra bidragsregisteret. Å bruke undersøkelsen i mitt bakgrunnsmateriale anser jeg likevel som både relevant og interessant, nettopp fordi jeg henter mitt utvalg på motsatt ytterlighet, der utgangspunktet for undersøkelsen er en foreldregruppe som opplever denne måten å organisere familielivet på som utfordrende.

I Sverige har man lengre erfaringer med delt- bostedsordningen enn man har i Norge. Gunnar og Bente Öberg, familierapeuter og spesialister innenfor skilsmisse har gjennomført en langtidsstudie innenfor temaet. De gjorde en større undersøkelse med intervjuer av foreldre og barn på 1980 tallet. Ca 20 år senere gjennomførte de en ny intervjurunde med barna som da var blitt voksne. Jeg finner undersøkelsen svært interessant, og som den eneste i sitt slag ser den på langsiktige konsekvenser av boformen. Studien gir en spesiell insikt ved at man kan få både barne- og voksenperspektivet fra en og samme informant. Jeg ser den som et viktig bidrag for å skaffe et solid bakteppe i forkant av egen undersøkelse, og i forhold til å forstå og tolke egne funn.

Jeg har også valgt å bruke ulike nettsteder og avisartikler som kilder. Det vil være nyttig å ha innsikt i hvilken informasjon som formidles gjennom media, da dette vil være primærkildene for mange foreldre. Det vil ikke være rimelig å anta at flertallet av foreldrene har inngående kjennskap til de større forskningsprosjektene som foreligger.

I tillegg til det jeg har gjort rede for av kilder som omhandler delt-bostedproblematikken direkte har jeg valgt å se på forskningsresultater i en litt større ramme, og i nær beslektet problematikk. Jeg har fokusert på å finne litteratur av fagfolk med god kjennskap til barns reaksjoner i forbindelse med skilsmisse, barns utvikling generelt og konsekvenser av å være i utsatte livssituasjoner.

At det finnes lite forskning direkte mot gruppen som opplever boformen som utfordrende har jeg opplevd som både spennende og motiverende i forhold til eget forskningsprosjekt, da jeg mener problemstillingen har stor aktualitet i dagens samfunn.

2.2 Lovendringer og rettspraksis

Forholdet mellom foreldre og barn har i utstrakt grad vært gjenstand for offentlig politikk helt fra 1970-tallet. Blant annet har økningen av antall skilsmisser ført til bekymring for relasjonene mellom foreldre og barn, og da spesielt fedre og barna. I større grad enn tidligere er det blitt et offentlig anliggende og ansvar å bidra til og bevare et godt forhold mellom barnet og begge foreldrene etter et samlivsbrudd. I Norge har den vanligste boformen vært at barna bor hos den ene av foreldrene og har samvær hos den andre. I de aller fleste tilfellene har det vært mor som har hatt den daglige omsorgen og far har vært samværsforelder. I dag er imidlertid de fleste kvinner yrkesaktive, og fedrene har inntatt en annen og mer deltakende rolle i forhold til omsorg og oppdragelse av egne barn. Dette er allment akseptert og i stor grad ansees begge foreldrene som like viktige for barnets utvikling (Skjørten et al., 2007; Ruud, 2011). Det er gjort konkrete tiltak for å forbedre fedrenes situasjon blant annet gjennom å likestille gifte og samboende fedre i forhold til automatisk delt foreldreansvar ved samlivsbrudd. Rettigheter i forbindelse med fødsel og omsorgspermisjon er også blitt betydelig styrket.

Forskning fra de senere år viser at fordelingen av omsorgsarbeidet i samlivet får stor betydning for hvordan omsorgsoppgavene fordeles etter ett samlivsbrudd (Moxnes, Kvaran, Kaul, Levin, 2001). Dette har vært ett av argumentene og drivkraften bak at tidligere Barne- og likestillingsminister Karita Bekkemellem (Ap) i 2007 tok initiativ til ny gjennomgang av barneloven. Hun har vært en aktiv pådriver for økt likestilling og like rettigheter for mødre og fedre. Med støtte fra en rekke politikere ble det arbeidet for at delt bosted skulle etableres som normalen i den nye barneloven. Daværende Barneombud Reidar Hjerermann motsatte seg dette, og har også i ettertiden arbeidet mot at delt bosted skal være hovedregelen. Han påpeker at delt bosted krever en rekke forutsetninger dersom det skal fungere, og at barna trenger individuelt tilpassede løsninger. Han mener at å fordele barna ut fra hva som er rettferdig for foreldrene blir et feil utgangspunkt (Samuelsen, 2008).

I 1981 ble en såkalt morspresumpsjon, som sa at små barn fortrinnsvis skulle bo hos mor, fjernet fra lovverket (Moxnes et al., 2001). 1. juli 2010 ble det også gjort endringer i barneloven som tilførte domstolene mulighet til å idømme delt bosted, selv om hovedregelen fortsatt er at barnet skal bo fast hos enten far eller mor (Barnefordelingssaker.no, 2012). Det er uttalt i forarbeidene til loven at man normalt ikke vil idømme delt bosted for barn under 7 år, og at bestemmelsen må betraktes som en snever unntaksregel (Barne- og likestillingsdepartementet, 2009).

I 1996 praktiserte ca 4 % av foreldre som ikke bodde sammen delt bosted. I 2004 var andelen økt til 10 %. Man ser en klart økende trend for denne bostedsordningen etter skilsmisse, og de siste tallene fra 2010, indikerer at det nå er ca 25 % som velger delt bosted for sine barn (Midling, 2012).

Både tilgjengelig litteratur og forskningsresultater innenfor temaet skilsmisse er rimelig samstemte i sine konklusjoner når det gjelder konsekvenser og utfordringer for barna etter et samlivsbrudd. Tiden rundt et brudd vil være vanskelig for de aller fleste, uavhengig av årsak eller foreldrenes håndtering av skilsmissen. Barnas reaksjoner vil ofte være krise- eller katastrofepreget (Haaland, 2002). Det vil derfor være naturlig at barn gjennomgår ulike faser av sorg, sinne og fortvilelse, avhengig av alder og modenhet. De yngste barna kan utvikle utrygg tilknytning, mens noen barn reagerer med regresjon. Aggresjon, depresjon eller isolasjon kan også være naturlige reaksjonsmønstre i en slik situasjon. For de fleste barna vil dette være reaksjoner på selve skilsmissen og det å få tilværelsen snudd på hodet. I en slik periode av barnets liv er det viktig med støtte, forståelse, forklaringer og at tilknytningen til begge foreldrene opprettholdes (Ruud, 2012).

Det er videre bred enighet om at konfliktfylte brudd er svært skadelig for barna og kan føre til alvorlige senskader. Forskning viser at foreldrenes samarbeidsevne ser ut til å være viktigere for barnets utvikling enn omfanget av samvær. Konfliktfylt relasjon mellom mor og far blir således nærmest en overordnet faktor med store negative konsekvenser for barnet uavhengig av hvilken bostedsordning en velger (Moxnes et al., 2001; Skjørten et al., 2007; Barneombudet, 2012).

Etter barnelovens § 36 har foreldrene nå i utgangspunktet full avtalefrihet i forhold til hvor barna skal bo. Imidlertid ser en at ikke alle foreldrene evner å ivareta barnas behov samtidig som praktiske, økonomiske og følelsesmessige forhold skal falle på plass (Moxnes et al., 2001; Öberg, 2001; Mjelve, 2007; Ruud, 2011). Familievernkontorene rapporterer om tilfeller

der konflikten og de voksnes opplevelser er så store og altopplukkende at barnets interesser og behov faktisk aldri blir et reelt tema (Barneombudet, 2012).

2.3 Hvem velger delt bosted for barna

Resultatene fra deltbostedsundersøkelsen gjennomført av Skjørten, Barlindhaug og Lidén (2007) viser en klar sammenheng mellom deling av omsorgsoppgaver mellom mor og far før samlivsbrudd, og valg av delt bosted etter samlivsbrudd. Det er også klar dokumentasjon på at fedrenes utdannelsesnivå viker inn på både delaktighet i omsorgen og omfanget av samvær med barna. Ut fra forskningen som foreligger fra noen år tilbake kan det se ut som at de foreldre som har valgt denne ordningen er både velutdannede, ressurssterke og med god økonomi. En må imidlertid anse det som sannsynlig at den store ulikheten blant annet i utdanningsnivå mellom de som velger delt bosted og de som velger fast bosted med samvær er noe utjevnet de siste årene gjennom at stadig flere velger delt-bosted.

Endringene i barneloven har trolig også vært en medvirkende faktor til at delt bosted i større grad velges av foreldre som ikke nødvendigvis kjennetegnes av de samme kriteriene man har sett i tidligere forskning. I forarbeidene til ny barnelov (Barne- og likestillingsdepartementet, 2009) er argumentasjonen sterk fra motstanderne mot at retten skal kunne idømme delt bosted. Dette begrunnes blant annet med at dersom delt bosted betraktes som normalen, vil mange velge dette uten å ha gjort en individuell vurdering for det enkelte barn først, og eventuelt uten at begge foreldrene har vært delaktige i omsorgen for barnet før bruddet. De er klare på at loven ikke skal ha en bestemt bostedsordning som utgangspunkt. Følgende sitat fra Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet er representativ for mange av høringsuttalelsene:

Delt bosted som lovens utgangspunkt kan føre til at noen foreldre godtar dette som samfunnets regel, uten å ta i betraktning hva som er best for deres barn. En slik ordning vil også kunne resultere i at en forelder får gjennomslag for sitt krav om delt bosted fordi den andre forelderen vil oppfatte at barneloven har dette som hovedregel. Det er bred faglig enighet om at delt bosted kan være den beste løsningen for mange barn, men dette forutsetter stor grad av enighet mellom foreldrene og geografisk nærhet mellom de to boligene. Barnets alder er også en viktig faktor. Lovregulert fast bosted vil primært handle om rettferdighet og likestilling mellom foreldrene, og vil ikke i seg selv sikre den best mulige løsningen for det enkelte barn (s. 48).

2.4 Suksessfaktorer og risikofaktorer ved delt bosted

Undersøkelser som er gjennomført viser at delt bosted er en vellykket løsning for mange. Funn som er gjort gis imidlertid ulike tolkninger. Fungerer dette så bra fordi delt bosted i stor grad har blitt valgt av foreldre som i utgangspunktet har et godt samarbeid? Eller er det slik at å velge denne formen i seg selv er konfliktdepende, fordi foreldrene blir tvunget til å samarbeide? Ville disse vellykkede eksemplene da være like vellykket om familiene praktiserte fast bosted og samværsordning? Og ville tilsvarende dårlig fungerende familier med fast bosted og samværsordning fungere like dårlig eller bedre dersom de alternativt går over til delt bosted? Diskusjonen var sterk under endring av barneloven, og er også aktuell i dag.

Man er imidlertid helt enig om at dersom ordningen skal lykkes, er et tett og godt foreldresamarbeid nødvendig. Informasjonsflyten mellom hjemmene må være god, og begge foreldrene må følge barnet opp både i forhold til skole, fritidssysler og økonomiske behov. Det fungerer best når det også er mulighet for kontakt mellom foreldrene og barna også på tvers av husholdene.

Barnas tilknytning til foreldrene mens de var en familie blir også et viktig element. Skal delt bosted fungere godt må det være ønsket også av barna, ikke bare foreldrene. Mange barn opplever imidlertid det som et stort dilemma å skulle velge den ene forelderen framfor den andre. Barna bidrar derfor i stor grad selv til at delt bosted skal fungere bra, og ønsket om å være en del av begge foreldrenes hverdagsliv er en sterk drivkraft til dette. Praktiske belastninger som flyttingen medfører aksepteres da i større grad (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2007). Dersom barnet i utgangspunktet har en nær og god tilknytning til begge foreldrene kan en overgang til delt bosted forløpe helt greit. Dersom barnet er sterkere knyttet til den ene kan en slik overgang bli veldig tøff. Det blir da kanskje nødvendig med en overgangsfase før barnet slår seg til ro i begge hjemmene.

Et annet element som forskningen finner som en sentral betingelse for at familiene skal lykkes med ordningen er nærhet mellom foreldrehjemmene. Dette er spesielt viktig etter at barna begynner på skolen, fordi det betyr så mye i forhold til muligheten for å ha jevnlig kontakt med venner, og for å delta på fritidsaktiviteter. Forskjellen på standard og størrelse mellom de to hjemmene bør heller ikke være for stor. Enighet om grensesetting og oppdragelse synes

også å være viktig, selv om de fleste barn takler noe ulikhet både i forhold til rammer og verdisyn. Gode hverdagsrutiner synes også å ha betydning for at skifte mellom hjemmene skal fungere greit og blir mindre krevende, fysisk og psykisk, for barnet. Å få lov å ha klær og utstyr liggende hos begge foreldrene bidrar også til en mindre stressende situasjon (Skjørten et al., 2007).

Det er konfliktfylte forhold som pekes på som hovedproblem dersom man skal ha delt bosted. Frode Thuen (2004) viser i sin forskning til at konflikter som er oppstått før og under samlivsbrudd ofte er vedvarende og vanskelige å arbeide seg ut av. Mye tyder på at konflikter som fortsatt er til stede ett år etter samlivsbrudd faktisk ikke vil avta med årene. Delt bosted kan i slike tilfeller sette barn i en konstant kryssild mellom foreldrene. Barn opplever også å bli brukt som middel for å straffe/såre den andre av foreldrene. I slike saker kan barnet ofte utsettes for mindre belastninger av konflikten dersom det bor fast hos den ene og har samvær med den andre (Barneombudet, 2012; Thuen, 2004).

Det er en større andel av deltbostedforeldre enn aleneforeldre som etablerer seg med ny familie (Skjørten et al., 2007). For barna som flytter mellom hjemmene er det viktig at begge stedene etableres som «hjem», der de både i forhold til fysiske og familiære rammer regnes som fullverdige medlemmer av begge familiene. Undersøkelser viser at det ofte er større konfliktnivå mellom stemødre og barn, enn mellom stefedre og barn (Ibid). Dette oppgis ofte som årsak til at enkelte barn ytrer ønske om å endre til fast bosted hos mor. Det kan se ut som at det i større grad kan oppstå forskjellsbehandling mellom stemors egne barn og fars barn, enn mellom stefedre og mors barn, noe som oppleves som svært vanskelig for de barna dette gjelder. I tillegg ser man at enkelte fedre som aktivt tar del i omsorgen for barnet sitt ved samlivsbrudd kan falle tilbake til gamle rollemønstre når han etablerer seg på nytt. Mange av omsorgsoppgavene overlates da til stemor (Skjørten et al., 2007).

Delt bosted fordrer kompetente og omsorgsfulle foreldre i begge hjem. Forskning viser til eksempler der barn av samvittighetsgrunner, og ikke av egne behov, velger å dele seg mellom de to hjemmene. Å ta på seg for mye ansvar for at foreldrene skal ha det bra er svært uheldig for barnets emosjonelle utvikling (Öberg, 2001).

Når barn flytter mellom foreldrene hver uke, legger de aller fleste foreldre også opp til å tilpasse sitt eget liv i forhold til at dette skal fungere best mulig. Noen jobber mer den uken de er alene for så å få mer tid sammen med barnet uken etter. Det er også et behov fra de voksnes side om å «være sammen» med barnet, følgelig legges det ofte opp til et forholdsvis tett

program med aktiviteter. Nyere forskning viser at deltostedbarna, spesielt når de kommer i tenårene, faktisk savner tid alene. Det å få lov til å prioritere vennene kan oppleves som vanskelig, fordi de blir sittende med dårlig samvittighet overfor den av foreldrene som har «ventet på dem hele uken» (Midling, 2012).

Det å flytte hver uke, og få med seg alt man trenger til skole og fritidssysler er slitsomt for mange deltostedsbarn. En del barn opplever denne biten som en stor stressfaktor. Noen foreldre har da også prøvd å la barna bo i barndomshjemmet mens de selv flytter inn og ut, men en slik ordning varer sjelden mer enn ett år. Gode ordninger og rutiner ved flyttingen mellom hjemmene, og at barnet selv ikke får ansvar for mer enn det ut fra alder og modenhet har mulighet for å mestre, er derfor viktig (Barneombudet, 2012; Skjørten et al., 2007).

2.5 Samfunnsansvar og familiepolitikk

Hvilke ordninger finnes for å bistå og hjelpe familier i forbindelse med samlivsbrudd?

Barneombudet får en rekke henvendelser fra både barn og voksne i forhold til denne problematikken og stiller derfor kritiske spørsmål om det nåværende system er i stand til å ivareta barna på en god nok måte. I Norge må alle par som skiller lag, og som har felles barn til mekling minimum én time (Bufetat, 2013). I praksis viser det seg at mange allerede har inngått en avtale om boform allerede før de møter til mekling. Svært sjelden blir dette valget utfordret og tatt opp til diskusjon av mekleren. Meklerne melder om at å drøfte barnas beste på generelt grunnlag er forholdsvis ukomplisert, men det å gå inn i enkeltsaker og det konkrete barn oppleves som vanskelig. Selv om barn har mulighet for å få egne samtaler med megler er dette lite brukt, og er vel til syvende og sist avhengig av at foreldrene ønsker dette. Barneombudet peker derfor i sin rapport på en rekke forbedringspotensialer i forhold til å sikre barn i en skilsmisseprosess. Det foreslås flere obligatoriske meklingstimer. Barn bør få samtale med personale med spesiell kunnskap og erfaring på området, og alle barn bør få dette tilbudet uavhengig av foreldrenes avgjørelser. Det bør settes opp oppfølgingstimer etter 8-12 måneder for å vurdere om avtaler fungerer eller bør revurderes fordi barnet ikke opplever situasjonen som bra. Også i forhold til domstol, oppnevning av sakkyndige, familievernkontorer og barnevern er Barneombudet sterkt opptatt av at barna i større grad må bli lyttet til, og at deres behov må bli ivarettatt på en ordentlig måte (Barneombudet, 2012).

Barnevernet involveres i økende grad i saker der foreldrene hver for seg er kompetente omsorgspersoner, men der konfliktnivået er så høyt at barnet utsettes for emosjonell omsorgssvikt. De er også ofte inne i barnefordelingssaker som bringes for domstolen. Domsavgjørelser der barn faktisk blir tatt fra foreldrene og plassert i fosterhjem viser hvor alvorlig slike tilfeller ansees å være for barnets utvikling. Barneombudet peker imidlertid på at det må bli et tettere samarbeid mellom de ulike etatene dersom man skal kunne ivareta barnets beste på en slik måte som samfunnet ønsker (Ibid).

Skilsmisse er et vanlig fenomen og som tidligere nevnt opplever nærmere halvparten av alle barn på et eller annet tidspunkt at foreldrene går fra hverandre (Ruud, 2011). Det å kjenne de utviklingsmessige konsekvensene, hvilke tiltak som bidrar i positiv retning og hvordan samfunnet kan virke støttende for det enkelte individ er derfor absolutt av samfunnsmessig interesse. De langsiktige konsekvensene av nye oppvekstvilkår og familiekonstellasjoner vet vi lite om, og forskerne er forsiktige med å trekke for bastante konklusjoner verken i den ene eller den andre retning når det gjelder anbefaling av bostedsordning etter samlivsbrudd.

Styve (2005) er klar på at foreldre bør sette seg grundig inn i hvilke forhold delt bosted innebærer for både foreldre og barn, før en avgjørelse blir tatt. Hun sier blant annet at dersom foreldre er i tvil om de vil klare den daglige oppfølgingen av barnet bør de ikke nøle med å gi avkall på barnet dersom den andre forelder er enig og godtar dette. Barnets beste skal settes i sentrum. Hun mener at det blir det ikke dersom noen foreldre påtar seg større ansvar enn de er i stand til å ivareta.

Skjørten (2007) konkluderer i boken «Delt bosted for barn» med følgende:

Vi mener derfor at prinsippet om å vurdere barnets beste konkret ut fra hvert enkelt barns situasjon må være utgangspunktet i valget av bostedsløsninger for barn (s. 264).

Tilsvarende konklusjoner finner jeg også hos en rekke andre forskere og i sammenlignbare undersøkelser (Barneombudet, 2012; Ruud, 2011; Thuen, 2004; Öberg, 2001).

Alle presiserer at en ikke kan generalisere og gi inntrykk av at dersom valg av delt bosted for enkelte barn innebærer store utfordringer så gjelder dette alle. Likeledes som det blir svært feil for enkeltbarn at deres vansker ikke blir sett og imøtekommet fordi så mange opplever boformen som bra og rettferdig både for barn og voksne i familien. Undersøkelser viser at i flerbarnsfamilier kan delt bosted være en god løsning for noen av familiens barn, mens den for de andre kan bli vanskelig. Samme undersøkelse viser også at barnets alder er av stor

betydning for om boformen fungerer bra, og at behovene kan endre seg svært over år (Öberg, 2001).

Således kan den største utfordringen samfunnet står overfor innenfor dette saksfeltet være å finne en løsning på hvem som er i stand til på best mulig måte å definere barnets beste og ta avgjørelser på vegne av barnet, når foreldre i en vanskelig situasjon ikke mestrer dette på en tilfredsstillende måte. Foreløpig er det ingen avklaringer her selv om Barneombudet i rapporten «Barnas stemme stilner i stormen» (Barneombudet, 2012) kommer med mange konkrete forslag for å styrke barnas posisjon og rettsvern.

Kapittel 3: Vitenskapsteoretisk forankring og metode

Valg av forskningsmetode er tatt på bakgrunn av et ønske om å skaffe så utdypende informasjon som mulig om livssituasjonen til familiene som opplever delt bosted som utfordrende. Samtidig er det også tatt hensyn til ytre rammer som tid, tilgjengelige ressurser og økonomi.

Hovedinformanter i undersøkelsen er foreldre. Informanter fra skole og hjelpeapparat er tatt med for å få utfyllende informasjon. Jeg ønsker også å kunne sammenligne deres erfaringer med delt bostedsproblematikk fra en større barnegruppe, med de erfaringer foreldreinformantene har.

3.1 En empirisk studie

Det karakteristiske ved empirisk forskning er at forskeren gjennom observasjon og samling av opplysninger ute i den virkelige verden får kunnskap som belyser temaet eller fenomenet man skal studere. I første rekke arbeider forskeren med primærdata som blir innsamlet ved intervju, spørreskjema eller observasjon (Befring, 2007). Denne studien tar utgangspunkt i en bostedform som stadig øker i samfunnet vårt. Min vurdering var at nettopp ved å innhente enkeltmenneskers egne beskrivelser av en slik livssituasjon, ville jeg få de mest interessante og valide data. Prosjektet ble således tenkt innenfor empirisk forskning.

Engen (2012) viser til hvordan det å bevege seg fra en undring i hverdagen, til det å forske på fenomenet i et prosjekt, krever en vitenskapelig tilnærming fundamentert i teoribakgrunn og metodevalg. Hun mener prosjektet vil være en prosess der teori blir utfordret og utviklet underveis i feltet. Det kreves god innsikt i ulike modeller og metoder, men ikke minst krever det kontinuerlig refleksjon over det en foretar seg i forskningsøyemed.

Karlsaune (2012) problematiserer forsknings- og metodelitteraturens oppsplitting av forskningsarbeidet som han mener fører til en forenklet og instrumentalisert forskning. Han beskriver hvordan faglitteraturen i lengre tid har dreiet mot det konkrete forskningsarbeidet og

på den helheten forskningsprosjektet faktisk er: «*I større grad erkjennes det at forskning ikke er en abstrakt idé, det er det en forsker gjør*» (s.12).

Karlsaune er klar på at «forskningen er forskeren» og at metodisk og teoretisk arbeid i forskningsprosjektet må foregå samtidig eller parallelt gjennom løpende refleksjon. Det er lite hensiktsmessig å basere forskningen på å anvende bestemte tankebygninger eller utføre innlærte prosedyrer. Han presiserer at alt som gjøres skal være et resultat av reflekterte valg, og at refleksjonen fortsetter også etter valget. Jeg mener dette er en faktor som er spesielt viktig å være bevisst på nettopp i en slik form for feltforskning som jeg har gjennomført, der en kommer tett innpå mennesker i deres livsverden. Ikke minst når temaet kan være følelsesmessig vanskelig. Det har derfor vært både naturlig og viktig for meg å ha følgende sitat av Karlsaune (2012) som et overordnet prinsipp gjennom hele arbeidet;

En forsker vil rimeligvis sette seg inn i og anvende begreper og framgangsmåter som i forskningstradisjonen har vist seg nyttige. Men det betyr ikke fritak fra refleksjon over verken forutsetningene for dem eller konsekvensene av dem når de brukes av forskeren selv i et forskningsprosjekt (s.12).

3.2 Kvalitativ metode

Jeg fant det hensiktsmessig å velge en kvalitativ tilnærming med intervju som metode i forhold til alle mine informanter i dette forskningsprosjektet. Jeg mener denne metoden bidro til økt forståelse og innsikt. Ikke minst gav det tilgang på informasjon av mer personlig karakter fra informantene. Denne informasjonen, som delvis kom fram i intervjuene og delvis i fortrolig samtale i etterkant, ville ikke på samme måte vært tilgjengelig i en kvantitativ undersøkelse. Jeg mener således intervju var en meget godt egnet metode for å nå mine intensjoner med prosjektet.

Kvalitative arbeider kalles ofte fenomenologiske eller hermeneutiske studier. En fenomenologisk tilnærming vil som kvalitativ design ta utgangspunkt i et fenomen ved å beskrive de erfaringer og den forståelse mennesker har til fenomenet. En hermeneutisk tilnærming vil være en fortolkende prosess der man er ute etter å finne allmenne trekk og sammenhenger i det vi observerer. Dette prosjektet kan sees i lys av både fenomenologisk og hermeneutisk perspektiv. Jeg vil gjennom intervjuene søke å komme nært på informantene for å få en så god forståelse som mulig av deres situasjon og «fenomenet» delt-bosted. Prosessen

har således en fenomenologisk innfallsvinkel. Samtidig vil jeg i analyse- og tolkningsprosessen søke etter mulige sammenhenger og fellestrekk i de data jeg får ut, slik at budskapet fra den enkelte kan settes inn i en større sammenheng og helhet (Dalen, 2008). Jeg har da en hermeneutisk tilnærming.

Kvalitativ metode kritiseres for at den ikke gir grunnlag for generalisering, da antall informanter blir for lite. Jeg mener funn likevel kan være svært interessante fordi de kan støtte opp om eksisterende teori og forskning, eller avvike på en slik måte at det kan bidra til nye og kritiske spørsmålstillinger.

3.3 Utvalg

Jeg vil i det følgende redegjøre for de valg og refleksjoner som er gjort i prosessen med å finne et egnet utvalg av informanter til prosjektet.

3.3.1 Barn som informanter

Jeg skal forske på livssituasjonen for barn som flytter mellom mor og far og som opplever dette som vanskelig. Det kan da synes hensiktsmessig å få snakket med barna selv, og få deres egen beskrivelse av hverdag og livssituasjon. Jeg har likevel sett helt bort fra å bruke barn som informanter. Everett og Furseth (2012) påpeker at både etiske utfordringer og tilgjengelighet bør vurderes når informantene skal velges ut. Jeg så en del etiske dilemmaer med å benytte barn i forskningen. I tillegg vurderte jeg mulighetene til å skaffe barneinformanter som svært små. Jeg forsker på et tema som både kan oppleves som vanskelig og sensitivt, og der det ofte er motsetningsforhold mellom foreldrene. Å finne fram til barn som selv ønsker å bli intervjuet, og der begge foreldrene vil gi sitt samtykke, mente jeg ville bli for vanskelig og for tidkrevende i forhold til de rammer jeg hadde for arbeidet mitt.

3.3.2 Foreldreinformanter

Jeg har valgt å bruke foreldre som hovedinformanter for prosjektet. For å sikre at foreldrene representerte et egnet utvalg i forhold til oppgaven min utarbeidet jeg ett sett kriterier som jeg brukte i utvelgelsesprosessen:

- Lik kjønnsrepresentasjon: Jeg har, i tidligere møter med foreldre som har søkt råd og hjelp hos PPT, erfart at fedre og mødre ofte har ulike beskrivelser og opplevelser rundt denne problematikken. Det var derfor viktig for meg at begge kjønn ble likt representert i prosjektet.
- Minimum 2 år siden samlivsbrudd: Samlivsbrudd medfører i seg selv en utfordrende periode både for barn og voksne. For å sikre at vanskene foreldrene opplevde hos barna ikke skyltes en naturlig sorgprosess som de aller fleste barn gjennomgår, skulle det være minimum 2 år siden samlivsbruddet.
- Normalt fungerende foreldre: Oppgaven skal **ikke** handle om omsorgssvikt, vold eller rusproblematikk. Informantene skulle derfor hentes ut fra gruppen normale og omsorgsfulle foreldre (I den grad man har mulighet for å vurdere dette utenfra).
- Begge foreldrene skulle være egnet til å ha omsorgen for et barn: Foreldre som mente at barnet ikke kunne bo hos den andre forelder, fordi det ble utsatt for omsorgssvikt eller at det var skadelig for barnet å være der, ville ikke bli tatt med som informanter i denne studien.
- Både barn og ungdom representert i familiene: Det var ønskelig at informantene samlet sett representerte situasjonen for barn fra småbarn- til ungdomsalderen. Det ville gi muligheter for å belyse ulike aldersbetingede aspekter ved situasjonen.

Jeg drøftet tidlig forskningsprosjektet mitt med medarbeidere både i PPT og skolen. Dette viste seg å være gunstig i forhold til rekrutteringen av foreldreinformanter. Medarbeidere som så behovet for fokus på tematikken tok selv initiativ til å videreformidle kontakt til foreldre som fylte mine kriterier, og som kunne være positive til å stille som informanter i prosjektet.

Det er i alt fire foreldreinformanter. To fedre og to mødre. De har fra ett til tre barn, totalt sett 8 barn, i alderen 3-23 år. Korteste tid fra samlivsbrudd er 3 år, lengste er 10 år. Informantene er spredt geografisk fra Nordland til Oslo.

3.3.3 Fagfolk som informanter

I tillegg til foreldreinformantene som kan beskrive og gi eksempler fra egne barns liv ønsket jeg å få tematikken belyst ut fra erfaringer hos fagfolk i skole og i ulike hjelpeinstanser. Dalen (2008) påpeker hvordan man kan fange opp nyanser og mangfold ved å få belyst hvordan ulike parter opplever samme situasjon.

Jeg har benyttet informanter fra følgende instanser: skolen, helsesøstertjenesten i skolen, BUP, barnevernet, familievernkontoret og Barneombudet.

Noen av fagfolkene tok jeg kontakt med direkte fordi jeg visste de hadde lang erfaring og god kunnskap om temaet. Barnevernet og familievernet plukket selv ut sine representanter ut fra ønsket om å gi meg de saksbehandlerne som hadde jobbet mest med problematikken, og som hadde en spesiell interesse for feltet. Som informant fra Barneombudets kontor fikk jeg en av de ansvarlige bak rapporten «Barnas stemme stilner i stormen».

3.4 Intervjuforberedelser

Informantene gir av sin tid, sine erfaringer og sin kunnskap. Deres bidrag er helt nødvendig for forskningsprosjektet. Det var derfor viktig for meg å innrette arbeidet slik det passet informantene best, både i forhold til når og hvor intervjuene skulle gjennomføres. To av foreldreinformantene ønsket at jeg skulle komme hjem til dem, en kom hjem til meg og ett intervju ble gjennomført på kontoret mitt. Samtlige av fagfolkene ønsket å gjennomføre intervjuene på egen arbeidsplass og i arbeidstiden, noe som greit lot seg gjennomføre i praksis.

Det er forskerens ansvar å legge til rette for en god og trygg intervjusituasjon. En viktig forutsetning for dette er å klare å være avslappet, og gjennom blick og mimikk kunne tilkjenne at man lytter og er interessert i det informantene har å si (Patel og Davidson, 2001). Jeg valgte derfor å bruke lydopptaker under intervjuene. Dette lettet det praktiske arbeidet under intervjuet, og jeg kunne være trygg på at jeg fikk med meg alt som ble sagt. I tillegg til en friere intervjusituasjon bidro dette også til at jeg kunne gjengi informantenes uttalelser nøyaktig.

Lydopptakene ble transkribert til tekst i etterkant. For meg er det et viktig prinsipp at dette blir gjort snarest mulig. Alle intervjuene i undersøkelsen ble transkribert innen tre dager, de fleste samme dag som intervjuet ble gjennomført. I tillegg laget jeg notater i forhold til de samtalene som hadde fortsatt etter at opptaker var slått av, umiddelbart etter at disse var avsluttet.

Lydopptakene ble slettet når intervjuet var transkribert. Informantene ble forsikret om at lydopptakene ikke skulle brukes av andre enn meg, og at gjenkjennbare detaljer ikke ville bli benyttet i det skriftlige materialet.

En viktig forberedelse når man anvender intervju som metode er å utarbeide intervjuguider. Det informantene forteller deg vil bli prosjektets datamateriale, grunnmuren som hele oppgaven bygges på. Det er derfor avgjørende at man gjennom de intervjuene man gjennomfører får ut så fyldig og rik informasjon som mulig (Dalen, 2008).

For meg var det naturlig å velge en åpen og ustrukturert intervjuform i forhold til foreldreinformantene. Jeg ønsket å hente ut deres opplevelser og beskrivelser mest mulig upåvirket av meg selv. Jeg valgte å bruke tid på å utarbeide spørsmål og utvikle en intervjuguide selv om jeg tok utgangspunkt i et åpent og ustrukturert intervju. Dersom noen skulle være ukomfortable med en ustrukturert form, eller skulle ha behov for konkrete spørsmål for å komme i gang, ville jeg da kunne imøtekomme dette på en god måte. Dette gav også mulighet for å komme med innspill eller spørsmål mot slutten av intervjuet, dersom noe av det jeg ønsket belyst ikke allerede var tatt opp av informanten selv. Guiden utviklet jeg først og fremst som egen forberedelse.

I forhold til fagfolkene la jeg opp til semistrukturerte intervjuer. Jeg var avhengig av å utvikle flere intervjuguider fordi jeg skulle snakke med fagfolk fra ulike instanser. Spørsmålene måtte tilpasses og knyttes opp mot den enkeltes utgangspunkt og fagfelt. Hvis informasjonen skulle få en reell verdi for oppgaven måtte jeg i utarbeidelsen av intervjuguidene være bevisst på de ulike etaters nærhet til temaet, og hvilket perspektiv jeg tenker de har. Treffer de for eksempel barn som er i denne situasjonen direkte? Fungerer de som rådgivere eller behandlere? I forhold til fagfolkene var det også interessant for meg å knytte noen av spørsmålene opp mot konkrete forskningsresultater eller lovforslag, og spørre om informantens meninger om saken. Det var for eksempel interessant å høre familievernets synspunkter på Barneombudets forslag til endringer av den lovpålagte meklingen, siden dette ville påvirke deres arbeidssituasjon direkte. Mente de forslaget ville forbedre deltbedstedsbarnas situasjon eller ikke?

Intervjuene med informantene fra barnevern og skole ble gjennomført som to gruppeintervju. De øvrige intervjuene ble gjennomført med en og en informant.

3.5 Gjennomføringen av intervjuene

Med unntak av ett intervju som ble utsatt på grunn av sykdom, ble alle de øvrige intervjuene gjennomført i henhold til den oppsatte tidsplanen. Det å ha utarbeidet en klar plan, med gode marginer i forhold til tidsfrister opplevdes veldig positivt. Det ble lite stress og ingen vanskeligheter i forhold til å håndtere den ene utsettelsen. Dette gav også rom for transkripsjonene, ettertanke og bearbeiding av informasjon mellom de enkelte intervjuene, noe som for meg var både nyttig og nødvendig i forhold til den videre analysen.

Både foreldreintervjuene og intervjuene med fagfolk fra de ulike instansene startet med informasjon om formålet mitt med oppgaven, praktiske opplysninger i forhold til bruk av opptaker, transkribering og behandling av datamaterialet.

Det var hensiktsmessig å ha utarbeidet intervjuguide til foreldreintervjuene da det viste seg at ikke alle foreldrene var like komfortable med å snakke fritt. Her var det, en kanskje ikke uventet kjønnsforskjell. Mødrene fortalte og beskrev barnas livssituasjon fritt og strukturerte i stor grad samtalen selv, der min rolle i større grad ble å lytte og komme med oppfølgingsspørsmål for å få bekreftet at jeg oppfattet det de sa korrekt. Fedrene svarte strukturert og mindre følelsesladet, og ønsket å svare på spørsmålene ut fra oppsettet i intervjuguiden. Alle foreldrene fortsatte samtalen etter at intervjuet var avsluttet og opptakeren var slått av. Her kom foreldrenes egen sårhet og belastning i større grad frem enn under intervjuet, der de hadde mest fokus på barnas situasjon.

Intervjuene med fagfolkene fra hjelpeapparatet ble svært inspirerende og informative. Alle hadde god kunnskap og interesse for temaet. Intervjuene varte i gjennomsnitt 1,5 time.

3.6 Analyse

Analyse og bearbeiding av datamaterialet i kvalitativ forskning kan gjøres på ulike måter. Befring (2007) beskriver fire nivåer, mens Kvale og Brinkmann (2010) har en 6 trinns modell.

Dalen (2008) benytter også ulike trinn i analyseprosessen, og er opptatt av hvordan analysen og bearbeidingen handler om å løfte datamaterialet fra et beskrivende til et fortolkende nivå. Målet er å få tak i det egentlige budskapet, hva informanten virkelig gir uttrykk for. Dette gjøres ved å knytte informantens ord og uttrykk opp mot egne refleksjoner og teori. Selv opplevde jeg at bearbeidings- og analyseprosess startet allerede under første intervju og har vært en fortløpende prosess siden. For å få oversikt og struktur på datamaterialet har jeg benyttet en kombinasjon av Befrings og Kvaless modeller. Jeg vil i det følgende gjøre rede for de ulike nivåer jeg har bearbeidet materialet på, før det kunne presenteres i funn og drøfting slik det foreligger i kapittel fire og kapittel fem.

Analysearbeidet må sees i lys av oppgavens problemstilling. Hva er det jeg som forsker ønsker å finne ut av? Hvordan bearbeider jeg mine data slik at de gir solide og troverdige svar på forskerspørsmålene mine. Kvale og Brinkmann (2010) bruker trinn 1 om fasen når informantene beskriver sin livsverden. Ryen (2002) sier at hver gang man gjennomfører et intervju, starter man en dialog mellom teori, tidligere intervju og det pågående intervjuet. Jeg opplevde at jeg allerede under selve intervjuene fikk assosiasjoner både til teorier og til tema nettopp som hun beskriver. Intervjuene med foreldreinformantene var åpne og ustruktureerte. En viss tolkningsprosess foregikk også fortløpende ved at jeg med egne ord gjengav noen av informantens uttalelser med spørsmål som «Mener du at / forstår jeg deg riktig når.....» Slik kunne jeg sikre meg underveis at jeg oppfattet informantens fortellinger slik de var ment. For å lage relevante intervjuguider til informantene fra hjelpeapparatet jobbet jeg med datamaterialet fra foreldreinformantene umiddelbart. I første omgang bearbeidet jeg foreldreintervjuene i det jeg her har beskrevet som trinn 1 - 3. Jeg startet så samme prosessen om igjen, fra trinn 1 til trinn 5, da jeg hadde gjennomført samtlige intervjuer i undersøkelsen.

Trinn 2 ble for meg å transkribere intervjuene slik at jeg fikk «håndfaste» data å jobbe med. Jeg valgte å transkribere intervjuene i sin helhet og ikke velge bort det som jeg umiddelbart tenkte ikke ville være relevant for den videre jobbingen med oppgaven. Dette valget ble gjort ut fra tanken om at før samtlige intervjuer var transkribert ville det være vanskelig å avgjøre relevansen i kommentarer og fortellinger. Opptakene ble gjennomgått to ganger for å sikre kvaliteten på det transkriberte materialet.

Etter at intervjuene var transkribert satt jeg med ca 160 sider tetskrevet datamateriale. Starten på trinn 3 i prosessen var å lese materialet i sin helhet flere ganger, slik at jeg følte jeg virkelig kjente datamaterialet godt. Deretter arbeidet jeg med å forenkle, strukturere og fokusere på

delene av materialet som skulle brukes videre. Jeg tok da utgangspunkt i de tre forskerspørsmålene og benyttet fargekoder for å systematisere alle uttalelser som var svar innenfor samme forskningsspørsmål. Kvale og Brinkmann (2010) bruker her begrepet meningskodning. Datamaterialet ble således enklere å håndtere. Samtidig fikk jeg god oversikt over hvilke elementer og faktorer som kom frem hos alle informantene, og hva som var særegent for noen av dem.

På trinn 4 søkte jeg å få en god oversikt over funn og resultater i hele undersøkelsen. Jeg lette da etter felles meningsenheter fra informantene og forsøkte å forkorte og gjengi dette med egne ord, samtidig som budskapet ble beholdt. Kvale og Brinkmann (2010) kaller dette for meningsfortetting. Alle informantenes uttalelser i forhold til en gitt kategori for eksempel somatiske reaksjoner hos barna, ble da lest i sin helhet. Jeg prøvde så å formulere, noe kortfattet, summen av disse informantenes meninger. Til slutt i denne fasen valgte jeg ut ett eller to sitater som på en god måte kunne stå som eksempel for mange av uttalelsene, og som jeg mente hadde fanget opp det essensielle under den gitte kategorien. Dalen (2008) mener informantenes uttalelser i form av sitater utgjør den egentlige empirien i intervjustudier. Jeg har valgt å bruke sitater forholdsvis flittig i rapporteringen, nettopp fordi jeg mener de på en helt unik måte kan gi leseren innsikt i datamaterialet.

Dalen (2008) påpeker hvor viktig det er at forskeren systematisk gjennomgår dataene for å få klarhet i hva de egentlig handler om. Man går fra konkrete til mer abstrakte kategorier for slik å kunne forstå materialet på et mer fortolkende og teoretisk nivå. Utfordringen på dette 5. trinnet i analyseprosessen var å finne en god metode slik at jeg kunne tolke og trekke ut troverdige konklusjoner ut av materialet, for så å drøfte dette opp mot utviklingsteorier, tidligere forskning og egne erfaringer.

I kvalitativ forskning brukes begrepene «experience near» og «experience distant». Experience near er betegnelsen på uttalelser som informantene bruker når de omtaler konkrete forhold, altså slik uttalelsene fremkommer i det transkriberte datamaterialet. Experience distant er uttalelser der vi har inkludert både informantens og forskerens fortolkning. Mellom disse to leddene foregår det altså en fortolkende prosess fra et konkret til et mer abstrakt nivå (Geertz, 1973 i Dalen 2008 s.66). Å ta utgangspunkt i disse begrepene og systematisere uttalelser fra datamaterialet i tabeller ble et godt verktøy for meg. Jeg har for å eksemplifisere dette gjengitt en bit av en av tabellene som ble benyttet i analyse- og tolkningsarbeidet for å knytte enkeltdeler sammen til en helhetlig drøfting (Tab.1).

Som en ser av tabellen startet jeg med å skrive ned den atferden foreldrene beskrev hos barna i forbindelse med det ukentlige byttet av bosted. Slik fikk jeg helt konkrete uttrykk å reflektere rundt. Var gråten et uttrykk for at barnet var redd? Ville det ikke til far? Hadde de ulike uttrykkene fra barna noen fellestrekk? Hva var den egentlige meningen bak atferden? Hvorfor reagerte barnet som det gjorde? Jeg brukte så disse ulike uttrykkene som barna hadde og satte dem sammen på neste nivå i fortolkningsprosessen. Konkret atferd som gråt og vondt i magen ble symboler for noe mer abstrakt som tristhet og uforklarlige smerter.

Tab.1: Atferdsfortolkning

Experience near	Experience distant	Teorier
«gråt» «vondt i magen» «tvholder på mor» (konkret atferd)	Tristhet Uforklarlige smerter Redsel? (som symbol på..)	Angst, stresreaksjoner, tilknytningsproblematikk (drøftes under overordnet kategori)

Deretter jobbet jeg med begrepene fra kolonnen experience distans. Gjennom å reflektere, vurdere disse opp mot tidligere erfaringer, og lete etter tilgjengelig litteratur som omhandlet disse faktorene kunne jeg løfte materialet til ett nytt nivå i tolkningsprosessen. På denne måten fikk jeg arbeidet meg fra konkrete uttalelser i intervjuene til overordnede kategorier. De nye kategoriene kunne jeg igjen systematisere og bruke som utgangspunkt for drøftingen.

Selv om tabellene var et godt hjelpemiddel kunne ikke alt materialet bearbeides i disse. Noen uttalelser eller situasjonsbeskrivelser kan ved første øyekast se ut som de ikke har noen sammenheng. Likevel opplevde jeg at jeg stadig kom tilbake til disse, og ble sittende og «grunne» på dem, med en rekke spørsmål om meningen bak og hvorfor disse situasjonene opplevdes så vanskelige for foreldrene. Ved å jobbe med disse over tid og se etter tilsvarende trekk hos de andre informantene, kom jeg fram til noen overordnede faktorer som jeg kunne drøfte videre. Et eksempel på dette er hvordan foreldrenes redsel for konflikt med ekspartner hindrer en god hverdagskommunikasjon.

Det mine foreldreinformanter har fortalt meg i intervjuene er deres unike historie. Jeg har etter beste evne søkt å finne frem til metoder å analysere datamaterialet på, som på en redelig og pålitelig måte, kan få frem disse historiene. Samtidig har jeg hatt et ønske om å formidle de sammenhenger jeg har sett, som kanskje er gyldige for flere enn de fire familiene som er med i undersøkelsen. Mitt fokus har hele veien vært at jeg verken skulle undergrave problematikk,

eller overfortolke uttalelser og situasjoner, slik at jeg skulle kunne komme til å trekke uriktige konklusjoner.

3.7 Etiske refleksjoner

Jeg har valgt å forske på et tema som kan karakteriseres som både vanskelig og sensitivt. Jeg var bevisst på at nettopp dette vil stille store krav til etiske vurderinger, både i forhold til metodevalg og databehandling. Ikke minst krevde det etiske refleksjoner i forhold til egen opptreden. Den håndverksmessige kvaliteten måles ut fra styrke og verdi på den kunnskapen som hentes ut av intervjuene (Kvale og Brinkmann, 2010). Å reflektere rundt egne ferdigheter, forberede seg godt og være kritisk både før og etter gjennomføringen av de enkelte intervjuene, vil være til hjelp for å heve kvaliteten på eget arbeid. Å tørre å spørre seg selv om en innehar de nødvendige ferdigheter, eller vilje til å opparbeide seg disse handler i stor grad om etikk.

For meg ble det spesielt viktig å fokusere på egne kommunikasjonsferdigheter. Hvordan kunne jeg skape trygghet og tillit nok til at et annet menneske skulle kunne klare å dele tanker og opplevelser rundt et tema som er nokså vanskelig og sårbart? Når man velger å bygge et forskningsprosjekt på et slikt tema må man også forberede seg på å måtte takle følelsesmessige reaksjoner som kan komme hos informantene både i, og i etterkant av samtalene. Ved å tenke igjennom muligheten for at en slik situasjon faktisk kan oppstå, kan man kan lage seg et handlingsrepertoar som bidrar til at en er tryggere i situasjonen. Som saksbehandler i PPT har jeg erfaring med samtaler som kan oppleves følelsesmessig belastende og har i så måte rutine for å forberede slike samtaler godt. Lang erfaring har også bidratt til trygghet i forhold til å møte følelsesreaksjoner som for eksempel både sinne og gråt. Dalen (2008) og Kvale og Brinkmann (2010) har også gode «huskelister» som jeg opplevde som nyttige å gå igjennom i forkant av intervjuene, for å øke egen bevissthet og holde rett fokus.

Det har vært viktig for meg, gjennom hele prosessen, å være bevisst på mine holdninger og erfaringer som jeg automatisk tok med meg inn i forskerrollen. I en intervjusituasjon kan man lett komme til å oppmuntre til, eller opptre på en slik måte at informantene trår over sine egne grenser i forhold til hva de ønsker å dele. Skjønn og etikk må her gå hånd i hånd når man

avgjør hvordan man håndterer valgene mellom det å hente ut mest mulig informasjon til studien, og det å vise respekt for informantens grenser.

Etikk handler også om behandlingen av de data man samler inn. Informantene fikk informasjon om intensjonen med prosjektet, hvordan dataene behandles, anonymiseres og gjøres utilgjengelig for uvedkommende. Jeg vurderte det som hensiktsmessig å beskrive foreldreinformantene som gruppe i rapporten, istedenfor individuelt. På den måten kunne man ivareta den nødvendige anonymiseringen, uten å frata leseren muligheten til å være kritisk til utvalget. Informantene fikk også mulighet til å trekke seg underveis.

Å utvikle høy personlig integritet i det arbeidet jeg har utført har vært svært viktig for meg. Både i forhold til de verdier jeg forfekter, og fordi jeg har et ønske om at studien skal ha en samfunnsmessig nytteverdi når den er gjennomført. Jeg mener prosjektet er gjennomført forskningsmessig etisk forsvarlig, og at informantenes personvern er ivaretatt etter gjeldende forskrifter.

3.8 Forskningsprosjektets troverdighet

I hvilken grad forskeren oppnår å få svar på sine forskningsspørsmål, og hvorvidt resultatene kan regnes for gyldige og holdbare bringer en inn på diskusjonen om forskningsprosjektets troverdighet. Kvale og Brinkmann (2010) påpeker at validitet ikke bare handler om metode, men også om forskeren som person - med den moralske integritet og praktiske klokskap vedkommende besitter. De presiserer også at vurdering av validitet ikke bare skal knyttes til ett sluttprodukt, men bør være en kontinuerlig prosess som gjennomsyrer arbeidet i alle faser. Jeg vil i det følgende gjøre rede for refleksjoner knyttet opp mot mitt eget forskningsprosjekt i forhold til det å gjennomføre en så troverdig studie som mulig.

Å ha et prinsipp om å være så sannferdig som mulig i forhold til egen forskerrolle, både når det gjelder hensikten med prosjektet, og gjennomføringen av det har vært svært viktig for meg. Jeg har i min bakgrunnsbeskrivelse forsøkt å være tydelig på hvorfor jeg ble interessert i temaet. I teoridelen har jeg redegjort for hvordan jeg har forsøkt å oppdatere meg i forhold til allerede gjennomført forskning slik at min egen teoretiske grunnmur ble solid nok. Dette gir leseren mulighet til å kunne være kritisk og vurdere hvorvidt prosjektet er godt nok teoretisk forankret.

Det anbefales å samarbeide med andre forskere for å hindre for stor subjektivitet. Jeg har ikke hatt mulighet til å knytte andre formelt og forpliktende til studiet da jeg som masterstudent skriver en individuell oppgave. Jeg har likevel forsøkt å kompensere for dette gjennom å drøfte prosjektet med kollegaer, medstudenter og bekjente. Jeg har fått mange nyttige innspill som ble tatt med videre i arbeidet. Disse diskusjonene underveis mener jeg i stor grad har bidratt til at jeg har vært kritisk og reflektert i de ulike fasene av arbeidet.

I tillegg til å vurdere min egen rolle som forsker har det vært viktig å være bevisst på både forberedelsene og gjennomføringen av selve datainnsamlingen. Ved å beskrive både utvelgelsesprosess og kriterier for utvalget mener jeg leseren får mulighet til å vurdere hvorvidt informantene er relevante for prosjektet. I forhold til at jeg har som mål å kunne benytte eventuelle funn i mitt arbeid med barn og foreldre som har tilsvarende problematikk mener jeg at det å bruke fagfolk fra ulike instanser er med på styrke troverdigheten, og til en viss grad gjøre den generaliserbar.

Det er ikke til å komme bort fra at den kvalitative intervjuformen bygger på menneskelig samspill. Jeg og informantene ville gjensidig påvirke hverandre til tross for høy bevissthet omkring dette. Spørsmål kan for eksempel være ledende, selv om en ikke gjør dette bevisst. Lydopptak og full transkribering av datagrunnlaget har vært til hjelp slik at jeg i etterkant kunne vurdere dette. Intervjuguider gjøres også tilgjengelig for leserens kritiske blikk ved at de vedlegges prosjektoppgaven (vedlegg 1-7).

Jeg mener jeg har vektlagt å få et så fyldig og relevant datamateriale som mulig, noe Dalen (2008) påpeker som viktig i forhold til å ha et godt grunnlag å arbeide videre med i tolkningsprosessen. Når det gjelder å arbeide videre med dette gjennom tolkning og analyse har jeg arbeidet for at rapporteringen skulle være tydelig og ærlig. Det handler i stor grad om å gjøre forskningen og arbeidet så gjennomsiktig som mulig slik at andre kan se, vurdere og stille spørsmål ved de funn som er gjort.

Jeg mener at jeg ved å ha fulgt gjeldende retningslinjer, samt å ha jobbet bevisst og målrettet mot at forskningsstudien skal oppleves som troverdig, og eventuelt kunne bekreftes av andre har sikret arbeidets validering på en så god måte som mulig. Målet har vært at jeg gjennom klare og sannferdige redegjørelser for de ulike trinn i forskningsprosessen skal kunne vise til troverdige svar på mine forskningsspørsmål.

Kapittel 4: Resultater

Jeg har valgt å presentere data direkte opp mot de tre forskningsspørsmålene som jeg ønsket å få belyst gjennom prosjektet. Punkt 4.1.1 – 4.1.5 er foreldrenes beskrivelser av barnas reaksjoner, og det de opplevde som egne utfordringer. Punkt 4.2.1- 4.2.6 er hjelpeapparatets erfaringer i forhold til utfordringer hos familier med delt bosted. Punkt 4.3 beskriver foreldrenes opplevelser i møte med hjelpeapparatet.

4.1 Reaksjoner hos barna

Da foreldrene fikk stilt spørsmålene om hvilke reaksjoner og utfordringer de opplevde at barna hadde helsemessig, sosialt og faglig var det i første rekke de helsemessige konsekvensene som fikk fokus. Denne delen er derfor mer omfattende enn beskrivelsene av de sosiale og faglige utfordringene.

4.1.1 Psykiske påkjenninger og somatiske plager

Foreldrene var opptatt av de reaksjoner de så hos barna i hverdagen, og da spesielt det de relaterte til barnets psykiske helse. Tre av foreldrene beskrev også somatiske plager, spesielt vondt i magen og hodepine. De koblet imidlertid også denne problematikken til barnets psyke og følelsesliv, og konkluderte konsekvent med at dette var psykosomatiske plager.

En mor beskriver på følgende måte barnets reaksjon når dagen for å bytte bosted nærmer seg:

Så begynner hun å gråte. Jeg har så vondt i magen, jeg har vondt i hodet, jeg vil ikke, jeg er kvalm, jeg er svimmel.

Flere av barna har vært til gjentatte og grundige legesjekker, uten at det har vært gjort funn som kunne forklare barnets smerter. Et par av barna har hatt så alvorlige symptomer at det har ført til sykehusinnleggelse slik en mor og en far beskriver:

M: Ja, i fjor sommer ble den yngste lagt inn på sykehuset for vondt i magen. Hun hadde så vondt i magen at hun ropte. Situasjonen hennes, den her flyttinga, og den her - hva skjer og hva skjer ikke -livet hennes er vanskelig å takle.

F: Hun havnet jo på sykehus til slutt. Hun klarte ikke å stå på beina. Det var reelt for henne. Altså, det var ikke skuespill. Det var faktisk på en måte et kraftig utslag i kroppen på en veldig, veldig stresset situasjon for henne.

Foreldrene tar barnas fysiske plager på alvor, men det kommer tydelig frem i undersøkelsen at deres største bekymring er barnas psykiske helse og hvilke konsekvenser det får på sikt at barnet sliter psykisk allerede i barneårene. En av familiene har opplevd ulike psykiske reaksjoner hos alle tre barna i søskenflokket i løpet av de 10 årene som er gått siden samlivsbruddet. Reaksjonene var alvorlige, og to av de tre barna mestret å være tydelige på egne behov. Dette førte til endringer i bostedsavtalen for alle tre barna, i et forsøk å dempe reaksjonene og få så små skadevirkninger som mulig for det enkelte barn. Resultatet var tre ulike ordninger som i størst mulig grad var tilpasset det enkeltes barns behov. Denne familien benyttet bistand fra ulike hjelpeinstanser for å komme frem til nye avtaler. To andre informanter beskriver også hvordan de tror barnet kan få det bedre med justeringer av bostedsavtalen, men ser i dag ingen muligheter for å få dette gjennomført. At det er vanskelig å leve med kommer tydelig frem i følgende utsagn fra en mor:

Nei, jeg tror at, og det har jeg sagt fra de var ganske små, at en dag må de ha kraftig terapi, men jeg er veldig redd for de her. Jeg tenker litt mer forebygging. Hvorfor ikke gjøre det bra for ungene når de er små så slipper de å måtte ta det igjen når de er større. Jeg vil gjøre det best mulig for dem nå.

To belastninger ser ut til å gå igjen i informantenes beskrivelser av årsaken til at delt bostedsordningen får psykiske konsekvenser for barna. Det ene er stress, der de mest sårbare barna som har stort behov for ro og forutsigbarhet tydelig reagerer på den ukentlige flyttingen. Det andre er enkelte barns ansvarsfølelse for de voksne som helt overskygger barnets egne behov. Hos noen av barna er denne så sterk at noen av foreldrene er redde for å veilede barnet i forhold til dette. De er redde for at barnet skal avvise dem helt, eller at resultatet blir at barnet får kraftige reaksjoner mot seg selv.

En far beskriver sønnens vansker med å ha to hjem på følgende måte:

Så det var nok på en måte hovedgrunnen for ham, at vi så og på en måte lyttet til det. Han må ha en base, å ha én seng, ikke to senger, for det ville skape veldig mye stress. Vi så han trivdes best når ting var liksom definert og avklart kan du si da.

En mor forklarer hvordan datteren til stadighet setter til side egne ønsker fordi hun er redd for å såre far. Hjemme hos mor kan hun komme med utsagn som:

Jeg må jo ta vare på han pappa. Hvis han pappa ikke har meg så har han ingenting og da klarer han seg ikke.

Mor når ikke inn med argumenter om at de voksne har ansvar for seg selv. Hun har konkludert med følgende:

Jeg tenker hennes rettferdighetssans er så vanvittig stor, så hvis jeg tvinger noe igjennom der vil jeg ødelegge mitt forhold til henne. For lojaliteten er så stor.

En far forteller hvordan de ser datterens ansvarsfølelse sliter på henne, men at det ikke er noen enkel oppgave verken for ham selv eller barnets mor å endre på dette:

Det har vært tøft å balansere dette her, å ta, å vise omsorg for mor og for meg. Hun tar mye ansvar for de voksnes følelser, og det tror jeg har vært ganske tøft for henne. Det har jeg jobba veldig mye med. Både med meg selv, og vi har hatt kontakt med familievernkontoret og med mor. At hvordan kan vi skåne henne for det, få henne til å tenke mer på seg selv. Så det, ja det har vært en stor øvelse.

4.1.2 Sosiale utfordringer

Foreldreinformantene var også til dels opptatt av de sosiale konsekvensene for barna, i første rekke knyttet opp mot mangel på venner i det ene hjemmet. Dette gjaldt de informantene der barnas mor og far bodde i ulike skolekretser. Disse foreldrene beskrev barn som annenhver uke satt mye alene på rommet sitt, og at barna gav uttrykk for kjedsomhet og ensomhet. En av informantene mente at flyttingen også medførte vansker den tiden barnet var i det hjemmet som lå i skolekretsen:

Og jeg ser utfordringen med venner. Det er ikke så mange venner som kommer og ringer på lenger for de vet jo ikke når de er hjemme. Så spesielt den eldste har kjempeproblemer med det.

Der begge foreldrene bodde i samme skolekrets ble det ikke beskrevet sosiale vansker i det hele tatt, heller tvert om:

Så jeg tror det har vært godt for henne å ha både mor og far som en del av hverdagen, og at det også innebar – det med vennene hennes. At det var like naturlig for dem å være her som der moren bodde.

4.1.3 Fagvansker

Ingen av foreldreinformantene nevnte noe om faglige vansker. Noen av barna hadde i perioder hatt ulike grader av skolevegring, og dette ble relatert til at den totale livssituasjonen var vanskelig. Foreldrene hadde i perioder hvor dette foregikk vært bekymret for at dette skulle utvikle seg, men de var da mer opptatt av trivsel og det at barnet skulle ønske å gå på skolen, enn de var av barnets faglige utvikling.

4.1.4 Ulike normer og krav

En annen faktor som oppleves som belastende både for barna og for foreldrene er at det ofte utvikles ulike normer og krav i de to hjemmene. Noen av barna klarer fint å forholde seg til dette og skiller greit mellom regler hos far og regler hos mor. Imidlertid kan det for noen oppleves forholdsvis kaotisk og uforståelig. En mor sier forøvrig:

Jeg synes det er vanskelig å se at ungene ikke har det bra. Jeg synes det er kjempevanskelig å vite at mine unger får store sår i sine følelsesliv. At de skal bruke store deler av barndommen til å prøve å forstå livet sitt, som egentlig er veldig uforståelig for dem tror jeg. For det er veldig stor forskjell i regler og lover og hvordan man oppfører seg, og hva som er greit.

For noen barn fører dette til atferdsendringer som er tydelige når barnet kommer hjem igjen. Noen foreldre sier de må bruke ett til to døgn for å få tilbake det «normale» barnet sitt. Denne problematikken oppleves som vanskelig å drøfte med den tidligere partneren fordi man ikke har samme syn på barnets behov. Barnets sårbarhet blir heller ikke alltid registrert av begge og foreldrene mener det kan virke mot sin hensikt å ta dette opp til drøfting. Spesielt mødrene var redde for å bli oppfattet som om de ville ha kontroll i ekspartnerens liv. De gav sterkt uttrykk for at de risikerte å bygge opp en konflikt. De valgte derfor i de fleste tilfeller å ikke si noe.

Tre av de fire informantene hadde opplevd at ekspartnerne hadde gått inn i nye forhold, fått samboer eller giftet seg om igjen. Barna hadde dermed fått steforeldre og stesøsken å forholde seg til. Situasjonen ble beskrevet forskjellig av informantene og barna har reagert ulikt på de nye menneskene som kom inn i livet deres. En far forteller at en av sønnene reagerte sterkt på mors nye kjæreste og ville flytte fast til far. Far opplevde det som vanskelig for denne endringen i bostedsavtalen var ikke ønsket av mor, men gutten nektet noen annen løsning. De

andre barna reagerte ikke på samme måte. Da datteren noen år senere nærmet seg tenårene giftet imidlertid mor seg med en ny mann. Mor flyttet da fra nærområdet og datteren skulle flytte sammen med henne, hennes nye mann og hans tre tenårings sønner. Avstanden mellom hjemmene var så stor at jenta skulle gå over til samvær med far. Han forteller:

Hun isolerte seg veldig på rommet der oppe og følte seg veldig syk hver dag. Det var liksom både det ene og det andre og det gikk mer og mer i vranglås. Tilslutt kom hun seg ikke på skolen i det hele tatt, var en time her og en time der liksom. Det ble helt fastlåst og til slutt kollapset hele jenta. Jeg tror hun strakk seg veldig, veldig langt for hun hadde – jeg tror hun var kjemperedd for å skuffe mamma, ikke sant for dette var mammas store prosjekt, og hun skjønte at moren ville gjerne ha henne med i det prosjektet. Det skulle bli en flott, ny start for dem og så opplevde hun ikke at det slo til for henne. Det ble bare forferdelig.

Barnet valgte da etter hvert å flytte tilbake til far og bo fast der. En annen av informantene forteller at stefamilien er vanskelig å takle for det yngste barnet. Hun tenker at situasjonen er gjensidig fordi hun får signaler fra stemor om at barnet har en veldig vanskelig personlighet. Det oppleves sårt at barnet beskrives som en helt annen enn den hun som mor opplever at hun er. Hun forteller:

Den minste er en forferdelig vanskelig unge å forholde seg til. Hun er en forferdelig vanskelig unge sier hun (stemor). Men jeg sier at jeg aldri har opplevd noen enklere unge i hele mitt liv, av alle ungene jeg har møtt. For hun er så ekte, hun er bare seg selv.

Informanten mener at en av grunnene til at barnet virker innesluttet hos far og stemor er at hun ikke blir forstått og akseptert slik hun er. I tillegg mener hun at barnet blir forskjellsbehandlet sammenlignet med stemors barn noe som gjør at barnet ikke føler at hun er hjemme der. Hun beskriver:

Hun må dele rom med ei som er like gammel som seg og som bestemmer alt, som tar fra henne lekene. Fra hun var lita kom hun hjem og sa: «det er ingen vits for meg å samle på petshopper for hun tar dem i fra meg. Alle mine ting blir borte». Jeg kom dit engang og da lå til og med yndlingsbamsen hennes i den andre sin seng. Sånn at hun har ingen plass. Det er ingenting som er hennes. Det er ikke rom til henne rett og slett.

Den siste av informantene er positiv til at barnas far har fått ny kjæreste. Hun har ikke flyttet fast inn sammen med ham enda, men mor mener far er mer sosial og mer aktiv med barna når hun er til stede. Hun sier:

Han skal jo ha for at han har blitt bedre på det sosiale nå da. Ja, spesielt etter at han fikk seg ny kjæreste. Da har det vært et par, trur de har vært på et par sånne fjellturer med de.

Hun mener det at far er i et forhold fører til mindre konflikter dem i mellom. Hun har ikke merket negative reaksjoner hos barna og forsøker å medvirke til at de skal få et positivt forhold til farens kjæreste. Hun sier:

Så jeg prøver jo å snakke positivt om henne, at ungene skal oppleve at det er okei. Ja. Og det er jeg veldig bevisst på.

4.1.5 Foreldreutfordringer

Andre reaksjoner som nevnes er mye gråting ved avlevering, eller på natt. Noen barn blir stille i perioder fordi de gruer seg til noe som skal skje hos den andre forelderen i nærmeste framtid. Foreldrene opplever at det blir vanskelig å trøste fordi de ikke kan love barnet noe på vegne av den andre. Det føles sårt og vanskelig fordi de enten ikke klarer å roe barnet, eller ikke kan løse barnets problemer, noe de anser som sin oppgave. En mor sier det slik:

Jeg føler meg kjempe hjelpeløs. Føler meg totalt tappet for energi. Jeg jobber og jobber for at ungene mine skal ha det bra og så

Reaksjonen hun får hos datteren når hun forsøker å snakke om det vanskelige er tøff, og hun føler på datterens håpløshet:

*Hva er vitsen, hva er vitsen med å prate om det. Det er **ingen** som kan gjøre noe med det. Ingen kan gjøre det bra for meg uansett.*

Foreldrene er også åpne om hvor vanskelig det er å skåne barna for egne følelser. Dette på tross av at de er bevisste på at det er nødvendig for at barna ikke skal gå med dårlig samvittighet, eller påta seg for mye ansvar. Dette gjelder både i perioder med uenighet og konflikt mellom foreldrene, eller når barnet uttrykker ting som oppleves å være til fordel for den andre forelderen. En far beskriver det på følgende måte:

Det er en skikkelig øvelse og utfordring. For det gjør litt vondt inni deg. Du blir jo på en måte såret. Skulle så inderlig ønske at på en måte, ja – at de hadde lyst å bo her, ikke sant. Du kan veldig fort komme i en skvis mellom å gi barnet aksept og trygghet for å uttrykke sine behov og ikke gi dem skyldfølelse fordi de ser at jeg blir lei meg for eksempel.

En av informantene som ikke har registrert spesielle helsemessige konsekvenser for barnet er likevel klar på at den belastningen han selv føler som far også registreres av barnet. Han sier:

Det de (barna) ikke kan forholde seg til er sin sårbarhet i forhold til at de kanskje føler skyldfølelse for at foreldrene kanskje – eventuelt ikke klarer å samarbeide godt - man hører, klarer å oppfatte stemningen, mye slikt. Så det smerter, det smerter meg faktisk at de får også, dessverre ta del i den. Det er forferdelig.

Denne faren beskriver hvor sterkt belastende hele situasjonen oppleves for ham selv, og hvordan han den siste tiden også hadde fått kraftige somatiske plager som uregelmessig hjertefrekvens og smerter i brystet. Han sier han er svært sliten psykisk. Dette mener han får konsekvenser for barnet:

Ja, jeg har ikke det samme overskuddet som jeg ville hatt uten. Og det syns jeg er, det syns jeg er en trasig erkjennelse når han er hos meg at man blir så sliten at det legger en demper på samværet.

At belastningen av å observere atferdsendringer og helsemessige problemer hos egne barn uten at man ser muligheter for å endre på situasjonen er psykisk og fysisk utmattende for foreldre bekreftes også av at to av foreldreinformantene var langtidssykemeldt i den perioden intervjuene ble gjennomført. Begge bekreftet at de var sykemeldt nettopp på grunn av dette.

4.2 Erfaringer fra hjelpeapparat og skole

Lærere og fagfolk innenfor hjelpeapparatet fikk spørsmål om hvilke konsekvenser og utfordringer de så hos barna med delt bosted. De bekrefter i stor grad foreldrenes beskrivelser. Spesielt helsesøster og informanten fra familievernkontoret møter ofte tilsvarende problematikk i sitt virke.

4.2.1 Helsesøsters erfaringer

Helsesøster er den av informantene som oftest snakker direkte med de barna det gjelder. Hun kontaktes av barna selv, av foreldre eller lærere som melder sin bekymring over barnets fysiske plager, atferdsendring eller konsentrasjonsvansker. Vondt i magen og vondt i hodet er hyppige årsaker til at barna tar kontakt med henne. Det skyldes i de fleste tilfellene at barnet er stresset og har problemer de selv ikke ser noen løsning på. For noen barn løser det seg gjennom samtaler der de får hjelp til å sortere tankene sine. Andre får hjelp til å fortelle mor og far hva de egentlig føler og har behov for.

Helsesøsters erfaring er at barn og unge kan gå så lenge å tenke på et problem som de ser for seg i fremtiden at de sliter seg ut mentalt. Ungdommer kan komme til henne opptil to år før de skal konfirmeres. De er bekymret for hvordan foreldrene vil samarbeide for å feire dagen, både i forhold til praktiske løsninger, økonomi og hvem kan man invitere. Ofte tar ikke ungdommene dette opp med foreldrene, de bare går og grubler for seg selv. Disse vanskelige tankene kan barn og ungdom gå med selv om det ikke alltid er slik at det å ta det opp med foreldrene ville skapt vansker eller konflikt.

Helsesøster gir også eksempler på hvordan handlinger utført i ren omsorg likevel kan føre til vansker for barnet, og hvor viktig det da er at man kan gjøre små endringer som kan lette situasjonen. En jente slet med å sove, hun var trøtt og ukonsentrert på skolen. I samtale med helsesøster kom det fram at far ringte hver kveld klokken halv ti den uken barnet var hos mor for å si godnatt til henne, noe barnet ønsket og satte pris på. Samtalene på kveldstid førte imidlertid at jenta begynte å tenke på triste ting når samtalen var over. Da var hennes fokus på at det var trist at mamma og pappa ikke var kjærester lenger. Det var vanskelig for henne å få tankene over på andre ting eller sovne. Løsningen ble ikke at far sluttet å ringe. Men ved å ringe på et tidligere tidspunkt mens barnet var i aktivitet unngikk man at hun ble liggende alene med vanskelige tanker.

En av de store utfordringene helsesøster ser ved delt bosted er foreldrenes evne til å samarbeide om praktiske ting, om oppfølging av skolearbeid og for eksempel hygiene. Hun møter barn som fortviler for at ikke begge foreldrene stiller opp på avslutninger, at bare den ene følger opp skolearbeidet eller at de mangler klær eller gjenstander som blir liggende igjen i ett av hjemmene når de flytter i mellom. Dette kan skape store frustrasjoner hos barnet. Hun presiserer hvor viktig det er at dersom man velger delt bosted for barna så må ansvar og oppfølging av barnet også fordeles mellom foreldrene. Spesielt de yngste barna er ikke i stand til å se hva de vil ha behov for en uke fram i tid. Her er det helt nødvendig at foreldrene tar ansvar og hjelper barnet med pakking. Det må også oppleves som greit å komme innom for å hente eventuelle avglemte ting.

Større barn gir ofte uttrykk for frustrasjon fordi flyttingen mellom hjemmene fører til at de mister venner og isoleres i større grad enn tidligere:

Vennene mine har sluttet å ringe meg for de vet aldri når jeg er hos mamma eller pappa. Før så kom de, men så er det så mange ganger jeg ikke har vært der så nå er de sluttet å komme.

Tilsvarende uttalelser som denne hører helsesøster ofte.

Hun kommer også i samtalen inn på et annet aspekt ved det å ha delt bosted som ikke er berørt av foreldreinformantene. Hun har i økende grad registrert foreldre som begge er fornøyd med delbostedsordningen, men som definerer seg ut av barnets liv den uken de selv ikke har barnet. Hun forteller for eksempel hvordan barn kan oppleve det som svært sårt når det har skadet seg på skolen, og den ene forelder avviser telefon fra lærer eller helsesøster fordi barnet den uken bor hos den andre forelder. Helsesøster sier:

Men i en sånn delt omsorg, som er litt sånn – litt firkantet. Tenker de: «Nei, det er fars uke»? De kommer ikke på at de er mor uansett. Det forundrer meg at de blir så innstilt på de her ukene sine, at de ikke klarer å tenke at mor og far er vi uansett. Det er alvorlig.

En annen problematikk som helsesøster tar opp og som hun anser som alvorlig, er barn som får et vanskelig forhold til steforeldre og stesøsken. Dette er noe hun ser i økende grad. Spesielt forholdet mellom stemor og stebarn kan være komplisert, noen ganger uten at far klarer å registrere det, eller at han ikke mestrer å beskytte barnet i den situasjonen. Barnet føler da ofte at det mister faren til stemor og stesøsken. Helsesøster beskriver det slik:

Det ble så ille – jeg hadde et år så mange unger og ungdommer som strevde i forhold til stemor at jeg måtte heve det til min leder – og spurte hva kan vi gjøre. Finnes det ingen kurs for steforeldre hvordan de skal være. Vi har for adopsjonsforeldre og fosterforeldre, men ingenting for steforeldre. Det mente de var rart så stor som den problematikken er.

4.2.2 Betraktninger fra BUP

Informanten som er ansatt som behandler på BUP møter noen av de mest sårbare ungdommene. Dette er unge som ofte har vært i kontakt med både helsesøster og helsevesen for øvrig i en periode hvor sykdom har utviklet seg, og før de legges inn for å få psykiatrisk hjelp. Informanten beskriver konflikt mellom foreldrene som den største påkjenningen for ungdommen, en faktor som kan virke sterkt forstyrrende på behandlingen. Hun sier:

Kanskje i en periode ville det vært lurt for barnet å bo en plass, i hvert fall når de er syk. Men så går det ikke fordi man har en avtale i bunnen (som er vanskelig å endre).

Det behøver imidlertid ikke å være konflikter som hindrer en endring i bostedsavtalen. Både økonomi og stolthet kan også være årsaksfaktorer selv i en slik alvorlig situasjon sier hun. En 16 åring som hadde flyttet mellom mor og far i mange år formidlet til behandler:

Jeg vil, jeg er så sliten av å ha flyttet i flere år fram og tilbake. Jeg vil bo hos mamma, men han pappa vil ikke.

Informanten har også registrert andre faktorer som gjør situasjonen vanskelig og som ofte forlenger behandlingstiden. I den sårbare sykdomsperioden er ungdommen avhengig av trygge og gode rammer, å bli møtt av forutsigbarhet og at omsorgspersonene har en felles forståelse for sykdommen og behandlingsopplegget. Hvis ikke kan ungdommen manipulere og spille sine støttespillere opp mot hverandre. Informanten beskriver:

Mange ungdommer som blir syke som vet å utnytte det her. Med to ulike foreldre, to ulike hjem, to ulike grenser og strukturer.

4.2.3 Perspektiver fra Familievernet

Informanten fra familievernkontoret er opptatt av konsekvensene av delt bosted for de minste barna. Hun mener utviklingen har gått svært raskt og opplever oftere og oftere at spesielt unge foreldre er opptatt av at de er likestilt som foreldre. For dem er 50/50 delingen naturlig uavhengig av barnets alder. Hun er bekymret for tilknytningen barnet utvikler og mener at vi først om noen år vil se konsekvensene dette har for disse barna. Hun sier:

Det jeg er bekymret for er hvordan klarer den babyhjernen å håndtere det at mamma er ikke bare gått ut av rommet, men mamma er borte halve livet mitt - i en smell. Hvordan klarer de å omstille seg så veldig. Vi vet jo at de ikke er utviklet nok til det. Hvordan vil det påvirke deres tilknytning til andre personer senere i livet?

Hun bifaller sterkt tidligere barneombud Reidar Hjermands engasjement rundt delt-bostedsproblematikken. Både i forhold til at barnets beste ikke skal vurderes ut fra en rettferdighetspolitikk for foreldrene, og i forhold til hans klare tale om faren for tilknytningsproblematikk for barn under tre år. Hun sier:

Det beste som han har gjort som barneombud var å gå ut å si noe om at barn under tre år burde ikke ha delt bosted på grunn av tilknytningen. Jeg synes det er så bra at noen som sitter i en sånn type posisjon tør å mene noe om dette.

For de litt eldre barna ser hun at det å være sliten er noe som går igjen. De er sliten og lei av å pakke alle tingene og være på flyttefot hver uke. Spesielt ungdommer kommer med slike eksempler og tilføyer gjerne hvor vanskelig det er i forhold til venner og at de glemmer ting.

Mange av dem vil gjerne bo på én plass, og de fleste av dem kan gi detaljerte beskrivelser om hvorfor det er vanskelig for dem med delt bosted.

Det er ofte foreldrene som formidler situasjonen til de litt yngre barna. Informanten forteller at hun av og til snakker direkte med barna, men at det i hovedsak er foreldrene hun har kontakt med. Vondt i magen og gråt er da symptomer hun ofte hører om.

Konsentrasjonsvansker og problemer med å få med seg det som skjer på skolen er også vanlig. Atferdsendringer er også en problematikk som formidles. Barna sier ikke noe selv, men mor eller far registrerer at barnet er annerledes, virker mer stille eller sintere. Endringene gjør foreldrene urolige for de vet ikke hva som plager barnet. Informanten mener at for noen barn er det reelt at de er tryggere hos den ene av foreldrene og at reaksjonene derfor blir mer synlige hos denne. Imidlertid tror hun at noen også overreagerer og ikke er rause nok med hverandre i forhold til små ulikheter i de to hjemmene. Det er ikke hensiktsmessig at absolutt alt barnet opplever som vanskelig skal knyttes opp mot at det bor i to ulike hjem. Hun mener en del av den samme problematikken kan skyldes naturlige ting som også ville kommet fram om barnet bodde én plass. Hun sier:

Jeg tror faktisk foreldre er veldig forskjellige på hvor sensitive de er for barnet sitt. Noen foreldre er til og med oversensitiv. Spesielt når de kommer inn på det sporet at dette ikke er bra for barnet mitt så leter de etter eksempler og kommer og presenterer de : «hvorfor vil hun slutte på svømming da?» Kanskje hadde barnet bare ikke lyst å svømme. Istedenfor å se barnet i sammenheng ser de barnet kun i forhold til hvordan det har det hjemme hos en.

Hun mener videre at foreldrene ikke er nok bevisste på hvordan de utfylte hverandre når de bodde sammen og dermed kunne imøtekomme barnets behov på en grei måte. Da ble det ikke nødvendigvis en konflikt av at barnet en kveld protesterer på at pappa skal ta leggingen, fordi det i øyeblikket har et stort behov for mammakos. De hadde da mulighet for å bytte roller og imøtekomme barnets behov i det de oppsto og det ble ikke gjort noe stort nummer av det. Når man bor hver for seg blir ofte et slik akutt behov hos barnet tolket som at barnet ikke har det bra nok hos den andre, noe som igjen fører til et mer konfliktfylt samarbeid.

Også informanten fra familievernet har erfaring med at for noen barn kompliseres livet når en eller begge foreldrene går inn i nye forhold. Noen ungdommer opplever seg som uønsket eller at de selv ikke liker sin nye stemor eller stefar. Forholdene hjemme blir da preget av mange konflikter. Informanten forteller:

Jeg snakket med utekontakten og hun sa at det er faktisk barn som bor hos venner og på gata i (stedsnavn) på grunn av det. De kan ha hatt det ganske greit der, men så kom det inn en steforelder. Det blir nye barn og så føler de seg utenfor.

Hun presiserer til slutt at hun mener delt bosted kan være en veldig god løsning, men at det krever mye av foreldrene. Barnas behov varierer med alderen og foreldrene må være i stand til å se dette. Det må være mulighet for en viss fleksibilitet og at man er i stand til å samarbeide så tett som delt bosted faktisk krever. I tillegg til å spørre seg selv om hva som er barnets beste bør foreldrene også stille seg følgende spørsmål:

Er jeg villig til å gjøre alt det som kreves for at vi skal ha en 50/50 løsning. Hadde de gjort det...

4.2.4 Barnevernets erfaringer

Representantene fra barnevernet forteller om økt pågang fra den gruppe barn og foreldre som oppgaven min omhandler. Den problematikk de får beskrevet stemmer i stor grad overens med det som spesielt helsesøster og familievernkontor også har formidlet. Informantene sier at de i de fleste slike saker kan bistå foreldre med råd og veiledning, men at det ikke opprettes barnevernsak i disse tilfellene. Det betyr at foreldrene selv kan bestemme hvorvidt de skal ta rådene til etterretning. I de fleste tilfellene som oppleves vanskelig henvises foreldrene videre til andre instanser for å få hjelp over tid, for eksempel til familievernkontoret.

4.2.5 Konsekvenser i skolen

De tre lærerne som ble intervjuet hadde forholdsvis like erfaringer. I sitt daglige virke tenker de lite over barnas hjemmeforhold, og opplever at for de fleste fungerer delt bosted bra. Få barn klager over somatiske plager, men hos noen registrerer de konsentrasjonsvansker og at barna ble gående å tenke så mye at det tapper dem for energi. En av lærerne forteller:

Selv der man ser at foreldrene er ganske enige så har man opplevd at det har vært en slags lojalitetskrise hos eleven der de liksom skal dekke over for ho mamma eller han pappa. De får mange sånne indre konflikter i forhold til at det ikke alltid er like lett, de mestrer for mange ting altså. De blir sliten av det.

En annen mente å se forskjell på gutter og jenters reaksjonsmønstre. Guttene blir gjerne mer aktive og aggressive, mens jentene blir stille og innadvendte. Som lærer opplever han det spesielt vanskelig å møte de stille jentenes behov fordi de i liten grad vil dele problemene sine med andre.

Lærerne beskriver også hvordan uenighet eller små konflikter mellom foreldrene gjør det vanskelig for barna. Spesielt dersom dette kommer opp i kontaktmøte kan barna bli utilpass og forlegne. Noen av barna tar også på seg ansvaret for foreldrenes følelser og blir veldig trøstende. At barna får for stort ansvar er heller ikke uvanlig. En av lærerne beskriver:

Du kan se en sårhet. Det med å skulle forklare hvorfor ting ikke er i orden, når de kommer på skolen og vi etterspør slik og slik så må de liksom finne på en unnskyldning for at de ikke har alt på stell. Jeg synes synd på dem da for på en måte lever de jo litt kaotisk. De gjør jo det når de skal bo både her og der -og så er det ulike grenser og ulike måter å håndtere ...

Foreldre som i liten grad er i stand til å snakke sammen på tross av at de har valgt delt bosted for barna skaper situasjoner som ble beskrevet som vanskelig å håndtere for både barnet og for lærer. Disse ønsker ofte å benytte lærer som et mellomledd noe lærerne klart definerte som lite hensiktsmessig, og en rolle de ikke ønsket å ha. Spesielt de større barna hadde vondt når situasjonen var slik.

Lærerne hadde registrert at noen barn slet og hadde problemer på tross av at det i liten grad ble synlig i skolehverdagen. Bekymringene for disse barna ble ut fra alvorlighetsgrad formidlet videre til helsesøster eller barnevern.

4.2.6 Synspunkter fra Barneombudet

Barneombudets representant påpeker at de har en rekke henvendelser fra barn og unge med utrolig triste problemstillinger. Kontoret har imidlertid et mer overordnet perspektiv og går ikke inn med terapi eller oppfølging av enkeltbarn. Det jobbes på tre nivåer for å øke fokus på hvilke konsekvenser de voksnes løsninger har for barna. Områder som prioriteres er lovendringer, dialog med fagmiljøet og det å få satt saken på dagsorden for folk flest. Informanten er glad for at media i det siste har hatt fokus på delt-bostedsproblematikken.

Hun synes det er viktig å presisere at mange barn rammes når delt bosted ikke fungerer, og at det ikke handler om en spesiell type foreldre som ikke mestrer denne formen å organisere familielivet på:

Noen gjorde det ikke bevisst heller. Det var flotte foreldre og hvis du ser det utenfra så vil du ikke tenke at det ville være et problem. Så det er å akseptere – det at man ikke gjør dette til et problem for spesielt marginaliserte grupper. Det gjelder en ganske stor gruppe barn som ikke vil falle inn under den rammen der, og man må passe på det, at det gjelder faktisk for veldig, veldig mange.

Under utarbeidelsen av rapporten «Barnas stemme stilner i stormen» fikk kontoret satt sammen en såkalt ekspertgruppe med barn og unge fra hele landet. Informanten forteller at erfaringene fra dette arbeidet er at barnas opplevelse og erfaringer er svært like på tross av at de har ulik bakgrunn. Hun sier:

Den gruppa var veldig sammensatt fra forskjellige steder, og forskjellig bakgrunn altså, sosioøkonomisk bakgrunn osv, men de var veldig lik de spørsmålene og erfaringene vi har fått på klar melding (Kontaktplass for barn på Barneombudets nettside) så det er noe universelt over det. Selv om mange er ganske så forskjellige i forhold til bakgrunn så opplevde de veldig mye likt. Ikke sant – de så på det likt.

Barneombudet får henvendelser fra barn og unge som ønsker å få endret bostedsavtale fra delt til fast bosted uten at de klarer å få foreldrene med på dette. De opplever det som svært vanskelig å få gjort om avtaler som er gjort tidligere. Det kan være flere årsaker til det. Hun forteller:

Det er viktig at man ikke er kategorisk heller for det var en ungdom som sa «Det var bra DA, men ikke NÅ!» Han opplevde at nå var det helt forferdelig, men foreldrene ville ikke endre fordi det hadde gått så bra.

Hun forteller at det ikke alltid er konflikt mellom foreldrene og at foreldre kan være helt enige om at delt bosted er best for barnet selv om barnet ikke trives med det. Hun sier:

Ja, foreldre kan være fornøyde med en sånn ordning. Ja, foreldre kan være VELDIG fornøyd med å ha en sånn ordning. Passer jo livssituasjonen deres ganske greit. Eller det kan være foreldre som synes det er greit at avtalen endres, men den andre parten vil ikke det, ikke sant. Så det varierer, altså hvilke påstander eller ønsker partene har, men man kan altså se at ungene uansett har ett problem når foreldrene ikke kommer til enighet, og når foreldrene kommer til enighet.

Informanten er svært opptatt av at barna må bli hørt, og at mange ressurssterke foreldre ikke tenker på hvor sårende og utmattende atferden deres er for barna. Når foreldrene

mistenkeligjør hverandres hensikter når barnas ønsker og behov drøftes fratras barnet i realiteten retten til egne meninger. Hun sier:

Tenk deg å være i en sånn situasjon at en av dine foreldre sier at det du sier ikke er din mening, men mammas eller pappas mening. Du er altså fratatt retten å representere dine egne meninger. Altså den avmaktfølelsen.

Dette er også en av årsakene til at Barneombudet har arbeidet intensivt for å endre den obligatoriske meglingen etter samlivsbrudd til også å gjelde barna. Informanten mener at den såkalte barnas beste vurderingen som gjøres på familievernkontorene blir for generell slik den fungerer i dag. Hun påpeker:

En ting er at det ikke finnes retningslinjer på det, men samtidig når man heller ikke har snakket med barnet så har man jo ikke grunnlag for å si så mye. Det blir generelt, og dermed blir det også vanskeligere å være tøff der man burde være det. Kanskje en burde vært tøffere og sagt at etter min faglige vurdering så høres det ikke ut som noen god løsning. Klart dere bestemmer, men den løsningen tror vi ikke blir god, og det burde dere tenke litt nøyere over.

Hun mener det ligger et forbedringspotensiale i obligatoriske samtaletimer med barna og økt kompetanse i forhold til å gjennomføre barnesamtale hos saksbehandlerne. At det er et viktig felt å arbeide på, og at familievernkontorene er sentrale i dette arbeidet er hun helt klar på:

Det må og satses på familievernet. Det gjelder jo mange barns helse!

4.3 Familiens møte med hjelpeapparatet.

Jeg vil her legge fram foreldrenes opplevelser av sine møter med de ulike etatene de har vært i kontakt med. Har de fått den hjelp de har hatt behov for? Informasjonen fra hjelpeapparatet om tilbudet etatene generelt har til familier som oppsøker dem vil komme fram i drøftingsdelen av oppgaven.

Alle informanter var svært åpne i forhold til å ta imot hjelp utenfra for å bedre barnas situasjon. De hadde selv tatt initiativ til kontakt med ulike etater som de trodde kunne bidra med råd og veiledning. Samtlige familier som er med i studien har i perioder søkt hjelp både hos familievernkontor og helsesøster. To har samarbeidet med BUP i forhold til ett eller flere av barna. En av familiene har også hatt kontakt med barnevernet. Tre av informantene har hatt kontakt med barnas lærere i forhold til problematikk som relateres til livssituasjonen.

Foreldrenes erfaringer i møte med hjelpeapparatet er delte. De er imidlertid veldig bevisste på at dette skyldes kvalitetsforskjeller og ulik grad av profesjonell håndtering hos den enkelte saksbehandler. De har derfor, på tross av noen dårlige og vanskelige møter, beholdt tilliten til etaten og gjentatte ganger tatt kontakt når de hadde behov for bistand. En mor beskriver sitt første møte med familievernkantoret på følgende måte:

Og jeg tenkte; Det er ikke mulig å - det er ikke mulig at en offentlig etat som skal være upartisk og som skal se ungene og gjøre det beste for ungene kan sitte på denne måten og ta parti. Det går ikke an. Så jeg har ikke god erfaring med familievernkantoret.

Ved skifte av saksbehandler blir beskrivelsen en helt annen:

Hun var fantastisk, hun var kjempeflink- med å være nøytral. Utrolig god på det der, mild og snill og, ja hyggelig og satt oss på plass hvis vi var urimelige. Kjempegrei.

Alle fire informantene har hatt samarbeid med helsesøster. Tre av disse beskriver dette som både nyttige og støttende samtaler for dem selv og barna. Imidlertid påpekes det at helsesøster ikke har noen autoritet i forhold til å bestemme, slik at resultatet blir ikke nødvendigvis endringer i barnets livssituasjon. Helsesøster kan komme med råd, men dersom en av foreldrene ikke ønsker å følge dette er situasjonen like fastlåst. For noen har derfor helsesøster vært en midlertidig samarbeidspartner.

To av informantene har barn som har hatt tilbud ved BUP. Også her er erfaringene noe varierende, men en far påpeker blant annet hvor bra det var for sønnen å få gå til samtaler hos en psykolog som hadde fokus på sønnen og ikke foreldrenes parforhold. Han bidro i sterk grad til at sønnen kunne legge fra seg ansvaret han følte spesielt overfor moren, og som han hadde båret på over tid. Denne psykologen hadde vært helt tydelig overfor foreldrene om at hans oppgave var å finne ut hva som var barnets beste, og at hans oppdrag var ikke å reparere deres forhold, det måtte de ta ansvar for selv. Tydelige tilbakemeldinger og fokus på barnet var noe denne faren opplevde var til hjelp, og han satte stor pris på det.

En informant mener barna har sterkt behov hjelp hos BUP, men får ikke tilmeldt barnet fordi den andre forelderen ikke vurderer barnets vansker som alvorlige nok. Dette er en tydelig belastning for moren som sier:

Jeg ønsker at de skal få gjort noe med de sårene sine etter hvert slik at det ikke blir så vanvittig betent som jeg tror det kommer til å bli. En dag kommer det til å bli veldig, veldig vondt for dem. Det er en ting at det er vondt nå, men jeg tror det kommer til å bli mye verre.

Alle råd og opplegg er likevel ikke optimale, og fører heller ikke nødvendigvis familien dit de ønsker. Likevel oppleves det som viktig å ha kontakt med hjelpeapparatet i de prosessene familien går igjennom. Det å ha en utenforstående, en autoritet som kan være med å sortere hva som er hensiktsmessig eller ikke for det barnet det gjelder, hjelper foreldrene å holde fokus. En far forteller:

Det har vi vært bevisst på. Det har vært vanskelig å bli enige om noen ting uten en tredjeperson til stede liksom. Ikke i alt, men i de store linjene har vi vært nødt å få hjelp til å styre kranglene for å få noe ut av det- ned på papiret liksom.

Den obligatoriske meklingen ser ikke ut til å fungere etter sin hensikt. Tre av informantene forteller at alt var bestemt før de kom til meklingen og at det ikke ble stilt noen spørsmål i forhold til om disse avtalene var hensiktsmessige for barna. Denne drøftingen kom ikke på dagsorden i det hele tatt. I en nokså kaotisk situasjon som et nylig samlivsbrudd er, ble meklingen bare ett av mange punkt på en lang liste over gjøremål som de måtte få gjort unna.

To faktorer som påpekes av flere av informantene er mangel på tid og de ulike etaters manglende autoritet eller myndighet til å ta en beslutning eller bestemme noe for familien. I en fastlåst situasjon mellom foreldrene der man ikke kan komme til enighet om hva som er til barnets beste, eller der oppfølgingen av barnet er veldig forskjellig i de to hjemmene har foreldrene behov for noen som kan følge opp familien over tid. Foreldrene mener det må være noen som har tid til å lytte til barna. Ikke bare én gang, men gjennom flere samtaler slik at barnet får tillit til den voksne, og dermed kan formidle det som oppleves vanskelig. Det må være tid til å høre på foreldrene, og at avtaler som blir gjort kan følges opp med noen måneders mellomrom. Enkeltmøter uten oppfølging har liten hensikt. Spesielt de som har hatt partnere som er verbalt sterke og flinke til å formulere seg forteller om hvor provoserende slike møter kan oppleves. Informantene mener de som skal yte familien bistand må samhandle så tett og så lenge med familien at det oppdages dersom det ikke er samsvar mellom det som formidles i møter og det som er barnas virkelige hverdag.

Alle informantene hadde hatt kontakt med to eller flere hjelpeinstanser fra samlivsbrudd og frem til intervjudtidspunktet. Likevel følte situasjonen så vanskelig 3-10 år etter samlivsbrudd at to av informantene gikk langtidssykemeldte. En informant hadde gitt opp å få hjelp og hadde nettopp tatt saken til retten fordi situasjonen var fastlåst. For ham ble det psykiske presset for stort og han opplevde at ingen kunne støtte eller gå bakom påstander for å sjekke

hvem som snakket sant eller usant. Hjelpeapparatets løsning var hele tiden at man skulle legge ting bak seg. I følge informanten førte dette til at nye avgjørelser ble tatt på feil grunnlag.

Sterkt preget av fortvilelse brukte informanten ord som «*Dette klarer jeg ikke mer*». På spørsmål om han ikke så noe alternativ til rettsak var svaret «*Alternativet er at T (barnet) ikke har noen pappa*».

Kapittel 5: Drøftinger

Jeg har i kapittel fire presentert funn fra intervjuundersøkelsen. I dette kapittelet vil jeg drøfte barnas livssituasjon ut fra de ulike faktorene som er fremkommet i datamaterialet. Resultatene fra foreldrenes erfaringer drøftes opp mot

- 1) Utviklingsteori og tidligere forskning.
- 2) De erfaringer mine informanter fra hjelpeapparatet har med barn i tilsvarende situasjon.

Jeg har valgt en tredeling av drøftingen der jeg først tar for meg de helsemessige, sosiale og faglige konsekvensene hos barna. Deretter drøfter jeg noen av de utfordringene foreldrene selv følte de sto overfor i forhold til å møte og dekke de behov de så hos barna. Til sist vil jeg se på samfunnets og hjelpeapparatets rolle i forhold til disse familiene. Får de den hjelp de har behov for?

5.1 Helsemessige konsekvenser

Datamaterialet viser at flere av barna har hatt reaksjoner, som både foreldre og fagfolk definerer som psykiske påkjenninger, og som de mener kan få følger for barnas psykiske helse på sikt. Det synes å være stor bevissthet rundt betydningen av god psykisk helse i forhold til den videre utviklingen til barnet. Dette kom tydelig frem gjennom foreldrenes beretninger, og ser ut til å være en faktor som er overordnet annen problematikk når de vurderer sine barns livssituasjon. Det er viktig å presisere at foreldrene her snakker om psykisk helse i generelle og mer allmenne termer, og at det ikke handler om barn som har fått psykiatriske diagnoser. Også hjelpeapparatet, spesielt helsesøster og informanten fra familievernkontoret, var opptatt av barnas psykiske helse og hvordan enkelte faktorer i forbindelse med delt bosted kunne påvirke dem negativt.

I følge Ruud (2011) viser forskning at skilsmissebarn generelt har høyere risiko for å utvikle problemer enn andre barn. I gjennomsnitt har de også dårligere psykisk helse enn jevnaldrende. Her er spesielt konfliktfylte forhold mellom foreldrene trukket fram som årsaksfaktor, og risiko i forhold til bostedsordninger er ikke spesifikt vurdert. Ser man de 8

barna som datamaterialet omfatter under ett vil de statistisk sett alle inneha en større risiko for skjevutvikling sammenlignet med barn som ikke har vært rammet av samlivsbrudd mellom foreldrene. Imidlertid vil risikoen vurdert dem i mellom være tilnærmet lik. Likevel ser vi, også internt i en søskenflokk, at alvorlighetsgraden av de vanskene som oppstår varierer svært. Hvorfor blir det slik, og vil det da være riktig å konkludere med at selve boformen er årsaken til at det blir mer utfordrende for noen av barna?

Foreldre og fagfolk beskriver like symptomer; gråt, smerter man ikke finner fysiske årsaker til, barn som er tappet for energi og barn som endrer atferd. For noen barn utvikler det seg så alvorlig at man ikke mestrer dagliglivets utfordringer som for eksempel skolegang: Barna blir skolevegrere. Det kan se ut som symptomene varierer med alder. De yngste har mer diffuse plager med blant annet ubehagsfølelse hos barnet som ikke kan forklares. De eldre barna preges i større grad av bekymring, stress, konsentrasjonsvansker, forsterket ansvarsfølelse og lojalitetskonflikter.

Disse funnene stemmer godt overens med tidligere studier av barns håndtering av stress. Bente Gjørsum (2006) påpeker hvordan barn som utsettes for stress viser aldersvarierte reaksjoner på hendelsene knyttet til kognitiv, emosjonell og sosial utvikling. Konsekvensen av at barnet oppfatter belastninger annerledes ved en alder enn ved en annen er at den psykologiske betydningen av hendelsen blir forskjellig. Jeg mener dette er en viktig faktor for både fagfolk og foreldre å være oppmerksom på, fordi dette kan være med å forklare ulikheter i søskenflokk. Gjerdrum viser blant annet til at en vanlig reaksjon hos barna er angst, men hvordan angsten viser seg vil variere med alderen. Førskolebarn blir for eksempel ofte svært klengete på omsorgspersonen eller tisser på seg om natten, mens eldre barn kan bli ukonsentrerte.

Også i mitt materiale er det funn som viser at barna får atferd som trolig er relatert til angst. En av foreldreinformantene beskriver yngste datters oppførsel på følgende måte:

Hun minste hun sitt i fanget mitt, hun kryper inn i klærne mine, hun tviholder meg om nettene, hun gråter...

Når mor forsøker å snakke med far om dette får mor kritikk for at hun knytter barnet for sterkt til seg og gjør henne uselvstendig. Hans reaksjon mot barnet blir derfor å agere strengere, og kreve mer selvstendighet ved å gi mindre trøst. Resultatet er at barnet føler seg enda mindre forstått hos far, og dermed gråter enda mer til mor neste gang det er tid for å bytte hjem. At barnet får sterkere og sterkere reaksjoner øker igjen fortvilelsen til mor. Hun blir sint og

irritert på far som hun mener ikke ser barnets behov i denne situasjonen. Slik kommer denne familien inn i vonde sirkler som påvirker dem alle gjennom at barnets angstsymptomer øker i omfang, og foreldrenes samarbeidsklima blir dårligere. Dersom far hadde hatt kjennskap til at datterens reaksjoner både var vanlige og aldersadekvate, ville han trolig hatt mer fokus på barnet og barnets problematikk. Argumentet om manipulering fra mors side ville mer eller mindre falle bort. De kunne da imøtekommet behovene på en annen måte og belastningen på barnet ville blitt redusert.

Representanten fra familievernkontoret hadde spesiell fokus på barns tilknytning til de nære omsorgspersonene i de første leveårene. Hun var svært bekymret fordi hun hadde sett at trenden har endret seg i løpet av veldig kort tid, fra at foreldre ventet til barna var tre år før delt bosted var aktuelt, til at svært mange nå ønsker en 50/50 deling fra babyalder. Hun undres på hvordan dette vil påvirke barnets tilknytning til andre mennesker senere i livet. Ruud (2012) viser til forskning av John Bowlby der tilknytningsatferd beskrives som et instinkt, hvor mennesket har et medfødt, biologisk behov for å knytte seg til andre. Men for at barnet skal utvikle god tilknytning må den voksne være fysisk og psykisk tilgjengelig, og prioritere barnets behov foran sine egne. Barns reaksjoner på adskillelse er protest, fortvilelse og resignasjon. Når barnet resignerer oppfattes det ofte som at barnet tilpasser seg, mens det i realiteten har stengt av tilknytningssystemet sitt. Omfattende forskning viser at avstengte tilknytningssystemer i forhold til omsorgspersoner er en sterk risikofaktor for å utvikle asosialitet. I en diskusjon om hvilket bosted man skal velge for barna når mor og far ikke lenger kan bo sammen, er det viktig at det er barnets utviklingspotensialer og faren for å få en skjevutvikling som er fokus, og ikke mors eller fars rettigheter til å dele barnet likt mellom seg. En eventuell diskusjon om hvem av foreldrene som skal ha barnet mest de første leveårene bør komme i etterkant.

Sommerschild (2006) viser til Antonovskys teorier om hvilke faktorer som demper, letter eller fjerner stressorene. Antonovsky er israelsk professor i medisinsk sosiologi. Han mener at det som er avgjørende for hvordan vi greier oss i krevende livssituasjoner er vår opplevelse av sammenheng. I følge hans teori er det tre faktorer som er avgjørende for å oppnå en slik sammenheng:

- Kunne forstå situasjonen
- Tro på at vi kan finne frem til løsninger

- Å finne mening gjennom å forsøke på det. (Antonovsky ref. i Sommerschild; 2006 s. 52.)

Ser vi Antongovskys teori opp mot det Ruud (2011) kaller resiliens, som handler om i hvilken grad et menneske mestrer stress, og greier seg bra på tross av risikosituasjoner og belastninger kan kanskje forskjellene mellom barna i undersøkelsen forklares ut fra det enkelte individs evne til å oppleve sammenheng, samt barnets iboende resiliens. En kan i og for seg spørre om det er hensiktsmessig og slik årsaksforklare at det blir for utfordrende for noen barn å leve med delt bosted. Ut fra mine funn i datamaterialet og erfaring fra egen jobb tror jeg imidlertid det kan få en vesentlig betydning for foreldrenes valg. Mentalt sett er det trolig enklere å akseptere en løsning som ligger utenfor det en ønsker, når årsaken ligger i barnets muligheter for mestring. Informanten fra Barneombudets kontor påpekte også at det kan være godt for foreldre å kunne bruke slike argumenter når de føler de må forsvare sine valg. Noen opplever for eksempel press fra nettverket hvis de ikke har barnet halve tiden. Hun sier:

Det blir lettere å kunne si: Vi fikk anbefalt at det ville være best for barnet at han bor mer der nå fordi han liker best å ha det stabilt. Og så skal vi evaluere det, om han har endret behov når han er litt eldre. Men akkurat nå har vi funnet ut...

Jeg spurte foreldreforinformantene mer inngående om de barna i søskenflokkene som hadde utviklet de største problemene. Alle foreldrene hadde sett ulikheter mellom dette barnet og søsknene allerede før samlivsbruddet i forhold til hvor sårbare barna var, og i forhold til behov for forutsigbarhet og struktur. Deres beskrivelser stemte godt overens med svarene jeg fikk hos informantene fra hjelpeapparatet, da jeg spurte om man eventuelt i forkant kunne vurdere risikoen for det enkelte barn. Hadde de sett noen likhetstrekk hos barna fra de sakene de hadde vært involvert i? Eksempler som ble gitt var blant annet at barn som er engstelige eller som har en spesielt sterk tilknytning til den ene av foreldrene ofte får problemer med å slå seg til ro i begge hjemmene. Barn som i utgangspunktet strever med å få venner, eller som selv i liten grad tar initiativ i det sosiale samspillet er gjerne de barna som får det vanskelig hos den av foreldrene som bor utenfor skolekrets og det nettverket barnet har fra før. Overfølsomhet eller sensitivitet samt svak selvhøvdelse i forhold til egne behov er også faktorer som nevnes.

Flere av mine informanter fra hjelpeapparatet var opptatte av at nettopp dette burde være utgangspunktet når foreldre skulle bli enige om hvilken bostedsordning man skal velge for barna ved samlivsbrudd. Man kan da i større grad beskytte det enkelte barn mot for store

psykiske belastninger. Erfaringen er imidlertid at de aller fleste har bestemt bosted for barna allerede før den obligatoriske meklingstimen, og at man i liten grad kommer inn på barnas individuelle behov. Dette stemmer godt overens med mine funn. Tre av de fire familiene hadde bestemt delt bosted før de møttes til mekling for første gang. Disse informantene forteller at det heller aldri var noen diskusjon mellom foreldrene, det var en selvfølge at det skulle være slik. Informanten fra Barneombudets kontor mener å se en trend i dette og at det ligger både økonomiske og kulturelle føringer i samfunnet som gjør at beslutningen om delt bosted blir tatt før barnas individuelle behov blir vurdert. Hun sier:

Det er mer utbredt at man tenker sånn, at man skal ha en like stor del av det. At begge foreldrene skal ha en like stor rolle i barnets liv. Dette handler også litt om politikk og vi ser også i forhold til det at foreldre med høyere utdanning oftere velger 50/50 løsning for det ligger noe i kulturen, i de sosiale omgivelsene – at de skal ha barnet boende hos dem. Ikke sant – det ligger forventninger også til det, at det ikke bare er loven, men at loven gjenspeiler den trenden som har vært.

Konsekvensene av å vurdere det enkelte barns sårbarhet og individuelle behov er ikke nødvendigvis at delt bosted velges bort. Det vil imidlertid være til hjelp i forhold til å se om man kan sette inn tiltak som kan kompensere for sårbarheten. Jeg tror også foreldrenes bevissthet og forståelse for hvor tett samarbeid som er nødvendig for at dette skal bli et godt alternativ for barnet øker, dersom dette er en diskusjon som pågår tidlig i skilsmisseprosessen.

5.1.1 Den vanskelige, men lindrende samtalen

Anni Kirsti Ruud (2011) beskriver hvordan barn ofte føler seg ensomme i vanskelige livssituasjoner. Som voksen ønsker man, og har tradisjon for, å kunne fjerne det som er vondt og vanskelig. Dersom de voksne i barnets nettverk selv ikke ser en umiddelbar løsning de kan presentere for barnet, vegrer de seg ofte for å snakke med barnet om det som er problematisk. Hun presiserer at barn som fratras muligheten til å dele sin opplevelse av situasjonen kan få en økt belastning. Det å dele følelser og tanker med en oppmerksom voksen kan lindre smerten. Foreldreinformantene beskriver flere tilfeller der de finner det vanskelig å samtale med barnet, spesielt når det beskrives forhold fra det andre hjemmet som oppleves som utfordrende for barna. Årsakene synes å ligge i at de er engstelige for å bli følelsesmessig engasjerte, og at de gjennom dette påfører barnet ytterligere påkjenninger. En samtale kan også synes lite hensiktsmessig fordi de ikke kan løse situasjonen for barnet, og en slik erkjennelse føles som et nederlag for noen. Ingen av foreldreinformantene hadde tro på at de

kunne ha en kommunikasjon med ekspartneren, der de kunne videreformidle det barnet hadde sagt, uten at de ville bli misforstått og feiltolket.

Funn i oppgaven viser at en nøytral person som for eksempel helsesøster kan være en god samtalepartner for barnet, og at det kan være hensiktsmessig å benytte seg av et slikt tilbud i perioder. Samtidig tenker jeg at det absolutt må være et mål at foreldre og barn relasjonen skal være slik, at det på sikt, skal være både trygt og akseptabelt for barna å formidle følelser og behov til begge foreldrene.

Igjen handler det om bevissthet, kunnskap og ferdigheter. At dette blir et tema når man har innledende samtaler med foreldrene tror jeg blir svært viktig. Foreldrene må få kunnskap om at dersom barnets følelser i forhold til en problematikk avvises helt i det ene hjemmet vil det sannsynligvis forsterkes i det andre. Forhåpentligvis kan dette bidra til at en i større grad søker etter muligheter for å endre på situasjonen der problemet har oppstått.

Å delta i den vanskelige samtalen med et barn kan være utfordrende enten man er foreldre eller fagperson, men dette kan læres. Foreldre kan få tips både hos familievernkontor og helsesøster. Det viktigste er å være villig til å lytte til barnet, slik at det opplever anerkjennelse av sin måte å oppleve virkeligheten på. Gjennom samtalen kan man så hjelpe barnet i større grad å forstå mening, og gi det tro på at man sammen kan endre det som er vanskelig.

Bente Gjørnum (2006) sier at det er en viktig sannhet at ikke alle problemer kan løses. Noen ganger handler det om å forsone seg med en situasjon slik den er. Ikke minst i disse tilfellene er det viktig at barna får satt ord på sine følelser og blir møtt med anerkjennelse og respekt. Ruud (2012) er klar på at det er utfordrende å dele smerten med et barn uten å kunne handle eller fjerne det smertefulle, men at det likevel er nødvendig for barnets del. Trygge samtaler vil i så måte være et viktig verktøy.

5.1.2 Sosiale utfordringer

Mine funn viser at de største sosiale utfordringene når man har delt bosted ofte kommer i begynnelsen av ungdomsskolealder. De små barna blir i større grad kjørt til og fra venner og samvær er ofte avtalt på forhånd. Når barna blir eldre er utfartstrangen større. Mange barn møtes da ute på ettermiddagstid til ballspill, sykling eller andre aktiviteter i området. Ofte

starter dette samværet med at man er sammen med dem som er tilgjengelig og det utvikles nærmere og tettere vennskap etter hvert. For de som flytter mellom to hjem kan det ukentlige fraværet fra nærområdet føre til brudd i disse relasjonene. I følge foreldreinformantene og helsesøster er barnas erfaringer at de etter en tid ikke oppsøkes av sine venner fordi det blir for uforutsigbart når de er hjemme. I forhold til de sosiale utfordringene er forskningen helt klar på sine anbefalinger om nærhet mellom foreldrehjemmene (Skjørten et al., 2007). Dersom man av praktiske årsaker ikke kan få dette til bør en aktivt hjelpe barna med å opprettholde sin vennekrets. Foreldre bør også være bevisste på at jo eldre barnet blir, jo større blir behovet for tilknytningen til jevnaldrende. Tilhørigheten til en vennegjeng er svært viktig for dem. Det viser seg at for svært mange fører dette til at de etter hvert har et ønske om å bo fast hos den ene av foreldrene. Valget faller ofte på det hjemmet der det er mest praktisk for dem å pleie vennekretsen. Det er da viktig at foreldrene har forståelse for dette, og at et slikt ønske ikke tolkes som at ungdommen foretrekker den ene forelder framfor den andre.

5.1.3 Fagvansker

Som jeg nevner i kapittel fire sa foreldrene svært lite om fagvansker hos barna. Imidlertid ble konsentrasjonsproblematikk nevnt i flere sammenhenger både av foreldrene og fagfolk. Både helsesøster og lærere påpeker for eksempel hvordan tanker og bekymringer kan ta all barnets energi slik at de ikke klarer å konsentrere seg om arbeidet. Barns evne til å konsentrere seg vil være av betydning for de skolefaglige prestasjonene. Jeg tolker funnene slik at dersom barna ikke har fagvansker i utgangspunktet klarer de forholdsvis lenge å opprettholde det faglige nivået. Imidlertid minker produksjonen, og arbeidsoppgavene tar lengre tid enn det som er normalt for barnet. For de barna som har utviklet en problematikk der en begynnende skolevegring er på gang ser jeg fra både egen erfaring i PPT og fra forskningsresultater at den faglige utviklingen ofte stopper opp og resultatene blir dårligere. Imidlertid er det naturlig nok ikke fagvanskene som får fokus i en slik situasjon, verken fra foreldrenes eller skolens side. I forhold til funnene i dette prosjektet kan jeg ikke si med sikkerhet om barna hadde fagvansker eller ikke. Det er mulig foreldrene opplevde at fagvansker ble bagatellmessige i forhold til de utfordringene de ellers sto over for, og at det var årsaken til at de i liten grad vektla dette.

5.2 Foreldreutfordringer

Bevisstheten rundt barns oppvekstvilkår og kunnskap om hvordan opplevelser i barneårene kan få stor betydning senere i livet har økt betydelig de siste 20-30 årene. Media har også hyppig rettet søkelyset mot samlivsbrudd og hvilke konsekvenser dette får for barna. I så måte er det naturlig at dette opptar foreldrene i stor grad. Samtidig er fenomenet delt bosted forholdsvis nytt og konsekvensene for barna er i liten grad utredet. Flere av informantene fra hjelpeapparatet kommenterte nettopp det faktum at vi ikke vet så mye om konsekvensene før dagens barnegenerasjon er blitt voksne. Min opplevelse, både i forhold til funn i dette prosjektet og mine møter med foreldre gjennom mitt arbeid i PPT, er at foreldrene ønsker det beste for sine barn. Samtidig står de i en situasjon der de opplever å ikke vite sikkert hva dette «beste» er. Barnas reaksjoner gjør dem utrygge på om de som foreldre har gjort de rette valgene. Det å være i en situasjon der de sitter med en opplevelse av at ett eller flere av barna får en negativ utvikling i forhold til trygghet, humør, atferd og evne til å meddele seg skaper fortvilelse hos foreldrene. Å ikke ha mulighet for å legge til rette for de endringer barnet har behov for fører til en gjennomgripende følelse av hjelpeløshet, som på sikt tapper foreldrene for energi.

5.2.1 Delt bosted = Delt ansvar?

På reisen hjem fra et av foreldreintervjuene ble jeg sittende å reflektere over det jeg hadde hørt og opplevd i en nærmere tre timer lang samtale, med et menneske som i utgangspunktet var helt ukjent og fremmed. Jeg kjente på at samtalen hadde utløst to følelser hos meg i forhold til denne damen: - Dyp respekt og bekymring. Respekt fordi jeg så hvordan fokus på barnas beste i smått og stort satte morens egne behov til side. Hun strakk seg i det lengste for at barna på ingen måte skulle merke ulempene ved at foreldrene hadde valgt delt bosted for dem. Bekymring fordi mor, på alle områder der ting ikke fungerte optimalt, prøvde å kompensere og ta ansvar på vegne av begge foreldrene. Tanken slo meg: Kan dette holde i det lange løp? Mor var bevisst på forskningsresultater som viser at konflikter mellom foreldre er en av de mest belastende faktorer for barna. Det ble derfor svært viktig for henne å unngå nettopp dette. Resultatet var at hun for å unngå krangel unnlot å ta opp ting som handlet om fars ansvar, i redsel for å ødelegge det samarbeidet de allerede hadde. Far hadde for eksempel i samarbeid med mor vært med å bestemme barnas fritidsaktiviteter. Han fulgte likevel ikke

dette opp de ukene barna var hos ham. Mor tar derfor ansvar for dette også de ukene barna er hos far. Hun sier blant annet:

For jeg har ikke samvittighet til noe annet. Jeg kjenner jo på det at jeg kan jo tenke at, ja okei – så får det bare bli slik at hun ikke får dra på svømming i dag da. Nei, selvfølgelig skal hun det.

Mor er klar over at dette er med på å slite henne ut. Og hun får kritikk fra familie og venner fordi hun ikke setter foten ned og krever mer av far, noe som oppleves som en ekstra belastning. Mor er klar over at hun er i ferd med å strekke strikken for langt. At den kan ryke når som helst. Hennes opplevelse av seg selv og egne reaksjoner er ganske sterk:

Det ble for mye i hodet på meg. Jeg klarte ikke sortere noen ting. Jeg ville kveles og hadde null overskudd til noe som helst. Jeg kunne sette meg ned og storskrike for den minste lille ting, bare ut av det blå, for intet.

Derfor har hun også kontaktet lege og beskriver legens reaksjon:

Han sa faktisk til meg, Du sa han, du burde ha vært her mye tidligere. Det var sannelig på tide du kom. Du har med å forholde deg til positive folk og så legger du fra deg all den dårlige samvittigheten.

Jeg tror ikke denne morens historie er unik. Forskningen viser at dersom delt bosted skal bli vellykket er det nødvendig at også ansvaret fordeles likt både i forhold til skolefaglig oppfølging, økonomiske belastninger, fritidsaktiviteter og praktisk ting som for eksempel hygiene og stell av klær (Skjørten et al., 2007; Thuen, 2004; Öberg, 2001). Helsesøster beskriver også hvordan ungdommer som kommer til henne er frustrerte over at de får leksehjelp bare i det ene hjemmet, at klær ikke vaskes eller at de ikke får oppfølging i forhold til fritidsaktivitetene hos en av foreldrene. Jeg tror hjelpeapparatet må være tydelig på nettopp denne problematikken helt fra det tidspunktet familien har bestemt delt bosted. Kanskje må foreldre spores helt konkret om de er villige til å ta på seg dette ansvaret, og det bør synliggjøres hvor store konsekvenser det får for barna dersom de ikke er det. At en av foreldrene prøver å kompensere for den andres manglende oppfølging bør ikke være en løsning, men kan snarere føre til utbrenthet. På sikt kan dette føre til enda større konsekvenser for barna. Min informant maktet ikke, på tross av at hun var svært sliten og at hun fikk påtrykk fra både lege og sine nærmeste, å ta denne problematikken opp med far. Det viser hvor vanskelig dette kan oppleves og at sakene er komplekse. Jeg spurte om obligatoriske kurs, der man går igjennom det som er vanlig problematikk i forhold til å dele ansvar for barna, kunne vært til hjelp i hennes situasjon. Hun er helt klar i sitt svar:

Ja, det skulle jeg ønske det kunne vært. Ja, for det er akkurat det, ikke sant. Det er for at jeg sier det så, så, da blir det bare feil. Altså det skal MYE til for at jeg sier i fra til han – om noe som helst.

5.2.2. Manglende hverdagskommunikasjon

Samme tendenser som i eksempelet ovenfor fant jeg hos samtlige foreldreinformanter i prosjektet. Alle bærer med seg noen erfaringer fra tidligere som har skapt store vegringer i forhold til å gå inn i det jeg vil kalle en hverdagskommunikasjon – der en fortløpende tar opp for eksempel praktiske avgjørelser, barnets utfordringer og grensesetting. Det kan synes som om foreldrene har mistet troen på hverandres vilje til å finne praktiske løsninger uten at det utvikler seg til konflikt, eller at de blir møtt med beskyldninger. På sikt ser det ut til at en slik unnvikelsestaktikk virker utmattende på foreldrene og at dette også registreres av barna.

En av fedrene er helt klar på at behovet for hjelp er stort umiddelbart etter samlivsbrudd, nettopp for å unngå dette. Han beskriver hvordan manglende løsning på uenigheter tidlig i prosessen har ført til en låst og vanskelig situasjon:

Den uenigheten ble til en inngrodd mistillit mot hverandre. Det vil jeg påstå og da prøver jeg å se det objektivt. Det tar på både fysisk og psykisk, utrolig slitsomt. Jeg har store problemer med å forholde meg til min eks.

En annen av informantene beskriver det slik:

Når vi skal prøve å bli enige om ting er det så veldig, veldig lett at vi havner opp i en krangel eller diskusjon om hva problemet består av. Vi kjenner ikke igjen det den andre sier og så blir vi sittende og så, på en måte gamle sår rives opp igjen liksom, skuffelser over hverandre og såne ting. Så på en måte ender vi opp med å diskutere det som ligger bak istedenfor å finne løsninger på det som er fremover.

Helsesøster beskriver hvordan ungdommer et par år i forveien kan bruke krefter på å bekymre seg for feiringen av egen konfirmasjon. Dersom disse barna til stadighet opplever at det blir konflikter av småting i hverdagen er det kanskje ikke rart at de tar det for gitt at større begivenheter ikke kan avvikles på en god måte. For hver gang foreldrene erfarer at det er lite hensiktsmessig å snakke sammen lagres den samme erfaringen hos barnet. Det fører til mismot og liten tillit til at det nytter å si i fra om egne ønsker og behov. Barnet kommer inn i en vond sirkel der det stadig dukker opp nye ting å bekymre seg for. Det har mistet troen på at noen kan hjelpe til med å finne en løsning på vanskene.

Barneombudets representant øyner mye håp i de forskningsresultatene man har fra utlandet og fra et mindre forsøk i Molde. Disse viser at en objektiv tredjepart influerer på foreldrenes syn på hva som er best for barnet, og demper konfliktene som er tilstede umiddelbart etter bruddet. Forhåpentligvis kan dette gi foreldrene mer positive erfaringer og mot til å fortsette kommunikasjonen når hverdagens utfordringer kommer.

Både media og fagfolk har hatt stor fokus på hvor skadelig konfliktfylte samlivsbrudd kan være for barna. Dette er der stor enighet om, og som tidligere nevnt opplevde jeg at mine foreldreinformanter var svært bevisst på dette aspektet. De brukte mye energi på å unngå åpne konflikter. Imidlertid kan det se ut som at for noen foreldre er middelet for å unngå konflikt å ha minst mulig kommunikasjon med sin ekspartner. Mine informanter kommer blant annet med følgende uttalelser:

M: Altså det skal MYE til for at jeg sier i fra til han – om noe som helst.

F: Man må kunne leve livet sitt uten innblanding fra en tidligere partner.

Jeg tror at dersom delt bosted skal bli vellykket for flere barn må nødvendigheten av god hverdagskommunikasjon få større oppmerksomhet. Foreldre må utvise både evne og vilje til et samarbeid som inkluderer å kunne snakke avslappet og greit med hverandre om alle forhold i barnets hverdag, enten det handler om eksempelvis barnets reaksjonsmønster, skoleprestasjoner eller praktiske anliggender. Å satse på unngåelsesstrategier eller en ikke-kommunikasjon skaper også store utfordringer for barna.

Tor Langbach, direktør i Domstolsadministrasjonen og Barneombud Anne Lindboe påpeker i en kronikk i aftenposten.no (2013) at domstolene bruker ca 70 millioner kroner hvert år på sakkyndighetsarbeid i barnefordelingssaker. Vel 80 prosent av sakene som ender i rettsapparatet forlikes i retten. De mener derfor at potensialet for å komme frem til løsninger på et tidligere stadium bør være stort. Spesielt i saker hvor begge foreldrene anses for å være egnede omsorgspersoner er det i barnets interesse at sakene løses på Familievernkontorene. Barneombudet sendte i februar 2013 brev til stortingsrepresentantene med sterk henstilling om økt kompetanse og ressurstilgang i Familievernet (Lindboe, 2013). Jeg tenker en viktig innsats i dette arbeidet vil være å bevisstgjøre foreldre, og hjelpe dem til en kommunikasjonsform der de mestrer å se og formidle barnets behov uten mistro til hverandre. Dersom delt-bostedsformen skal fungere for både barn og foreldre fordrer det et kontinuerlig samarbeid uten at det gjøres forsøk på å ta kontroll i ekspartners liv, eller at antakelser om en slik intensjon hindrer en god og gjensidig hverdagskommunikasjon.

5.2.3 Press fra nettverk og trender

Som tidligere nevnt hadde tre av de fire foreldreinformantene bestemt seg for delt bosted før de kom til mekling, og uten at det hadde vært noen utdypende diskusjon om andre alternativer. For mange vil trenden i tiden slik påvirke valget som gjøres. Informanten fra familievernkontoret sier hun oftere enn før opplever at foreldre klare med argumentasjonen allerede ved første møte. Hun ser spesielt tendensen hos unge menn. Hun forteller:

Nå må jeg på en måte passe på rettighetene mine. De får veldig mye av den type informasjon fra familie og venner rundt at nå må du ta grep her. Det er du som er forelder og må stå på kravene dine. Så de kommer inn her og setter seg ned i stolen, ser på meg og sier: Jeg skal ha min rett.

Sosiale medier som Facebook og Twitter der ofte en noe forenklet og utpreget vellykket beskrivelse av livet legges ut, kan også være med å gi en opplevelse av at dette er noe som alle andre mestrer og at utfordringene er få. Statuser om barnefrie uker med tid til trening og egenpleie kan gi et noe forførende slør over den virkeligheten de aller fleste faktisk opplever. Jeg skal ikke gå inn i noen omfattende drøfting av denne problematikken, men mener det er viktig å peke på hvordan press utenfra kan bli svært belastende for noen foreldre. En mor som vurderer barnets behov å være slik at det vil få det best med fast bosted hos far, vil trolig få ganske sterke reaksjoner fra nettverket.

Informanten fra familievernet er klar på at presset fra samfunnet er stort og at det legger føringer for hva som defineres som en god forelder:

Før i tiden, hvis far hadde samvær, var opptatt businessmann og hadde ungene på besøk i helger, ringte dem i uken – så tenkte man at han var en veldig bra pappa. I dag forventes det at han skal ha dem hjemme hos seg, han har den travle jobben og han skal håndtere å være aleneforelder, følge opp i forhold til lekser, i forhold til fritidsaktiviteter selv om han jobber 70 timers uke. Og virkelig stå på, hvis ikke er han en dårlig far. Men det er jo bare tøv.

Barneombudets representant understreker hvor viktig det er at informasjon og kunnskap om behovet for individuelle vurderinger av hvert enkelt barn når ut til allmennheten. Man skal ikke undervurdere hvor sterk effekt samfunnets generelle holdninger har for foreldrenes valg og avgjørelser. Hun mener videre at det kan oppleves som en støtte og styrke for foreldrene å kunne si at avgjørelsene er tatt etter diskusjoner med fagfolk og på bakgrunn av det man i dag mener er barnets beste.

5.3 Et hjelpeapparat til nytte eller belastning?

Et av forskerspørsmålene i studien er om familier som opplever at delt bosted er svært utfordrende for både barn og voksne, får den hjelp de har behov for. Det har gått mellom 3 og 10 år siden samlivsbruddet hos mine foreldreinformanter. Ser man på hvordan de beskriver situasjonen for seg selv og noen av barna kan man være fristet til å svare et ubetinget nei på dette spørsmålet. I alle fall vil den umiddelbare tanken være at hjelpen ikke har vært god nok. Imidlertid er nok kompleksiteten i disse sakene så stor at det ikke finnes et enkelt svar på dette. Men det er interessant å spørre seg om den praksis som samfunnet har lagt føringer for i møte med de behov som oppstår etter et samlivsbrudd, faktisk fungerer etter intensjonene.

Foreldreinformantene beskriver mislykkede møter med hjelpeapparatet og hvordan både barnet og de selv tidvis er i ferd med å gi opp. Men hvor går det galt, og hvorfor opplever disse familiene store psykiske belastninger for både seg selv og noen av barna når det er gått opptil 10 år siden samlivsbruddet fant sted? Tar ikke foreldrene i mot hjelp eller er de tilgjengelige tiltakene lite hensiktsmessige?

5.3.1 Manglende helhetstenkning

I datamaterialet ser jeg at det er mange faktorer i det enkelte barns liv som samlet gjør at det å leve med delt bosted blir svært utfordrende for dem. Kompleksiteten av flere faktorer som virker på og forsterker hverandre gjør at det også blir vanskelig å gi, og å få hjelp. Foreldrene kommer selv inn på denne problematikken. Saksbehandlerne i de ulike etatene har forskjellige mandat og ulike ressurser i forhold til hvor omfattende de kan gå inn i hver enkelt sak. Dette kan være med å føre til at hjelpen blir fragmentert, og familien har ingen som kan se helhetlig på deres situasjon. En av informantenes beretning om sønnens behandlingsforløp hos BUP illustrerer nettopp dette:

Gutten har slitt med å ta for mye ansvar for sin mors følelser. Han får hjelp av psykolog på BUP til å sortere og definere både mors og eget ansvar. Psykologen er klar på sin melding til foreldrene: Hans ansvar er å hjelpe gutten, ikke reparere foreldrenes forhold. Det må de klare selv. Dette er i og for seg en vanlig og forståelig avgrensning for en saksbehandler. Men dersom man ser tilbake på den prosessen som familien har vært igjennom forut for guttens møte med denne psykologen kan man kanskje se annerledes på det. Tidlig i

skilsmisseprosessen, og i de første møtene med familievernkontoret fikk foreldrene tilbud om å gå hver for seg til en terapeut for å bearbeide og jobbe med sin egen situasjon. Far takket ja til dette, mens mor mente at dette ikke var noe hun hadde behov for. Kanskje er dette medvirkende årsak til at far i mye større grad enn mor kunne skjerme barna for egen sorg og vanskelige følelser de første årene, mens mor, trolig uten å være bevisst på det, påfører barnet så store belastninger at han faktisk får et behandlingsbehov. Kunne dette vært unngått dersom disse samtalene hadde vært obligatoriske? Ville mor da fått en annen innsikt i hvordan hun påvirket barna negativt ved å være for åpen og meddelende om sin situasjon overfor dem? Ruud (2011) sier ut fra sin erfaring med barn i utsatte livssituasjoner:

Men siden foreldrenes egne behov er så dominerende, og de gjerne er ustabile følelsesmessig og har det problematisk i tiden rundt skilsmissen, kan det være vanskelig fullt ut å ta barnets perspektiv (s.159).

Hjelpeapparatet burde i større grad være oppmerksomme på at ikke alle foreldre, kort tid etter samlivsbruddet, er i stand til å vurdere egne behov. Kanskje vil det være urealistisk å tenke at et slikt tilbud om terapeutiske samtaler for foreldrene ble obligatorisk. Men det er mulig at en oppfølging over lengre tid, samt klare meldinger om at det vil være bra for barnet at man får bearbeidet sine reaksjoner og følelser hos en nøytral tredjeperson, kan få flere foreldre til å takke ja til et slikt tilbud. Det er en tankevekker at denne gutten fikk den hjelpen han trengte til å legge fra seg ansvaret for moren, men at søsteren noen år senere står i tilsvarende situasjon. Hadde man hatt et mer helhetlig syn på familiens problematikk, og det at barna blir symptombærere for den situasjonen de står i, ville det vært naturlig å jobbe med mors holdninger samtidig som gutten fikk behandling. Kanskje kunne noe av søsterens problematikk da vært unngått. Dette er en av Barneombudets kampsaker og det sies klart i rapporten Barnas stemme stilner i stormen (Barneombudet, 2012):

Barn lever med konsekvensen av at foreldrene har flyttet fra hverandre både før og etter at det offentlige har vært inne i bildet. Derfor er det viktig at man ser på disse sakene som en pågående prosess for barna. Da er det enklere å se at man må møte de mange utfordringene på en helhetlig måte (s. 9).

5.3.2 Første hjelpeinstans – Familievernkontoret

I dag må alle gifte som går fra hverandre, og som har barn under 16 år, ha minimum én time mekling. Meklingen er ikke obligatorisk for samboere, men et krav dersom man skal ha

utvidet barnetrygd for barna. Mekleren har plikt til å ha fokus på barnas beste, men undersøkelser viser at dette skjer i varierende grad. Meklerne beskriver det som greit å snakke om hva som generelt er best for barn, men det å snakke om det konkrete barnet oppleves som komplisert. Barneombudet (2012) setter et stort spørsmålstegn ved om meklerne virkelig kan avgjøre om avtalen er til barnas beste slik systemet fungerer i dag:

Det er interessant at meklere så ofte mener å kunne slå fast at avtalen er til barnets beste, når man vet at de sjelden møter barna selv, og foreldrene ofte er innom kun en time.(s. 29)

Tre av foreldreinformantene hadde kommentarer til den første meklingen. For to av disse varte meklingen kun en time, den tredje hadde to avtaler. I ett av tilfellene hvor avtalen mellom mor og far var bestemt på forhånd ble det ikke stilt spørsmålstegn med noe, fordi mor og far tilsynelatende var enige. Det hele handlet om å få meklingsattesten. For den andre informanten varte selve meklingen også bare en time, men familievernkontoret ble brukt i til hjelp i andre sammenhenger. Om meklingen sier han følgende:

Det var første gangen på ganske mange måneder at vi var enige om noe. Da vi gikk ut der var vi enige om at han fyren der var en idiot. Begge syntes det. Det var helt håpløst.

Det tok to år før familien igjen tok kontakt med familievernet for å få hjelp.

Informanten som var inne til mekling i to runder sier blant annet «*Det var helt grusomt*».

Meklingen ble avsluttet uten at foreldrene var kommet til enighet, men foreldrene fikk meklingsattesten etter å ha gjennomført den andre samtalen. På spørsmål om mekleren ikke fikk noen rolle i forhold til å komme fram til en avtale svarer mor «*Nei, det var bare noe som måtte gjennomføres*».

Dersom den obligatoriske meklingen gjennomføres uten at foreldrene må reflektere rundt barnas beste, eller at familien ikke følges opp i forhold til om inngåtte avtaler overholdes vil det få størst konsekvenser for de som har et utfordrende samlivsbrudd. For disse synes det å være et behov for at noen «holder dem fast» i systemet og ikke overlater dem til seg selv. En far som i etterkant av meklingen har hatt kontakt med familievernkontoret 8-10 ganger mener saksbehandlerne blir for passive og mangler mandat for å legge noen føringer for familien når foreldrene ikke er enige. Han sier:

Dette her har pågått i tre år nå. Det tar på både fysisk og psykisk. Utrolig slitsomt. Hadde noen kunnet sette foten ned innledningsvis og satt skapet på plass, jeg holdt på å si i forhold til hvordan man agerte i innledende møter så tror jeg at ting kunne vært annerledes enn i dag.

Nettopp behovet for å få hjelp tidlig i skilsmisseprosessen, og at dette følges opp til situasjonen endrer seg argumenteres det for også fra faglig hold. I kapittel to viser jeg til forskning av Frode Thuen (2004) som finner at konflikter som er til stede ett år etter samlivsbrudd ofte ikke avtar med årene. Det vil derfor være svært viktig å gjøre et intensivt arbeid det første året i et forsøk på å hjelpe disse familiene. Barneombudet mener dette er helt nødvendig. Et av forslagene, som er sendt til behandling i departementet, er å styrke Familievernkontorene betydelig både i forhold til kompetanse og ressurser for å kunne imøtekomme disse familienes behov på en bedre måte.

Informanten fra familiekontoret sier selv at hun jobber noe utradisjonelt:

Det som jeg liker å gjøre og som meklingsinstansen ikke er bygd for er at jeg ser på dem (møter foreldrene) etter 3 mnd, etter 6 mnd, etter ett år og etter ett år til. Det er ikke lagt opp til at du kan la en mekling gå over ett år.

Hun har sett behovet for langvarig oppfølging og tilbyr familier dette når hun ser at man ikke kommer fram til beste løsning ved første forsøk. Denne måten kan synes fornuftig fordi familien kan få prøve ut de ordninger de har valgt for barna, for så å komme tilbake og få hjelp i sin vurdering om dette er godt nok, eller om det bør gjøres endringer. Når informanten beskriver denne måten å følge familien opp på som utradisjonell tenker jeg dette er et tilbud som blir for tilfeldig og for personavhengig. Ingen av foreldreinformantene har fått et slikt tilbud i den første meklingsrunden. Sett i etterkant ville en slik oppfølging trolig kunne redusert problematikken betydelig for tre av de fire familiene. Informanten bifaller sterkt Barneombudets forslag til økte ressurser på familievernkontoret for at denne måten å arbeide på kan bli obligatorisk. Barneombudets forslag innebærer blant annet å innføre flere timer obligatorisk mekling, og at inngåtte avtaler følges opp med evaluering etter ca åtte måneder.

Et annet tankekors er at ingen av de 8 barna som prosjektet omhandler fikk samtale med meklerne. Dette er også en faktor som det nå arbeides for å endre. Erfaringen fra de familievernkontorene som har utviklet egne modeller for å snakke med barn og involvere dem mer i prosessen er svært gode. Meklerne snakker da med barna alene uten foreldrene til stede. Mange unger synes det blir for vanskelig å fortelle om egne behov direkte til foreldrene. Ved at en nøytral tredjepart formidler barnas behov skånes barna for en slik påkjenning. I tillegg ser det ut til at eventuelle følelser av maktulikhet og mistenkeliggjøring mellom foreldrene utjevnes (Barneombudet, 2012). Dersom samtaler med en tredjepart som fokuserer på barnas ønsker kan bidra til at foreldrene får et mer likt syn på barnets behov vil dette på sikt forbedre

foreldresamarbeidet. Foreldrene kan da trolig også i etterkant lettere ta opp mer hverdagslige problemer som dukker opp.

Representanten fra familievernnet har stor tro på at disse tiltakene vil kunne bidra til bedre livssituasjon for mange barn. Hun er ganske indignert når hun kommenterer samfunnets prioriteringer innenfor et felt der man ser at problemene øker:

Jeg synes det er horribelt at vi som samfunn, og som et samfunn med ganske god råd, ikke prioriterer å bruke pengene på å ha nok ressurser til familien i den første tiden når de er i krise. Uten muligheter for å snakke individuelt, å få lov å sortere litt, det at ungene kan få komme å snakke, vi kunne hatt grupper for unger som kunne få snakke med andre barn som gjennomgår det samme. Det er mange ting vi kunne gjort i forhold til den fasen. Foreldre blir stort sett sykemeldte. Det kan hende man må fortsette med det, men man kunne kortet inn på den perioden ved og brukt pengene forebyggende. Hvis vi hadde jobbet skikkelig med dem fra starten så hadde vi sluppet å jobbe med dem år etter år.

Jeg tolker hennes utsagn til at hun både har sett og erfart hva som kan være gode hjelpebidrag til disse familiene, men at verken ressurser eller regelverk er tilpasset dette i tilstrekkelig grad.

5.3.3 Helsesøster - samtalepartner og veileder

Helsesøstertilbudet er et lavterskeltilbud som er lett tilgjengelig for de fleste. For barna er det en stor fordel at helsesøstrene er tilknyttet skolen. Det betyr at de på eget initiativ kan ta kontakt å få samtaler med helsesøster ved behov. Erfaringen fra eget arbeid i PP-Tjenesten er at skolene er flinke til å informere elevene om helsesøsters tilbud om «åpen dør». Lærerne som ble intervjuet i undersøkelsen bekreftet at helsesøster var en naturlig samarbeidspartner når de bekymret seg for en elev. De henviste ofte både barn og foreldre videre til denne tjenesten. Alle foreldreinformantene og flere av barna i prosjektet har hatt kontakt med helsesøster.

Helsesøsters funksjon i forhold til å være samtalepartner virker å være både positiv og god. Alle foreldreinformantene mente at det hadde vært godt for barna å ha en utenforstående og prate med. Den ene familien hadde bevisst benyttet helsesøster til å formidle barnets behov tilbake til dem som voksne. De opplevde at de da lettere kom til enighet uten å trekke inn elementer som egentlig bare angikk de voksne.

Helsesøster forteller at mange barn kommer for å snakke om ting de ikke ønsker skal formidles tilbake til foreldrene. De trenger noen å dele sine bekymringer med, og få hjelp til å sortere tanker og følelser, eller for å få bekreftelse i forhold til noe. For noen barn er disse samtalene nok til at de lettere kan gå videre. Helsesøster kontaktes også direkte av foreldre som ønsker råd og veiledning i startfasen av en skilsmisseprosess, eller når de registrerer at ett eller flere av barna reagerer på den bostedsavtalen de har valgt. Fordelen med samtalene hos helsesøster er at de ikke er tidsbegrenset. Det betyr at en kan få faste timer og oppfølging så lenge behovet er til stede. For noen blir helsesøster da noe mer enn en rådgiver, og hun får i større grad en terapeutisk rolle i forhold til å hjelpe foreldrene til å takle sine egne og barnas følelser.

For noen barn og foreldre blir imidlertid ikke samtalene og rådgiving tilstrekkelig til å få endret situasjonen. Helsesøster tilrår endringer i bostedsavtale dersom barnet har slitt over lang tid og ikke klarer å tilpasse seg. Men helsesøster er som familievern en rådgivende hjelpeinstans og har i så måte ingen autoritet til å pålegge familien endringer. For både barn og voksne kan dette oppleves vanskelig. Foreldreinformantene frustreres over dette på samme måte som de ble frustrerte over familievernets manglende mulighet til å bestemme og ta avgjørelser. Helsesøster forteller at hun i noen tilfeller henviser familien videre til familievernkontoret. Der situasjonen vurderes som alvorlig i forhold til barnets utvikling sendes bekymringsmelding til barnevernet.

Noen helsesøstre tilbyr gruppesamtaler for barn som lever i to hjem slik at barna får møte andre i samme livssituasjon. Dette synes å være et veldig bra tilbud som kan dempe barnas problematikk i forholdsvis stor grad. Barn som blir gående å gruble over egen situasjon utvikler ofte stress-symptomer og konsentrasjonsproblematikk. Det å få erfaring med at de ikke er alene med sine opplevelser er derfor svært nyttig i forhold til bearbeidingen av egne følelser. På tross av gode erfaringer med disse samtalegruppene er ikke dette noe som samfunnet kan tilby alle barn i denne situasjonen. I stor grad er det opp til den enkelte kommune, og faktisk også opp til den enkelte helsesøster å prioritere et slikt tilbud. Dessverre for disse familiene er det ofte slik at det som ikke er lovpålagte tjenester prioriteres i liten grad, selv om de erfaringsmessig er viktige og forebyggende tilbud. Ingen av de 8 barna i undersøkelsen har hatt tilbud om å delta i gruppesamtaler.

5.3.4 BUP og Barnevern

Fire av barna i prosjektet har hatt kontakt med BUP fordi de har hatt behov for kompetanse utover det helsesøster kunne bidra med. For disse barna har kontakten vært positiv og både barna og foreldrene har fått hjelp til å håndtere problematikken.

Det er likevel flere dilemmaer i forhold til barn som får ulike symptomer i etterkant av samlivsbrudd og muligens som følge av bostedsordningen. Som beskrevet i oppgavens innledning er man i psykiatrien bekymret for at barn med familieproblematikk kan bli feildiagnostisert på grunn av symptomer de blir bærere av. Konsekvensene av dette er at det har blitt en betydelig skjerpning av hvilke barn som taes inn til utredning og behandling. Resultatet er at mange barn avvises eller henvises tilbake til helsesøster eller PPT, og familien til familievern eller barnevern. Ettersom psykiatrien er en tredjelinjetjeneste kan dette i utgangspunktet synes rimelig. Men vurdert opp mot den helhetstenkning som Barneombudet etterlyser vanskeliggjør dette barnas situasjon ytterligere. Dersom hjelpen som helsesøster og familievern har bidratt med ikke har ført frem henvises familien i realiteten tilbake til et system som ikke har fungert for dem. Det er en kjensgjerning at krangel mellom foreldre kan påføre barna psykiske vansker (Thuen, 2004; Ruud, 2012). Det er et alvorlig tankekors at disse barna kan bli stående uten faglig oppfølging dersom foreldrene ikke mestrer samarbeidet rundt barnet.

Også barn som har foreldre som vurderer barnas behov ulikt kan falle utenfor hjelpeapparatet. Oppmelding til BUP krever samtykke fra begge foreldrene når de har delt omsorg. For en av foreldreinformantene var dette både alvorlig og fortvilende. Mor oppfatter barnets behov for hjelp som stort og ønsker behandling hos BUP. Far bagatelliserer problemene og motsetter seg dette. Hvem skal vurdere barnas hjelpebehov når foreldrene ikke klarer å bli enige? Vet vi hvilke konsekvenser det får på sikt å avvise disse barna? Mors reaksjon på situasjonen viser at hun er sterkt bekymret for framtiden:

Jeg ønsker at de skal få gjort noe med de sårene sine etter hvert slik at det ikke blir så vanvittig betent slik som jeg tror det kommer til å bli. En dag kommer det til å bli veldig, veldig vondt for dem. Det er en ting at det er vondt nå, men jeg tror det kommer til å bli så mye verre.

Et alternativ for disse foreldrene er å kontakte barnevernet for å få hjelp til å vurdere barnets situasjon, eller for å få råd og veiledning. Informantene fra barnevernet rapporterer om økt pågang av slike saker, men at de sjelden fører til opprettelse av sak. Foreldrene vurderes hver

for seg som kompetente og gode foreldre, og barnevernet har ikke ressurser nok til å gå dypere inn i sakene. Familiene og barna kan dermed også her falle utenfor hjelpeapparatet fordi den enkelte etat har begrenset mandat, og ikke kan se på familiens problemer i et helhetlig perspektiv.

5.3.5 Stort kunnskapsbehov

Det er stort samsvar mellom funnene i denne undersøkelsen og det jeg i punkt 2.3 har beskrevet av funn fra tidligere forskning når det gjelder forutsetninger for at delt bosted skal fungere, og faktorer som gjør bostedsordningen utfordrende. Det betyr at selv om vi enda mangler kunnskap om konsekvensene på lang sikt av det å bo i to hjem, så vet vi mye om hva som er med å skape belastninger både for foreldre og barn, og hva som kan bidra til et godt utgangspunkt for delt bosted.

Etter at intervjuene var avsluttet ble jeg sittende i en mer uformell samtale med tre av foreldreinformantene. Noe overraskende ble dette en situasjon der de ble mer åpne i forhold til egen sårhet og hvor stor belastning de levde under. Intervjuet satte tydeligvis i gang en prosess som ikke var så lett å avslutte umiddelbart selv om opptakeren ble slått av. I denne settingen fikk jeg spurt informantene om de hadde vært forberedt på hvor stor belastning de selv og barna ville oppleve i etterkant av samlivsbruddet. Det var det ingen som hadde vært. Jeg tenker dette trolig er symptomatisk også for mange andre foreldre selv om datagrunnlaget mitt er lite. Min opplevelse var at foreldrene i stor grad gjorde valg ut fra den kunnskap de hadde om hva som ville være best for barna. Den ene informanten kjente godt til at man fra faglig hold var skeptisk til delt bosted for barn under tre år. Det minste av hennes to barn hadde derfor fast bosted til hun fylte tre og gikk deretter over til delt bosted på samme måte som den eldre søsteren. Alle var klar over at konfliktfylte forhold virket belastende, og søkte derfor hjelp utenfra for å unngå dette i så stor grad som mulig. Barneombudets representant bekrefter at foreldre i stor grad lytter til det som blir presentert i media. Hun mener den voldsomme økningen av delt bosted er resultat av en trend og at man i for stor grad har fokusert på de positive sidene ved dette. I for liten grad har informasjon om alt som bør legges til rette for å få dette til å fungere nådd fram til allmennheten.

En kan spørre seg om samfunnet tar for lett på behovet for hjelp og informasjon i forbindelse med skilsmisse fordi det er blitt et så vanlig fenomen at man nesten forutsetter at folk

håndterer dette selv. Datamaterialet viser at det er et stort behov for god informasjon på et tidlig tidspunkt. En informant etterlyser kurs for foreldre som har valgt delt hjem for barna. Hun mener saklig informasjon om vanlige reaksjonsmønster vil bidra til at foreldrene ser barna bedre og ikke bortforklarer eller ignorerer barnas ønsker og behov. Min informant fra helsesøstertjenesten har også etterlyst kurs for steforeldre fordi hun ser at det er et stort behov for dette. Mange barn ønsker å bytte til fast bosted nettopp når det kommer steforeldre inn i den ene familien. Foreldrene er ikke forberedt på hvilke reaksjoner det kan skape hos barna når de etablerer seg i nye forhold. Kanskje ville foreldre være mer åpne for endringer underveis når barnas behov endret seg, dersom de på forhånd var forberedt på det. Det vil for eksempel være en fordel om man mens barnet er lite får høre at det er vanlig at ungdommer ønsker å gå over til fast bosted i løpet av ungdomsskolealder, og at bakgrunnen til dette sjelden ligger i et dårlig forhold til den av foreldrene de flytter fra. Foreldre kan da i større grad kan være mentalt forberedt på at dette kan skje, og man minsker dermed risikoen for at sårede følelser fører til at det skapes konflikt i en slik situasjon.

Kapittel 6: Oppsummering

Bakgrunnen for dette prosjektet var en undring og økende interesse i forhold til problematikk jeg registrerte hos barn som lever med delt bosted, og som ukentlig flytter mellom mor og far. Barnas og foreldrenes formidling om at dette var utfordrende, kombinert med at jeg har sett en økning i antall barn i skolen som sliter med blant annet angst, depresjoner og konsentrasjonsproblematikk, førte til et ønske om å studere dette nærmere. Spesielt undret jeg meg over hvorfor dette ble vanskelig når barna tilsynelatende hadde oppegående, positive og omsorgsfulle foreldre. De gav tydelig uttrykk for at de ønsket det beste for sine barn, og fulgte barna godt opp i det daglige. Hvorfor ble boformen så utfordrende for barna, og hvilke konsekvenser førte dette til utviklingsmessig?

Jeg valgte å gjennomføre en empirisk studie av livssituasjonen til barn som ukentlig flytter mellom mor og far, og der dette ikke oppleves å være til barnas beste. Studien er slik begrenset til å gjelde familier der bostedsformen oppleves som utfordrende.

Hovedproblemstillingen for undersøkelsen var: *Hvilke helsemessige, sosiale og faglige konsekvenser registres hos disse barna?*

Prosjektet er en empirisk studie med kvalitativ tilnærming. Datamaterialet som prosjektet bygger på er samlet inn gjennom åpne og semistrukturerte intervjuer og er hentet fra følgende utvalg: Fire foreldreinformanter og ni fagpersoner fra følgende etater: skole, helsesøstertjenesten, familievernet, barnevernet, Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP), og Barneombudet.

6.1 Funn

Har jeg fått svar på mine forsknings spørsmål og har jeg nådd mine intensjoner med prosjektet? Jeg vil i det følgende oppsummere de funn som er gjort i studien.

6.1.1 Delt bosted kan bli for krevende

Funn i datamaterialet mitt viser at delt bosted oppleves som svært krevende for noen barn. Selv om barna har det godt i begge sine hjem blir utfordringene med eksempelvis flytting, samarbeid mellom foreldrene, lojalitetskonflikter med mer tidvis så store at det påvirker både barnets psykiske helse og sosiale liv.

Foreldrene beskriver både psykiske og somatiske plager. Gråt, smerter i hode og mage og sengevæting er plager som beskrives hyppig. Smerter som krever sykehusinnleggelse har også forekommet. Konsentrasjonsvansker, angst, depresjoner og barn som skyver til side egne behov for å ivareta foreldrene er også vanlig. Mange barn blir «grublere», de bruker store deler av sin energi på å løse problemer de ut fra alder og modenhet ikke burde ha tatt ansvar for. Funn fra foreldreinformantene bekreftes av informantene fra hjelpeapparatet som ser tilsvarende utfordringer hos mange av familiene de har kontakt med.

De sosiale utfordringene er størst for de barna der mor og far bor langt fra hverandre. Mange av disse har vansker med å beholde vennene sine. Lite stabilitet og forutsigbarhet i samværet gir brudd på relasjonene. Flere av disse barna sliter med ensomhet og at de kjeder seg. Foreldre som bor nært hverandre har ikke registrert disse problemene hos barna.

Foreldreinformantene beskriver ikke faglige problemer hos barna. Imidlertid har den psykiske påkjenningen tidvis ført til skolevegring, noe som har bekymret foreldrene i stor grad. Informantene fra hjelpeapparatet, som har erfaring fra en større gruppe barn, ser imidlertid at konsentrasjonsproblematikken som noen av barna utvikler, på sikt også fører til fagvansker.

6.1.2 Individuell vurdering viktig

Undersøkelsen viser at foreldre i liten grad vurderer det enkelte barns behov når bosted skal bestemmes. Tre av fire foreldreinformanter hadde bestemt delt bosted før de kom til mekling og hadde ikke drøftet hvordan dette ville bli for barnet. «*Det var en selvfølge at det skulle være sånn*» sier flere av informantene. Informantene fra hjelpeapparatet bekrefter denne tendensen og sier at mange foreldre er mer opptatt av «sin rett» til å ha barnet halvparten av tiden, enn de er av å drøfte hvordan bostedsordningen vil fungere. Dette er en problematikk som Barneombudet har hatt fokus på over tid. Informantene fra BUP, familievernkontoret og

Barneombudet påpeker også at valg av delt bosted i noen tilfeller er begrunnet i faktorer som økonomi, stolthet og forventninger utenfra.

Studien viser også at en søskenflokk ofte vurderes som en enhet. For to av familiene fungerte ordningen godt for ett barn, mens det andre barnet utviklet problemer. I én familie fikk barna problemer når de kom i tenårene, mens de hadde mestret ordningen godt når de var yngre. Også dette er funn som bekreftes både av hjelpeapparatet og tidligere forskning. Behovene i en søskenflokk varierer og ungene er ikke likt rustet i forhold til å takle utfordringene med to hjem. Likeledes forandres det enkelte barns behov seg med alderen, og en bostedsordning bør derfor ikke være fastlåst for flere år framover. Det man ble enige om ved samlivsbruddet er ikke nødvendigvis det beste for barnet 10 år etter. Er målet å finne frem til barnets beste må foreldrene vurdere barna individuelt, og være villig til å gjøre justeringer gjennom hele barnets oppvekst. Hvert barn må bli sett individuelt i forhold til selvstendighet, sårbarhet og spesielle behov når det skal vurderes hva som er gode bostedsordninger for barnet.

6.1.3. Behov for kunnskap og saklig informasjon

Datamaterialet mitt bekrefter at foreldrene har hatt og har behov for kunnskap rundt den problematikk barna utvikler, og de utfordringer de selv opplever å stå i. De har tatt selvstendig initiativ i forhold til å søke hjelp, men opplevde alle at de spesielt i den første tiden etter skilsmissen ble stående alene. Ingen av foreldrene var forberedt på hvor tøft og krevende samlivsbruddet ville bli. Heller ikke hvor store utfordringer de og barna skulle få med delt bosted. Både foreldreinformanter og hjelpeapparat mener det er behov for kursing av foreldre. Spesielt umiddelbart etter samlivsbruddet har foreldrene større behov for hjelp til å holde fokus på barna, enn det de får i dag. Barneombudets representant er opptatt av at det må arbeides på flere nivåer for å bedre situasjonen til barn med delt bosted. Lovendringer og at barna får egne saksbehandlere som representerer dem er ett virkemiddel. Utarbeidelse av en veileder der myndighetenes råd i forhold til delt bosted baseres på forskningsresultater, og der også de utfordrende sidene ved denne boformen kommer fram er viktig mener hun. Videre ønsker hun at delt-bostedproblematikk blir satt på dagsorden ved at media også fokuserer på utfordringene ved ordningen slik at folk flest får omfattende kunnskap om temaet. Hun påpeker at folk ikke må forledes til å tro at det bare er i marginaliserte foreldregupper problemene oppstår. For som hun sier:

«Begge er jo omsorgsfulle og gode foreldre, ja hver for seg, men sammen har de et regime som ikke er levelig».

For å forebygge og få delt-bosted ordningen til å fungere må foreldrene være forberedt på hvor tett samarbeid med ekspartneren dette krever, og være villige til å stå i dette samarbeidet over tid.

6.1.4 Helhetlig tenkning nødvendig

Mine informanter fra hjelpeapparatet hadde lang erfaring og god kjennskap til problematikk tilsvarende det mine foreldreinformanter hadde beskrevet. Hjelpeapparatet har både kunnskap til- og ønske om å hjelpe. Men ressursmangel, nedprioriteringer av spesielle tiltak eller endringer internt i etaten forhindrer tidvis den enkelte saksbehandler å gi den hjelp som er nødvendig. Den enkelte saksbehandler har også begrenset mandat og kan derfor ikke pålegge foreldre å følge de råd som blir gitt. For flere av informantene var det også vanskelig å følge den enkelte familie over tid.

Funn i studien viser at for noen familier er problematikken etter samlivsbruddet sammensatt og kompleks. Det er ikke enkelt å skille fra hverandre de ulike faktorene som samvirker på en slik måte at situasjonen oppleves negativ. Familiene har derfor behov for at det er samarbeid mellom de ulike etatene, og at familiens utfordringer kan vurderes helhetlig og følges opp over tid. Vi vet lite om de langvarige konsekvensene for barna. Men vi vet fra både et menneskelig og samfunnsøkonomisk perspektiv at forebygging er et rimeligere alternativ enn å gå inn i etterkant for å reparere og kompensere for senskader.

6.2 Nye forskningsprosjekter

Som tidligere nevnt kan ikke funnene i et empirisk forskningsprosjekt med få informanter og kvalitative metoder generaliseres. Imidlertid vil en ofte gjennom et slikt forskningsprosjekt se konturene av nye problemstillinger som kan være utgangspunkt for nye undersøkelser.

Følgende spørsmål og problemområder som kom fram under arbeidet med dette masterprosjektet kunne det vært interessant å forske videre på, som selvstendige prosjekter, eller knyttet opp mot temaet delt- bosted:

- Ingen av foreldreinformantene var forberedt på hvor tøff skilsmisseprosessen og tiden i etterkant ville bli, verken for dem selv eller barna. Er skilsmisse blitt et så vanlig fenomen at samfunnet ikke tar den enkeltes individuelle behov for hjelp på alvor?
- På hvilken måte opplever foreldre presset fra familie, nettverk og trender når de skal velge bostedsordninger for barna?
- Voksenperspektiver på det å ha levd med delt bosted. Hvordan vurderer mennesker som har levd med to hjem i sin barndom dette når de er blitt voksne?
- Mine, dine og våre barn: Steforeldrerollen sett fra både barnas, foreldrenes og steforeldrenes perspektiv.

6.3 Avslutning

Da jeg startet arbeidet med masterprosjektet hadde jeg et ønske om å få bedre kunnskap om deltbostedbarnas livssituasjon. Jeg opplever at denne målsetningen er nådd når jeg nå skal avslutte arbeidet etter halvannet års jobbing. Mine møter med prosjektets informanter har vært spennende og lærerike. Jeg har fått ny kunnskap både i forhold til de utfordringer foreldre og barn står i, og i forhold til hvordan hjelpeapparatet arbeider med disse sakene. Jeg har fått en større forståelse for hvor komplekse disse sakene kan være. Det er et viktig perspektiv å ta med seg videre at løsninger som sett utenfra kan synes både logiske og gjennomførbare slett ikke trenger å være det. Jeg håper og tror at den innsikt jeg har fått gjennom forskningsprosjektet også vil virke inn på min rådgiver- og veilederrolle på en positiv måte, slik at den jobb jeg utfører gjøres både tryggere og bedre i mine framtidige møter med barn, foreldre og lærere som ber om hjelp i forhold til denne problematikken.

Jeg hadde også et ønske om større åpenhet rundt problematikken da jeg startet prosjektet. At dette har vært et behov har jeg fått bekreftet fra mange, både foreldre og fagfolk, som har takket for at jeg har satt søkelys på feltet. Mitt håp er at prosjektet kan bidra til ytterligere diskusjoner om delt bosted. Ved at flere deler opplevelser på godt og vondt, kan vi lære av de erfaringer som foreligger. Åpne dialoger, saklig informasjon og ærlighet både i forhold til gevinst og utfordringer vil gi foreldrene bedre forutsetninger for å ta valg og innrette livene sine slik at de blir best mulig for barna.

Litteraturliste

- Befring, E. (2007). *Forskningsmetode med etikk og statistikk*. Det Norske Samlaget.
- Dalen, M. (2008). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Universitetsforlaget.
- Engen, D. (2012). Frå teori til forskningsprosjekt. Engen, Fuglseth (Red).(side 147-159). *Human empiri. Fenomenologisk og sosiokulturelt basert forskning på samhandling*. Tapir akademisk forlag
- Everett, Furseth (2012). *Masteroppgaven Hvordan begynne-og fullføre*. Universitetsforlaget.
- Gjærum, B. (2006). Mestring av omfattende problemer hos barn og foreldre. Gjærum, Grøholt, Sommerschild (Red.)(side 64-95). *Mestring som mulighet*. Universitetsforlaget
- Gjærum, Grøholt, Sommerschild (2006). *Mestring som mulighet*. Universitetsforlaget.
- Haaland, K. (2002). Barnet i skilsmissen – et barneperspektiv på familieomforming. Universitetsforlaget.
- Karlsaune, G.E.G. (2012). Det helhetlige perspektivet. Engen, Fuglseth (Red). (1.utg. s 11-31) *Human empiri. Fenomenologisk og sosiokulturelt basert forskning på samhandling*. Tapir akademisk Forlag.
- Kvale, Brinkmann. (2010). *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal akademisk.
- Mjelve, H. (2007). *Oppbrudd - tanker og følelser ved skilsmisse*. Gyldendal akademisk.
- Moxnes, Kvaran, Kaul, Levin (2001). *Skilsmisens mange ansikter*. Høyskoleforlaget.
- Patel, Davidson. (2001). *Forskningsmetodikkens grunnlag*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Ruud, A. K. (2011). *Hvorfor spurte ingen meg? Kommunikasjon med barn og ungdom i utfordrende livssituasjone*. Gyldendal akademisk.
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Fagbokforlaget
- Skau, G. (2003). *Mellom makt og hjelp*. Universitetsforlaget
- Skjørten, Barlindhaug, Lindén (2007). *Delt bosted for barn*, Gyldendal akademisk.
- Sommerschild, H. (2006). Mestring som styrende begrep. Gjærum, Grøholt, Sommerschild (Red.), *Mestring som mulighet* (s.21-61). Universitetsforlaget.

Storholm, L. (2012, 23.02.). Vil ikke stille diagnoser. *Avisa Nordland*, s.6-7

Styve, I.L. (2005). *Samlivsbrudd- Hva du bør vite*. Gyldendal Norsk Forlag

Thuen, F. (2004). *Livet som deltidsforeldre*. Fagbokforlaget.

Öberg, G. o. B. (2001). *Vuxna skilsmässobarn berättar*, Prisma.

Nettsteder:

Barnefordelingsaker.no (2012). "Delt bosted." Hentet 20.04.2012 fra
<http://www.barnefordelingsaker.no/index.php?sit=default/772/773/814/782/788>

Barne- og likestillingsdepartementet. (2009). *Om lov om endringer i barnelova mv*. Ot.prp.nr 104 (2008-2009). Det kongelige Barne- og likestillingsdepartementet. Hentet 22.04.2013 fra
<http://www.regjeringen.no/pages/2207394/PDFS/OTP200820090104000DDDPDFS.pdf>

Barne, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2007). «Gode erfaringer med delt bosted etter samlivsbrudd». Hentet 20.04.2012 fra
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/pressepenter/pressemeldinger/2007/-gode-erfaringer-med-delt-bosted-etter-samlivsbrudd>

Barneombudet (2012). *Barnas stemme stilner i stormen*. Rapport 2012. Hentet 05.05.2012 fra
<http://www.barneombudet.no/publikasjoner/barnasstemme>

Bufetat. (2009, 25.august) hentet 21.04.2013 fra
<http://www.bufetat.no/familievernkontor/mekling/>

FNs konvensjon om barnets rettigheter. (2003). Hentet 17.04.2013 fra
http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/red/2000/0047/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Forskningsrådet. Lovpålagt delt omsorg: Et politisk tilbakeskritt. Hentet 19.4.13

fra

<http://www.forskningsradet.no/servlet/Satellite?c=Nyhet&pagename=vfo%2FHovedsidemal&cid=1224698388180>

Langbach, T. & Lindboe, A. (2013, 22.februar). Bedre for barn ved konflikter. *Aftenposten*.

Hentet 17.04.13 fra

<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Bedre-for-barn-ved-konflikter-7128781.html#.UW58obXgS9E>

Lindboe, A. (2013, 14.februar). Styrking av familievernet. Hentet 17.04.13 fra

<http://barneombudet.no/sfiles/49/08/2/file/13-00337-1-styrking-av-familievernet-260111-3-.pdf>

Midling, A.B. (2012). «Skilsmissebarn savner tid alene». Hentet 16.02.2012 fra

<http://www.forskning.no/artikler/2012/ferbruar/312190/print>

Samuelson, R. (2008, 2.januar). Vil at barn skal bo hos mor eller far. *Aftenposten*. Hentet 20.04.2012 fra <http://www.ap.no>

Statistisk sentralbyrå (2011): <http://www.ssb.no/ekteskap/tab>

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide Foreldreinformanter

Eventuelle spørsmål til foreldreintervjuene. I utgangspunktet ønsker jeg at foreldrene forteller så fritt som mulig og selv vektlegger det som de har opplevd /opplever som mest utfordrende. Listen er ment som tilleggsspørsmål, eventuelt til bruk dersom noen opplever det som vanskelig å fortelle fritt.

1. Kan du fortelle litt om prosessen rundt det å velge delt bosted. (førstevalg, enighet, andres mening/ samfunnsføringer, økonomi?)
2. Hva opplever du ble hovedfokus når dette ble diskutert? (praktisk løsning, barnas beste – ble barna sett under ett eller vurdert hver for seg, økonomi etc)
3. Fortell litt om hva du opplever som positivt med dette valget – for deg selv og spesielt for barna.
4. Fortell om hva du opplever som dine store utfordringer
5. Hva er barnas største utfordringer?
6. Opplevs situasjonen likt for hele søskenflokket?
7. Hvis ikke, hva tror du er årsaken til at barna takler dette ulikt?
8. Har bostedvalget fått konsekvenser for barna utover det som merkes innad i familien f.eks i forhold til skolesituasjon, sosialt, helsemessig?
9. Har du noen gang søkt hjelp av familievernkontoret, barnevern, helsesøster, PPT ev. andre for å drøfte utfordringene ev. få råd?
10. Hvis ja, opplevde du å få den hjelpen du trengte?
11. Opplever du utfordringene med ordningen såpass omfattende at du skulle ønske dere kunne gå over til en alternativ boform? Er det eventuelt mulig? Og hvis ja – hva tror du ville fungert best for barna dine?
12. Tror du utfordringene vil øke eller minke eller endres med årene etter som barna blir eldre?

Vedlegg 2: Intervjuguide – helsesøster

Delt bosted – når utfordringene blir for store. Jeg legger i utgangspunktet opp til et semistrukturert intervju. Samtaler i forkant om oppgaven min og problemstillingen slik den er pr. i dag slik at helsesøster er klar over hvilken gruppe jeg ønsker å se nærmere på. Det er viktig for meg å være tydelig på at det ikke gjelder barn der en eller begge foreldrene har utsatt dem for eksempelvis vold eller misbruk, men at jeg ønsker å få best mulig innsikt i hennes erfaringer fra barn som har måttet flytte mellom mor – og der foreldrene – i allefall tilsynelatende har normale omsorgsferdigheter.

1. Forskning viser at for ca 25 % av de som lever med delt-bosted så oppleves dette som vanskelig. Møter du noen av disse barna i ditt arbeid i skolen?
2. Hvordan får du kontakt med disse elevene? Kommer de selv eller blir du kontaktet av lærer / foreldre?
3. Har det vært en økende tendens i forhold til denne problematikken de senere år, eller tenker du dette er noe som har vært stabilt gjennom hele din yrkeskarriere?
4. Foreldre jeg har intervjuet forteller om symptomer som konsentrasjonsvansker, vondt i magen, hodepine, ikke lyst å gå på skolen, stress m.m. Har du registrert noe av dette, eller andre typer vansker i akkurat denne elevgruppen? Kan du eventuelt gi eksempler ved å fortelle om problematikk hos enkeltelever du kjenner til.
5. Kan du eventuelt si noe generelt om på hvilken måte denne type livssituasjon påvirker dem? Hvilke problemer er det som utvikles og hva blir mest synlig i skolesituasjonen?
6. Ser du noen likhetstrekk i disse sakene som kunne være til hjelp for foreldre i forkant av at man bestemmer boform for barnet – nærmest slik at man ev kunne vurdere risikoen for det enkelte barn? Siden forskningen påpeker at det kan være to i en søskenflokk som har det helt utmerket, mens ett av barna blir «syk» av å flytte slik mellom mor og far kan en jo tenke at dette til en viss grad handler om disposisjoner i barnet selv.
7. Opplever du at noen av disse barna kan gi uttrykk for sine problemer overfor deg, samtidig som de ikke ønsker at dere skal ta dette opp med foreldrene? Ev. hvorfor tror du det er slik?
8. Opplever du noen gang at foreldre, en eller begge, kommer til deg for å be om råd etc fordi de opplever at barna strever i forhold til det å ha delt bosted?
9. Kan du si noe om hvilke typer råd du gir foreldrene der ett eller flere av barna ikke tilpasser seg situasjonen med delt bosted, også etter å ha prøvd over flere år?
10. Føler du at foreldrene tar dine råd på alvor? Må du slippe familier fra deg der du tenker «dette barnet har det ikke godt på denne måten – men her var det umulig å få til endringer fordi ingen eller en av foreldrene ikke var villige til å ta barnets perspektiv»?
11. Tidligere barneombud Reidar Bjarmann har gått ganske kraftig ut mot at delt-bosted skal defineres som normalen og han påpeker at man kan ikke vurdere barnets beste ut fra en rettferdighetspolitikk for foreldrene? Er du enig i dette?

12. Mener du det er noen forutsetninger som bør være tilstede for at delt bosted skal være vellykket – og dersom ikke foreldrene fyller disse kriteriene er det da bedre at barnet bor fast hos en av dem?
13. Henviser du noen gang foreldre videre til andre instanser fordi du ikke klarer å hjelpe dem? Eventuelt til hvem?
14. Har du tanker rundt denne problematikken ut fra ditt perspektiv som helsesøster som jeg ikke har tenkt på/ vært inne på som dere mener er viktige å få formidlet videre, enten til foreldre eller til de som arbeider med disse barna?

Vedlegg 3: Intervjuguide – Familievernkontoret

Delt bosted – når utfordringene blir for store. Jeg legger i utgangspunktet opp til et semistrukturert intervju. Samtaler i forkant om oppgaven min og problemstillingen slik den er pr. i dag slik at saksbehandler er klar over hvilken gruppe jeg ønsker å se nærmere på. Det er viktig for meg å være tydelig på at det ikke gjelder barn der en eller begge foreldrene har utsatt dem for eksempelvis vold eller misbruk, men at jeg ønsker å få best mulig innsikt i hennes erfaringer fra barn som har måttet flytte mellom mor og far, og der foreldrene – i allefall tilsynelatende har normale omsorgsferdigheter.

1. Forskning viser at for ca 25 % av de som lever med delt-bosted så oppleves dette som vanskelig. Har du erfaring med noen barn / familier med denne problematikken?
2. Hvem er det eventuelt som tar kontakt for å få hjelp? Er det barna som kommer til samtale, eller en eller begge foreldrene?
3. Har det vært en økende tendens i forhold til denne problematikken de senere år, eller tenker du dette er noe som har vært stabilt mange år?
4. Når foreldre eller barn sier at det å ha delt bosted oppleves vanskelig – hvilken type problematikk er det da som formidles? Kan du ev. gi eksempler?
5. Opplever du at det er spesielle faktorer som går igjen i slike saker?
6. En av grunnene til at jeg ønsker å skrive om denne problematikken er at jeg møter barn som gråter over sin livssituasjon. Når jeg sier at vi skal snakke med foreldrene om dette for å se om det finnes en løsning svarer mange av dem «Jeg har prøvd.. det nytter ikke..ingen kan hjelpe meg». Opplever du i at barn formidler noe tilsvarende til deg?
7. Kan du si noe om hvilke typer råd du gir foreldrene der ett eller flere av barna ikke tilpasser seg situasjonen med delt bosted, også etter å ha prøvd over flere år.
8. Føler du at foreldrene tar dine råd på alvor? Må du slippe familier fra deg der du tenker «dette barnet har det ikke godt på denne måten – men her var det umulig å få til endringer fordi ingen eller en av foreldrene ikke var villige til å ta barnets perspektiv»?
9. Tidligere barneombud Reidar Bjarmann har gått ganske kraftig ut mot at delt-bosted skal defineres som normalen, og han påpeker at man ikke kan vurdere barnets beste ut fra en rettferdighetspolitikk for foreldrene? Er du enig i dette?
10. Mener du det er noen forutsetninger som bør være tilstede for at delt bosted skal være vellykket?
11. Barneombudet mener også Familievernkontorene må styrkes med flere stillinger for å få tid til samtaler direkte med barna- slik at deres stemme kan formidles i sterkere grad. Er du enig at dere ikke får tid nok til å gi den hjelp enkelte familier har behov for, ved f.eks gå dypere inn i saken for å finne løsninger? (Det påpekes at den obligatoriske meglingen tar mesteparten av tiden)

12. Når foreldre kommer til dere like før eller etter samlivsbrudd – har dere noen generelle råd å komme med i forhold til hvordan de bør tenke barnets beste når bosted skal bestemmes, eller taes dette ikke opp dersom foreldrene ikke selv ber om det? Hvilke råd gies eventuelt?
13. Har du tanker rundt denne problematikken ut fra ditt perspektiv som saksbehandler hos familievernkontoret som jeg ikke har tenkt på/ vært inne på som dere mener er viktige å få formidlet videre – enten til foreldre eller til de som arbeider med disse barna?

Vedlegg 4: Intervjuguide – gruppeintervju med 3 lærere

Delt bosted – når utfordringene blir for store. Jeg legger i utgangspunktet opp til et semistrukturert intervju. Samtaler i forkant om oppgaven min og problemstillingen slik den er pr. i dag slik at lærerne er klar over hvilken gruppe jeg ønsker å se nærmere på. Det er viktig for meg å være tydelig på at det ikke gjelder barn der en eller begge foreldrene har utsatt dem for eksempelvis vold eller misbruk, men at jeg ønsker å få best mulig innsikt i hennes erfaringer fra barn som har måttet flytte mellom mor og far, og der foreldrene – i allefall tilsynelatende har normale omsorgsferdigheter.

1. Forskning viser at for ca 25 % av de som lever med delt-bosted så oppleves dette som vanskelig. Opplever dere å se /registrere noen av disse barna i skolen?
2. Foreldre jeg har intervjuet forteller om symptomer som konsentrasjonsvansker, vondt i magen, hodepine, ikke lyst å gå på skolen, stress. Har dere registrert noe av dette, eller andre typer vansker i akkurat denne elevgruppen? Kan dere eventuelt gi eksempler ved å fortelle om problematikk hos enkeltelever dere kjenner til.
3. Har det vært en økende tendens i forhold til denne problematikken de senere år, eller tenker dere dette er noe som har vært stabilt gjennom hele deres yrkeskarriere?
4. Opplever dere at noen av disse barna kan gi uttrykk for sine problemer overfor dere som lærere, samtidig som de ikke ønsker at dere skal ta dette opp med foreldrene? Ev. hvorfor tror dere det er slik?
5. Opplever dere noen gang at foreldre, en eller begge, kommer til dere for å be om råd etc fordi de opplever at barna strever i forhold til det å ha delt bosted?
6. Kan dere eventuelt si noe generelt om på hvilken måte denne type livssituasjon påvirker dem? Hvilke problemer er det som utvikles og hva blir mest synlig i skolesituasjonen?
7. Har noen av dere henvist et barn til f.eks samtaler hos helsesøster, til PPT eller BUP fordi dere mente denne problematikken faktisk var svært alvorlig for barnet og at det hadde behov for hjelp / kompetanse utover det du som lærer var i stand til å gi dem? Kan dere ev komme med eksempler på hvordan dere vurderte disse sakene?
8. Har dere noen gang henvist barn som lever med delt bosted, og som dere opplever har vansker, til PPT – og de blir utredet uten at det blir funnet spesifikke vansker hos barnet selv?
9. Har dere tanker rundt denne problematikken ut fra deres perspektiv som lærere som jeg ikke har tenkt på/ vært inne på som dere mener er viktige å få formidlet videre – enten til foreldre eller til de som arbeider med disse barna?

Vedlegg 5: Intervjuguide BUP

Delt bosted – når utfordringene blir for store. Jeg legger i utgangspunktet opp til et semistrukturert intervju. Samtaler i forkant om oppgaven min og problemstillingen slik den er pr. i dag slik at informanten er klar over hvilken gruppe jeg ønsker å se nærmere på. Det er viktig for meg å være tydelig på at det ikke gjelder barn der en eller begge foreldrene har utsatt dem for eksempelvis vold eller misbruk, men at jeg ønsker å få best mulig innsikt i hennes erfaringer fra barn som har måttet flytte mellom mor og far, og der foreldrene – i allefall tilsynelatende har normale omsorgsferdigheter.

1. Forskning viser at for ca 25 % av de som lever med delt-bosted så oppleves dette som vanskelig. Opplever du i ditt møte med ungdom som kommer til behandling at dette kan være en av årsakene til at de sliter? Og er dette eventuelt en stor gruppe av de som henvises hit?
2. Kan du eventuelt si noe generelt om på hvilken måte denne type livssituasjon påvirker dem? Hvilke problemer er det som utvikles?
3. Er det noen spesielle vansker du ser hos de fleste i denne gruppen, eller er det veldig ulikt fra barn til barn, ungdom til ungdom?
4. Jeg regner med at når du har en ungdom til behandling så samarbeider du forholdsvis tett også med foreldrene. Opplever du at de har forståelse for at noe av barets vansker kan ha røtter i f.eks bostedsvalg, eller anser de det for å være symptomer på spesifikke vansker eller sykdom hos ungdommen selv. Opplever du eventuelt ofte uenighet mellom mor og far på dette området?
5. Opplever du at foreldre selv bringer temaet på bane? Bistår dere med hjelp og råd i forhold til dette eller henvises de videre til andre? (ev. til hvem?)
6. Tenker du, ut fra det du opplever og ser i behandlingssituasjon, at for noen barn passer delt-bosted så dårlig at det kan få alvorlige konsekvenser helsemessig også utover barndommen? (på hvilken måte)
7. Ser du noen likhetstrekk i disse sakene som kunne være til hjelp for foreldre i forkant av at man bestemmer boform for barnet? Nærmest slik at man eventuelt kunne vurdere risikoen for det enkelte barn. Siden forskningen påpeker at det kan være to i en søskenflokk som har det helt utmerket, mens ett av barna blir «syk» av å flytte slik mellom mor og far kan en jo tenke at dette handler om disposisjoner i barnet selv.
8. Tidligere barneombud Reidar Bjarmann har gått ganske kraftig ut mot at delt-bosted skal defineres som normalen og han påpeker at man kan ikke vurdere barnets beste ut fra en rettferdighetspolitikk for foreldrene? Er du enig i dette ut fra det du ser i behandlingssituasjoner – og har du eventuelt noen råd i forhold til hvordan man skal finne fram til hva som er det enkeltes barns beste etter et samlivsbrudd?
9. Jeg opplever i førstelinjetjenesten som PPT-arbeider – og i min kontakt med lærerne, at enkelte barn gråter på skolen, er ukonsentrert, har vondt i magen osv og at de i samtaler gir uttrykk for at det å ha delt bosted er vanskelig. Har du noen råd i forhold til hvordan lærere bør håndtere dette? Tenker du at det faktisk er alvorlig, eller er det noe barnet bør venne seg til, og at man derfor ikke bør gi det for mye oppmerksomhet fordi det da kan oppleves enda verre?

10. Har du tanker rundt denne problematikken ut fra ditt perspektiv som behandler som jeg ikke har tenkt på, vært inne på som du mener er viktige å få formidlet videre – enten til foreldre eller til de som arbeider med disse barna?

Vedlegg 6: Intervjuguide Barnevernet

Intervjuet med barnevernet blir litt annerledes enn de øvrige intervjuene. Jeg legger også her opp til et semistrukturert intervju, men med en litt annen vinkling enn de øvrige intervjuene. Når jeg lager spørsmålene tar jeg utgangspunkt i noe av det jeg har erfart i de øvrige intervjuene, samtidig som jeg stiller noen åpne spørsmål der de får fortelle helt fritt om sine erfaringer. I og med at det er et gruppeintervju tenker jeg at dette kan fungere godt fordi de vil respondere på hverandres innspill. Jeg ønsker også å høre deres mening på noen av forslagene fra rapporten «Barnas stemme stilner i stormen» som også berører barneverntjenesten.

1. Forskning viser at ca 25 % av de som lever med delt-bosted opplever dette som vanskelig. Får dere mange henvendelser fra denne gruppen?
2. Har dere sett noen økning i forhold til denne problematikken de senere år?
3. Er det foreldrene som selv tar kontakt, eller blir de tilmeldt av skole/ barnehage eller andre fordi barnas vansker blir såpass store at de også registreres av andre?
4. Hvilken problematikk / vansker er det som beskrives – og er det noen fellestrekk for disse sakene?
5. Konflikt mellom foreldrene er en faktor som både dere, Barneombudet, familievernkontor, psykologene og andre fagfolk peker på som den største og alvorligste årsak til at det blir vanskelig for barna – men har dere saker der barn opplever det å forholde seg til to hjem er vanskelig på tross av at det ikke er store konflikter mellom mor og far? Hva beskriver de som vanskelig?
6. Noen av mine foreldreinformanter har vært i kontakt med barnevernet, og noen vurderer å ta kontakt. Dette er foreldre som, i allefall sett utenfra, er både ressurssterke og omsorgsfulle. Hver for seg takler de barnet bra, men det de sammen skaper gjennom delt bosted blir et regime som en av de – eller begge, opplever som svært uheldig for barnet. Hvilken form for hjelp er det dere kan tilby? Og opplever dere at dere kommer i «mål» med disse sakene?
7. Ser dere noen likhetstrekk i disse sakene som kunne være til hjelp for foreldre i forkant av at man bestemmer boform for barnet – nærmest slik at man ev kunne vurdere risikoen for det enkelte barn? Siden forskningen påpeker at det kan være to i en søskenflokk som har det helt utmerket, mens ett av barna blir «syk» av å flytte slik mellom mor og far kan en jo tenke at dette til en viss grad handler om disposisjoner i barnet selv.
8. Reidar Hjermand har gått ut i flere sammenhenger og sagt at han mener at delt bosted ikke skal defineres som normalen og han påpeker at man kan ikke vurdere barnets beste ut fra en rettferdighetspolitikk for foreldrene. Men etter at retten nå etter lovendringen i 2010 har fått mulighet til å idømme delt bosted opplever jeg at den allmenne oppfatningen ute blant folk er at 50/50 deling er normalen, og dersom den ene av foreldrene ikke går med på det kan man gå til rettsak for å få det igjennom. (alle mine foreldreinformanter opplyser at 50/50 var en selvfølge og andre alternativer

- som kanskje kunne passet barna bedre ble aldri diskutert). Er dette også deres inntrykk ut fra de møter dere har med barn / voksne som er i denne situasjonen?
9. Når jeg sammenligner ulike forskningsresultater så konkluderer de aller fleste med det samme - nemlig at barns behov er ulike, ingen løsninger er nødvendigvis bedre enn en annen. Løsningen blir bare god dersom det passer det aktuelle barnets behov. Hva tenker dere kan være med å sikre disse barna bedre, hvis foreldrene i og for seg er omsorgsfulle og flinke på de fleste områder, det eneste de ikke ønsker å inngå kompromisser på er 50/50 løsningen?
 10. Barneombudet påpeker i rapporten «barnas stemme stilner i stormen» blant annet at kompetansen i forhold til å gjennomføre barnesamtaler er for dårlig både i familievernet og i barnevernet. Er dette også deres erfaring /mening. Bør det settes inn mer ressurser for å heve kompetansen til den enkelte saksbehandler? Og gjennomfører dere barnesamtaler når dere går inn i denne typen saker som jeg beskriver eller går kommunikasjonen i hovedsak gjennom foreldrene?
 11. Har dere tanker rundt denne problematikken ut fra deres perspektiv og erfaringer i Barnevernet som jeg ikke har tenkt på/ vært inne på som dere mener er viktige å få formidlet videre – enten til foreldre eller til de som arbeider med disse barna?

Vedlegg 7: Intervjuguide Barneombudet

Intervjuet med barneombudet blir litt annerledes enn de øvrige intervjuene. Jeg legger også her opp til et semistrukturert intervju, men med en litt annen vinkling enn de øvrige intervjuene. Når jeg lager spørsmålene tar jeg utgangspunkt i noe av det jeg har erfart i foreldreintervjuene og noe fra rapporten «Barnets stemme stilner i stormen» Jeg ønsker å få vite mer om bakgrunnen for rapporten, og i hvor stor grad forslagene i den vil bli fulgt opp med regler og ressurser for at de skal kunne gjennomføres. En kort samtale i forkant av intervjuet tenker jeg blir viktig for å tydeliggjøre hvem og hva jeg skal skrive om. Jeg vil derfor også lese opp problemstillingen slik den er pr. i dag slik at hun er klar over hvilken gruppe jeg ønsker å se nærmere på.

1. Jeg ser av rapporten Barnas stemme stilner i stormen at barn som opplever at foreldrene går fra hverandre er den største gruppen som henvender seg til barneombudet. Tenker du at de som henvender seg hit er de av skilsmissebarna som har det verst, at problemene er store og uoverkommelige for dem siden de går til det skritt å ta kontakt, eller er det litt tilfeldig slik at problemene som beskrives trolig er representativ for svært mange andre barn også?
2. Forskning viser at ca 25 % av de som lever med delt-bosted opplever dette som vanskelig. Får dere mange henvendelser fra denne gruppen og hvilke problemer / vansker det er de beskriver?
3. Ser du noen likhetstrekk i disse sakene som kunne være til hjelp for foreldre i forkant av at man bestemmer boform for barnet, nærmest slik at man eventuelt kunne vurdere risikoen for det enkelte barn? Siden forskningen påpeker at det kan være to i en søskenflokk som har det helt utmerket, mens ett av barna blir «syk» av å flytte slik mellom mor og far kan en jo tenke at dette til en viss grad handler om disposisjoner i barnet selv.
4. Konflikt mellom foreldrene er en faktor som både dere, familievernkontor, psykologene og andre fagfolk peker på som den største og alvorligste årsak til at det blir vanskelig for barna, men hører dere fra barn som opplever det å forholde seg til to hjem er vanskelig på tross av at det ikke er store konflikter mellom mor og far? Hva beskriver de som vanskelig?
5. Reidar Hjermann har gått ut i flere sammenhenger og sagt at han mener at delt bosted ikke skal defineres som normalen og han påpeker at man kan ikke vurdere barnets beste ut fra en rettferdighetspolitikk for foreldrene. Men etter at retten nå etter lovendringen i 2010 har fått mulighet til å idømme delt bosted opplever jeg at den allmenne oppfatningen ute blant folk er at 50/50 deling er normalen, og dersom den ene av foreldrene ikke går med på det kan man gå til rettsak for å få det igjennom. (alle mine foreldreinformanter opplyser at 50/50 var en selvfølge og andre alternativer som kanskje kunne passet barna bedre ble aldri diskutert). Er dette også ditt inntrykk ut fra dine møter med barn / voksne som er i denne situasjonen?

6. Når jeg sammenligner ulike forskningsresultater så konkluderer de aller fleste med det samme - nemlig at barns behov er ulike, ingen løsninger er nødvendigvis bedre enn en annen. Løsningen blir bare god dersom det passer det aktuelle barnets behov. Hva tenker du kan være med å sikre disse barna bedre, hvis foreldrene i og for seg er omsorgsfulle og flinke på de fleste områder, det eneste de ikke ønsker å inngå kompromisser på er 50/50 løsningen?
7. Jeg opplever at rapporten kommer med mange gode forslag som kan endre på livssituasjonen til mange barn. Er noen forslag gjort om til vedtak / tiltak ? Hvem er det som ev. avgjør om de forslag som er kommet skal iverksettes?
8. Flere foreldre forteller at de beskyldes for manipulasjon når de er bekymret for barnet – og de får høre at det er sine egne synspunkter de fremmer, for å oppnå et annet samvær med barnet. I rapporten foreslås det endringer på barnelovens §61 nr 5 slik at dommeren som **hovedregel** oppnevner en egen representant for barnet. Dette høres ut som et fornuftig tiltak. Men hva med de sakene som ikke kommer til retten, der foreldrene ikke tør/vil gå til rettsak og de er fortvilet fordi alt de og barnet sier defineres som manipulasjon. Tenker dere noe om at alle disse barna burde hatt en egen representant? Og tror du noe slikt er mulig å gjennomføre?
9. Har du tanker rundt denne problematikken ut fra ditt perspektiv som behandler som jeg ikke har tenkt på, vært inne på som du mener er viktige å få formidlet videre – enten til foreldre eller til de som arbeider med disse barna?

Masteroppgaver i spesialpedagogikk ved Høgskolen i Bodø, serie ISSN:1504-2863:

1/2004: Svendgård, Karl Jørgen: *Lese-/skrivevansker og henvisninger til PPT. Årsaksforklaringer på omfang henvisninger av lese- og skrivevansker til PPT Indre Salten.*

2/2004: Bakken, Christina: *Å ha et barn med utviklingsforstyrrelse. Foreldres utfordringer, vanskeligheter og mestringsstrategier.*

3/2004: Gaard, Gjertrud: *Tommy og Tigeren og ADHD. Er det mulig at Bill Watterson's tegneseriefigur Tommy har ADHD?*

4/2004: Knutsen, Oddbjørn: *Evaluering av arbeidet mot mobbing i fådeltskolen. Hva kan fremme eller hemme iverksettingen av gjennomføringen av et nasjonalt program mot mobbing ved ei fådelt øyskole?*

5/2004: Schjeldrup, Tove: *Å bo på Trastad Gård. Fortellinger fra dagliglivet på en sentralinstitusjon.*

6/2004: Gunnarsen, Leif Karl: *Matematikkscreening. Om å systematisere undersøkelsen av matematikkvansker i lys av kognitive prosesser eleven kan ha vansker med.*

7/2004: Leiros, Per Jostein: *Differensiering i en inkluderende skole. Hvorfor? Hvordan? Og lykkes de videregående skolene i Narvik.*

1/2005: Pettersen, Kjell Rune: *Jenter med ADHD. Hvordan kan flere jenter med oppmerksomhetsvansker og rastløshet bli oppdaget tidligere og få hjelp?*

2/2005: Lauritzen, Linda: *Arbeid med språk i barnehagen. Hvordan kan førskolelærerne fremme språklig bevissthet hos barna i barnehagen?*

3/2005: Laupstad, Solvi: *Foreldreerfaringer fra deltagelse på Carolyn Webster-Strattons kurs, hvordan påvirker erfaringene foreldrenes mestringsopplevelse? En case-studie av det første foreldrekurs i Lofoten.*

4/2005: Gjerstad, Oddny: *Hørselssimulering; et bidrag til styrking av den tilpassede og inkluderende opplæringen av tunghørte elever i en skole for alle? En spørreundersøkelse blant lærere på grunnskolens mellom- og ungdomstrinn i Nordland.*

5/2005: Holdahl, Randi: *Den første lese- og skriveopplæringa i skolen. Om betydningen av tidlig innsikt og tidlige tiltak*

6/2005: Bergerud, G. og Ringdal, L: *Initiativ i kommunikasjon. En casestudie som belyser initiativ i kommunikasjonen hos barn med Downs syndrom.*

7/2005: Olsen, Helen: *Om samarbeid barnevernsinstitusjon – skole. En intervjuundersøkelse med fokus på tilpasning i skole.*

8/2005: Asphaug, Paul: *Hvordan påvirker det fysiske læringsmiljøet ved Selfors ungdomsskole elevenes trivsel og læring? En studie om i hvilken grad det fysiske miljøet har betydning for hvordan elevene trives på skolen og om de oppfatter skolen som et godt sted å lære.*

9/2005: Valen, Randi Elisabeth: *PPT i møte med minoritetsspråklige elever. Hvordan kan PPT og samarbeidende skoler kartlegge læreforutsetningene hos en minoritetsspråklig elev henvist PPT? Et utviklingsarbeid med utgangspunkt i egen utvikling ved PPT for Nord-Troms, og tilhørende skoler med vektlegging på egen innovatørrolle.*

10/2005: Bratteng, Sylvi: *Læringskultur og atferdsvansker. Økt kompetanse i skolens daglige arbeid. Visjon og virkelighet. En litteraturgjennomgang og et aksjonsrettet kompetanseprosjekt.*

11/2005: Bang, Marit: *Olweus-programmet som pedagogisk redskap for relasjonsbygging.*

1/2006: Larsen, Ingrid Kolvik: *Musikk og sansemotorikk som spesialpedagogisk virkemiddel. Hvordan gi barn med psykisk utviklingshemming en bedre skolehverdag gjennom et strukturert musikk- og sansemotorisk treningsprogram?*

2/2006: Andreassen, Åse Helene: *Elevatferd som problematferd. Hvilken elevatferd opplever lærere som problematferd?*

3/2006: Danielsen, Hilde Kolstad: *Språktrening med Karlstadmodellen. En casestudie av foreldres erfaring med bruk av Karlstadmodellen i språktrening for barn med språkvansker..*

4/2006: Hansen, Paula Magna: *Differensiering og tilrettelegging i klasserommet. Hvordan har prosjektet "Differensiering og tilrettelegging i videregående opplæring" virket inn på klasseromspraksis ved Bodin videregående skole?*

5/2006: Stornes, Lars-Even: *Å skape en god lærings situasjon for elever med samspillsvansker. Et metodisk- og psykologisk/filosofisk fokus.*

6/2006: Rosø, Anne Mette: *Elevopplevelser av tilpasset opplæring i videregående skole*

7/2006: Myhre, Marit: *De nasjonale prøvene i lesing og skriving. Hvordan kunne om mulig de nasjonale prøvene bidra til å kartlegge elevers lese- og skriveferdigheter/-vansker, med tanke på tilpasning av opplæringen?*

8/2006: Efskind, Ragnhild: *Om innføring i tallene for 6- og 7-åringer. En studie med den hensikt å utvikle og forbedre matematikkundervisningen på begynnertrinnet.*

9/2006: Samuelson, Brigit: *Arbeid, produksjon, opplæring og valg av videre utdanning.*

10/2006: Larsen, Liv: *Spesialundervisning og tilpasset opplæring i en videregående skole.*

11/2006: Thrana, Geir: *Veien tilbake til jobb – eller? Effekten av intensive lese- og skrivekurs for voksne med lese- og skrivevansker i attføringsløp.*

12/2006: Halsos, Kristin: *Dysleksi – En gave eller? En studie av voksne som fungerer godt, til tross for dyslektiske vansker.*

13/2006: Iversen, Ingjerd M.: *Evaluering av arbeidet mot frafall i videregående skole. En casestudie ved Melbu videregående skole og Hadsel tekniske fagskole.*

14/2006: Fjærvoll, Espen: *Skolens vektlegging av undervisningen for elever med spesialundervisning. En intervjuundersøkelse ved to Bodø-skoler.*

1/2007: Grepperud, Marit: - "Alene..nei!" *Karlstadmodellen i forhold til voksne med afasi.*

2/2007: Frøberg, Heidi, Jeremiassen, Evy: *STRAKS. Et prosjekt for å utvikle en enhetlig og god skriftspråkopplæring i Bodø kommune. Evaluering av prosjektet*

3/2007: Hansen, Tove, Jacobsen, Siw: *Alle har en psykisk helse. – Et innovasjonsarbeid*

4/2007: Solstrand, Turid: *Kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling i skolen – læreres syn på PPTs rolle*

5/2007: Sundt, Janne: *Premature barn. Hvordan fungerer oppfølgingstilbudet for denne gruppen sett i et foreldreperspektiv?*

6/2007: Kari Eldby: *Skolen og jenter med ADHD. Undertittel: Skravlete, fjollete, vimsete, bråkete jenter blir til skravlekjerringer – akkurat som mora si!*

7/2007: Ann Rigmor Hakstad Navjord og Randi Stranda:
Språket som døråpner - eller et hinder for deltakelse og utvikling? Språkstimulering i to barnehager med få minoritetsspråklige barn.

8/2007: Rakel Magdalene Flaaten:
Samarbeid mellom skole og barnevern i en liten Nordlandskommune
- En intervjuundersøkelse

9/2007: Øvrevoll, Torunn (2007) "Mellom barken og veden". *Særlige utfordringer knyttet til barn og ungdom med Asperger syndrom.*

10/2007: Pettersen, Sissel (2007) *Arbeid mot frafall i videregående skole. Fra plan til tiltak.*

11/2007: Krogtoft, Bjørn-Arne(2007) *Dysleksi: en mirakelkur*

12/2007 Tone Salomonsen: *Utprøving og evaluering av læremidlet Minimatteklubben*

1/2008 Anne Mary H. Cebakk: *Hvordan er livet ditt? En casestudie basert på livshistorien til et fysisk funksjonshemmet barn*

2/2008 Eli Margrethe Ringkjøb: *Frafall i videregående skole. Elevens perspektiv. En single case studie*

3/2008 Lars Gjøviken og Torill Valøy Gjøviken:
Hvordan kan dataprogrammet "Skrive med bilder" brukes til skriftspråkstimulering?

4/2008 Siri Grytøyr: *Barnehagen og læring*
En kvalitativ undersøkelse om synet på læring i barnehagen

5/2008 Marit Pettersen: *Fra visjon til virkelighet. Evalueringer fra implementering av individuelle opplæringsplaner i barnehagen.*

6/2008 Hege Dahl Edvardsen: *Screeningtesten Språk 6-16 - Hvordan avgrenses testresultatet i ei elevgruppe i en mindre Nordlandskommune?*

7/2008 Berit Bjørnerud: *Hjelp for stamming med IKT som verktøy.*

8/2008 Karin Elisabeth Bruteig: *Ikke en dag uten! Sangen som verktøy i spesialpedagogisk arbeid.*

9/2008 Nina Røberg: *Læreres problemoppfatning og behov for støtte. Er det behov for supplerende veiledningstjenester?*

10/2008 Marianne Hunstad: *Sansehus - et trygt sted å være, et godt sted å lære*
- Hvordan utvikle en håndbok med aktuelle perspektiv på sansestimulering?

11/2008 Rebekka Hagen Nykmark: *Språklige ferdigheter og vansker hos elever med lette og moderate hørselstap. En kartleggingsundersøkelse med bruk av "Språk 6-16".*

12/2008 Greta Skramstad og Nils Roger R. Mathisen: *Generelle lese-/skrivevansker i grunnskolen med dens oppfølgende henvisninger til PPD Sør-Troms. En tilnærming til skolens grunnlagsdokumentasjon*

13/2008 Heidi Mikalsen: *Én skole for alle? En tematisk livshistorieforskning med fokus på tilrettelagt opplæring.*

14/2008 Harry Mikalsen: *"Ikke gi dem svarene og løsningen først, men vis dem målet..." Hvordan påvirker Læringsplakaten våre arbeidsmåter?*

1/2009 Synnøve Ødegård: *Tilpasset opplæring i grunnskolen tidsrommet 1970 til 2008 - en historisk dokumentanalyse*

2/2009 Tone Bruland: *Særskilt tilrettelegging og tilpasning i LOSA*

3/2009 Merethe Olsen: *Bodø-modellen. Den nye desentraliserte og nettverksbaserte organiseringen av PPT i Bodø kommune*

Masteroppgaver i tilpasset opplæring ved Høgskolen i Bodø, serie ISSN:1890-4998

1/2008 Trond Lekang: *Evalueringer fra oppfølgingsarbeidet av nyutdannede lærere*

1/2009 May Line Tverbakk: *"...men nå er det inni hodet mitt..." En studie av monoritetsspråklige elevers vilkår for utvikling av ordforråd i skolen*

2/2009 Åshild Botolfsen: *Når skal du begynne å undervise? Læringsarbeid i klassemøtet. Med vekt på klasseledelse og elevmedvirkning*

3/2009 Kathrin Olsen: *Erfaringer fra et foreldreveiledningsprogram for foreldre til barn med autismspekterdiagnoser*

4/2009 May-Britt Benjaminsen: *Hvorfor akkurat meg? Erfaringer fra en mangelfull tilpasset opplæring i skolen*

5/2009 Jan-Harald Notgevich: *Vi er i hvert fall best i verden når det gjelder trivsel*

6/2009 Hege Kristin Bang: *- Hvordan tilrettelegges matematikkundervisningen for de faglig sterkeste elevene på småskoletrinnet?*

7/2009 Marita Andreassen, Randi Pettersen: *Et alternativt medikamentfritt treningsprogram for elever med ADHD. Metode utviklet ved Dore-senteret i London*

8/2009 Anne Grete Ellingsen: *Hva skal nå barn med kunst? En casestudie om barns opplevelser og erfaringer med kunsformidling i skolen*

9/2009 Marit Skaret: *Innovasjon i skolen. Samarbeid rundt elever med store funksjonsnedsettelse*

1/2010 Sidsel Boldermo: *Hvordan kan man i barnehage bidra til at barn med innadvendt atferd mestrer sosial samhandling? Et mestringsperspektiv på innadvendt atferd*

2/2010 Lill A. Sørensen; *Kan elever gjennom systematisk og veiledet skriving av begreper utvikle sin forståelse i matematikk? Gjennomføring av en innovasjon med bruk av digitalt verktøy for skriving i matematikk.*

3/2010 Elisabeth Berg; *Lesing i skuddet. Et leseprosjekt i videregående skole*

4/2010 Geir Selnes; *Matematikklærerens sin forståelse og beskrivelse av hvordan tilpassa opplæring bør utføres i klasserommet*

5/2010 Vibeke Øie; *Arbeid med lesestrategier på 7. trinn – nyttig del av læringsarbeidet eller bortkastet tid?*

6/2010 Susan Diana Andreassen; *Tilpasset opplæring – fra begrep til praksis. Med fokus på arbeid med muntlighet i Norskfaget*

7/2010 Sigrun Anne Sandnes; *"Kan vi vente med å se?" Hvordan observerer barnehagen barn som er i risikosonen for å utvikle språkvansker, og hva blir gjort for å forebygge slike vansker?*

8/2010 Lill-Karin Pedersen; *Early Years Literacy Program- en helhetlig undervisningsmetode. En undersøkelse av hvordan "EYLP" kan styrke selvoppfatning, mestring og motivasjon hos elever i lese- og skriveopplæringen, som ikke får den utvikling som forventet.*

9/2010 Trine-Lise Varfjell; *Gutter og lesing*

11/2010 Wenche Helsingeng; *Den voksne CI-bruker og kommunen: Hvordan fungerer dette samfunnet?*

12/2010 Brit Johanne Pedersen; *To mestringshistorier. Livshistorieforskning med fokus på tilpasset opplæring for minoritets elever i norsk skole*

13/2010 Eirin Furre Nilsen; *"Ka gjør æ når alt e borte etter to minutta?". En studie av lærerens rolle i utviklingen av gode, strategiske lesere*

14-2010 Anne-Trine Kristiansen; *...Sånn muntlige høytlesningsfag...En casestudie av arbeid med muntlige tekster i skolen etter kunnskapsløftet*

15/2010 Mona Lisa Strand; *Det ble litt opphøring med ordene. En studie av elever på femte trinnns lesevaner og bruk av lesestrategier*

16/2010 Torill Birkelund og John Berg; *Lærerkompetanse - en viktig faktor i den skriftspråklige begynneropplæringen*

Masteroppgaver i tilpasset opplæring ved Universitetet i Nordland, serie ISSN:1890-4998

1/2011 Nina Krogstad: *Hvilke tiltak benytter skolen seg av når de legger til rette for faglig og sosial utvikling hos elever med diagnosen ADHD? En survey-undersøkelse med bruk av prestrukturert spørreskjema*

2/2011 Ingvild Andreassen: *Hvordan vurderer styrere, helsesøstre og barnevernspedagoger det tverretalige samarbeidet i forhold til førskolebarn med særskilte behov? En intervjuundersøkelse med fokus på barnehagen*

3/2011 Liesl Kristensen og Oddbjørg Mellingen: *Vi må jo kunne det, for at elevene skal lære ...Elever med dysleksi og PC*

4/2011 Hege Ross: *"Du ender jo alltid opp med de snille klassene" - Gode relasjoner i forebygging og reduksjon av samspillsvanser*

5/2011 Tone Dalen: *Rosa og blå. Lesepraksis i barnehagen. En diskursanalyse av leseaktiviteter i et likestillingsperspektiv*

6/2011 Anne Line Bruun: *En analyse av læreverk i matematikk i forhold til Læreplanverket for Kunnskapsløftet*

7/2011 Janne Vik Lossius: *Utvikling av estetisk kompetanse i skolen. "Every learning has a little pain"*

8/2011 Sølvi Solhaug og Britt Inger Wigen: *Om tilpasset opplæring i skolen for elever i utsatte livssituasjoner*

9/2011 Tommy Hanssen: *Hvilke effekter kan intensiv trening med Magnimaster Gold ha på ulike deler av leseprosessen hos elever med dysleksi?*

10/2011 Mia van Rijn-Janssen: *Tilpasset Opplæring ved skoleforberedende aktiviteter Et aksjonsforskningsprosjekt i barnehagen*

11/2011 Hilde Hansen og Kaisa Ludviksen: *Lærernes psykososiale arbeidsmiljø En casestudie med livshistorieintervju som metode*

12/2011 Odd Magne Nicolaisen og Kristin Willassen: *Små barn og psykisk helse. En casestudie med intervju som metode*

13/2011 Bente Forsbakk: *Er 451 større eller mindre enn 541?" Posisjonssystemet – en av de viktige byggesteinene i matematisk kompetanse*

14/2011: Tove Th. Heggedal. *Samhandlingen mellom PP-tjenesten og den videregående skolen. Hva skjer når PP-tjenesten integreres i skolens elevtjeneste? I hvilken grad kan det bidra til utviklingen av en lærende skole?*

15/2011 Evy Janne Jensvoll: *Om gutter og læreplaner. En studie om endringer i læreplanene og mulige konsekvenser for guttenes motivasjon og læring.*

16/2011 Lill-Anita Hamran og Anne Brit Larsen: *Elever med epilepsi i grunnskolen 1.-7.trinn.*

17/2011 Tore Tverbakk: *Rektor, jeg lærer best når jeg har to lærere i matematikk! En studie av rektors bruk av eleverfaringer i arbeidet med kvalitetsutvikling i skolen.*

18/2011 Lillian Egren: *Skolevegring i videregående skole*

19/2011 Natallia Bahdanovich Hanssen: *Ka ska vi gjør i dag? En casestudie om musikkens påvirkning på utvikling av ordforståelse og ordforråd hos 3-4 års barn*

1/2012 Anne-Rita Kolberg: *Ut fra to skolehistorier – hva gjør at noen klarer å gjennomføre videregående skole og andre ikke?*

2/2012 Hanne Marit Kvitting: *Erfaringer med kartleggingsverktøyet DAT-Kon*

3/2012 Berit Opland: *Henvisninger til PP-tjenesten - en studie av hvordan henvisningskategoriene fordeler seg i forhold til alder og kjønn*

4/2012 Helene Myrvoll Pettersen: *Samarbeid mellom hjem og skole. En studie av hvordan to foreldre til barn med diagnose innenfor autismspekteret opplever samarbeidet med skolen*

5/2012 Anne Grete Altermark: *LOSA. Lokal opplæring i samarbeid med arbeidslivet. Elvers erfaring med opplæringsmodellen*

6/2012 Inga Øybekk: *Samarbeid mellom skole og statlige omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkerbarn. En kvalitativ casestudie med fokus på samarbeid om opplæring*

7/2012 Riibe, Margrethe, Madland, Sidsel Eivik: *Hva har rektors ledelse av skolen som organisasjon å si for elevens leseopplæring?*

8/2012 Lien, Heidi og Gerd Valla: *Hvordan har prosjekt "Leselyst" bidratt i arbeidet med å forebygge for lese- og skrivevansker i førskolealder? En intervjuundersøkelse av erfaringer til informanter fra helsestasjoner og barnehager i en nordlandskommune*

9/2012 Tone Fjell Dahl og Kent Nyheim; *Kan bruk av relasjonspedagogikk i klasserommet bidra til å redusere relasjonell aggresjon mellom jenter? En studie i videregående skole, studiespesialiserende linje*

10/2012 Nina Zachariassen; *Hvordan kan Lesefokus bidra til å tilpasse opplæring i lesing og skriving til alle elevene i første klasse? En kvalitativ studie av læreres erfaring med bruk av metoden Lesefokus.*

11/2012 Jan Arne Pettersen; *Læring mellom dilemma og kaos? Bruk av entreprenørskap som arbeidsform i videregående opplæring*

12/2012 Tanja Sandvik: «det er mange melodier i fiolinen – om man bare kan finne dem» – fra sakkyndig vurdering til en praktisk og målrettet IOP

13/2012 Ragnhild Øines Knutstad: *Om tilpasset og strukturert opplæring for elever med autisme i grunnopplæringen. Hvordan gjøre det i praksis?*

14/2012 Sissel Therese Normann Repvik: *Erfaringer og opplevelser fra prosjektet tidlig intervensjon i regi av KoRus-Nord – håndtering og forebygging av atferdsproblematikk i grunnskolen*

15/2012 Gunn-Karin Monsen: *Hvordan kan dårlig læringsmiljø forbedres gjennom god klasseledelse...*

16/2012 Marianne Pettersen: *Tilpasset opplæring for elever med tourettes syndrom...*

17/2012 Rønnaug Benjaminsen: *Om tilpasset opplæring med vektlegging på sosial kompetanse...*

18/2012 Lisa Stien Strand: «Kanskje jeg har lyst på ei utfordring, eller noe sånt?» *Tilpasset opplæring for den faglig sterke eleven med fokus på skjønnlitteraturundervisning*

19/2012 Elin Aaness: *Læraren og eleven. Den komplekse bildeboka og opplevinga*

20/2012 Anne Karin Kvitnes: *Språkstimulering, språkkartlegging og tiltak ved språkvansker i barnehagen*

21/2012 Nina Aaker: "NY START" *en studie av hvordan et utvalg lærere anvender og vurderer metoden "Ny start"*

1/2013 Hans-Jacob Engen: *Religion som didaktisk faktor - en undersøkelse av religionens plass og muligheter i norskopplæringa av voksne flerspråklige*

4/2013 Atle Kristensen og Knut Erik Svendsen: *Hva påvirker lærers handlingsteori til å ta i bruk IKT i undervisningen?*

5/2013 Alf Schei Martinsen og Stian Møller: *Hvilke tiltak bruker skolene for å gi skoleassistentene best mulig forutsetninger til å bedre barnas oppvekst og opplæringsbehov? En intervjuundersøkelse om skoleassistenters vilkår.*

9/2013 Ronny André Olsen: "Opplevelsen av sosial trivsel og dens betydning for faglig mestring og motivasjon hos elever i videregående skole". – *en komparativ undersøkelse i lite og et stort skolemiljø.*

10/2013 Sissel Bakke: *Hvem skal trøste knøttet? En intervjuundersøkelse om kvalitet i barnehagen for de yngste, og hvordan førskolelærerne jobber med å tilrettelegge for trygghet, tilknytning og en god start i barnehagen.*

11/2013 Are Kjellså: *Kartlegging av matematisk språkkompetanse i geometri hos yrkesfaglige elever i videregående skole. Utvikling, utprøving og evaluering av kartleggingsverktøy.*

12/2013 Vanja Holand Hjellbakk: *"Kjempeviktig å bruke litt tid på å snakke om dette". En kvalitativ oppgave om erfaringer lærere har med foreldresamarbeid knyttet til forebygging av lesevansker for lesesvake elever på de laveste trinnene i skolen.*